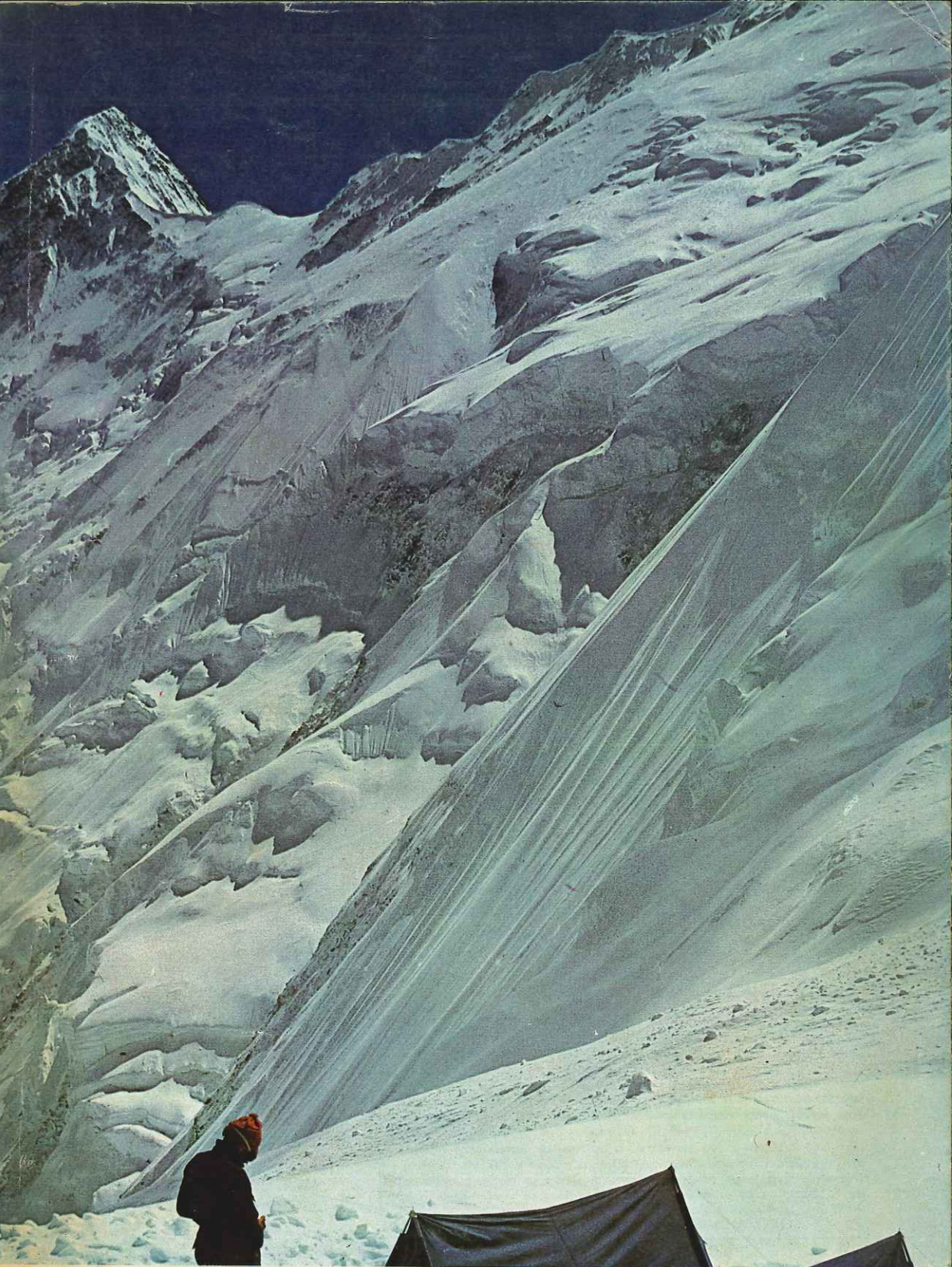

planinski vestnik 11

1972

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE

LETNIK LXXII

Tine Orel	Dan planincev	497
Dr. Biba Klinar	Utrinki	500
Aleksander Valič	O pesmi slovenskemu narodu	501
Ivo Juvančič	Tudi v gorah se je prelamljala zgodovina	502
Pavel Kunaver	Flims	503
Dr. France Bernot	Nekaj o snežnih plazovih	511
Ing. Milan Ciblar	Nova pot po gozdnati Sloveniji	514
Janez Jeran	Zadnjikrat peš na Kanin	516
Franček Vogelnik	Fotografija – planinski konjiček	520
Tine Orel	Dr. Vladimir Kajzelj (1905–1972)	524
	Društvene novice	528
	Alpinistične novice	537
	Varstvo narave	540
	Iz planinske literature	542
	Razgled po svetu	543
	Naslovna stran:	
	Severna stena Annapurne II (7937 m)	
	Foto: A. Kunaver	

Poština plačana v gotovini

Lastnik: Planinska zveza Slovenije, Ljubljana. — Glavni urednik: Prof. Tine Orel, naslov: 61111 Ljubljana — pošta 11, p. p. 38, odgovorni urednik: Stanko Hribar. — Uredniški odbor: Ing. Tomaž Banovec, prof. Marijan Krišelj, prof. Evgen Lovšin, dr. Miha Potočnik, Janez Pretnar, prof. Janko Ravnik, Franci Savenc, Tone Strojini, Tone Vraber. — Naslov uredništva in uprave: Planinska zveza Slovenije 61001 Ljubljana, Dvořakova 9, p. p. 214. — Tekoči račun pri NB 501-8-5/1, telefon 312-553. — Planinski Vestnik izhaja praviloma vsak mesec. Letna naročnina 50 din, plačljivo tudi v štirih obrokih, za inozemstvo 68 din (4,5 US \$). Oglase vodi Rado Lavrič. — Reklamacije se upoštevajo dva meseca po izidu številke. Spremembe naslova javljajte upravi glasila, navedite tudi novi naslov s tiskanimi črkami. Odpovedi med letom ne sprejemamo. Upoštevamo pismene odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. — Rokopisov ne vračamo. — Tiska in klišee izdeluje Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani.

PP mesokombinat
PERUTNINA
 Ptuj

Proizvaja:

valilna jajca, dan stare
 piščance, močna krmila,
 perutnino, meso, mesne
 izdelke

Odkupuje:

živino in divjačino

Izvaža:

divjačino

Poslužujte se »PP« proizvodov —
 zadovoljni boste!

Združeno železniško
transportno podjetje
 Ljubljana

FERSPED

železniška spedicija
 za tuzemski in
 mednarodni promet

Uprava:

Moša Pijadejeva 39/II

s svojimi
 poslovalnicami v
Ljubljani, Mariboru,
Novi Gorici in Kopru
 prevzame vso skrb
 o organizaciji in
 prevozu vašega blaga

DAN PLANINCEV

Letošnji september planincem ni postregel z lepim vremenom, in tako tiste plohe na naš dan skoraj ne štejejo, saj se je, dokler je trajal spored, sem in tja celo sonce nasmehnilo skozi megle. Spored četrtega našega dneva je bil tak, da ob njem lahko zapišemo nekaj pozitivnih ugotovitev o planinski propagandi, vzgoji in organizaciji.

Zbor slovenske mladine in planincev

Ideja o vsakoletnem planinskem dnevu je vzniknila obenem s prerojeno planinsko propagando, z novimi vzpodbudami, ki jih je dala propagandna komisija, in novimi organizacijskimi prijemi, kar vse skupaj v naši organizaciji pomeni novo kvaliteto. Kdor pozna delo naših društev v prvih dveh desetletjih po vojni, bo rad priznal, da so propagandni odseki v glavnem živorarili in da tudi propagandna komisija sama ni vselej uspevala. Manjkalo je med drugim rednih velikih prireditev, ki bi predstavljale duha in delovni program planinske organizacije. Dan planincev naj bi nas spravil na noge, nas priganjal k mikavnim delovnim oblikam, nas povezoval z drugimi organizacijami, z množicami in jih na prijeten način opozarjal na naše delo. Prvi trije naši dnevi so pokazali, da so potrebni trdni organizacijski prijemi, da nič ne gre samo od sebe.

Geslo četrtega dneva samo že pove, da smo planinski dan združili z mladino in njeno organizacijo, s sržjo našega družbenega dogajanja, ki se naslanja na izročila naše revolucije NOB in se z njimi vedno znova preraja, obnavlja in krepi. Program je obsegal odkritje spominske plošče Dragoljubu Milovanoviću pod Srednjim vrhom (blizu Smokuške planine in Zelenice), zbor Gorenjskega odreda za 30-letnico ustanovitve, prihod pohodnikov in udeležencev na zborni prostor, demonstracijo reševanja v steni in osrednjo slovesnost. Udeleženci so prihajali na zbor iz Javorniškega rovtja preko Valvazorjevega doma, iz Drage čez Planinico in z Zelenice, večina pa je prišla po cesti, ki je na Završnico speljana iz Most.

Spominska plošča Dragoljubu Milovanoviću

Tretji sekretar SKOJ, mladinske partijske organizacije, bi bil letos 70 let star. Kot otrok je doživel vse grenkobe delavske družine, kot mlad fant je delal v avstrijskem delovnem taborišču in tam prišel v stik z delavskim gibanjem. L. 1918 je takoj stopil v vrste KPJ in se zaposlil pri beograjski kanalizaciji. Delal je v sindikatu, postal sekretar gradbenih in komunalnih delavcev. Po Obznani je že bil član SKOJ, februarja 1921 pa njegov sekretar. Uveljavil se je kot organizator masovnega dela v ilegali, bil l. 1922 na kongresu SKOJ (na levem bregu Save na Črnučah in pri Čadu pod Rožnikom) ponovno izvoljen za sekretarja, nato pa odšel na Dunaj na kongres KPJ. Iz Žirovnice je odšel po poti na ilegalni prehod čez mejo med Velikim in Malim

Stolom, prehod, ki se ga spominjajo naši vidni politični delavci, saj so prav tam hodili čez mejo. Po isti poti se je Milovanovič vračal, zgrešil pravo pot, se spuščal po drči in zdrknil v prepad. Domačini so ga 20. oktobra 1922 pokopali na žirovniškem pokopališču.

Blizu mesta nesreče smo 10. septembra t. l. odkrili spominsko ploščo, ki naj za vselej vsem govori, da je tu sredi samotnih gorskih gozdov preminil mnogo obetajoči borec za socialno svobodo. Pri odkritju plošče je bilo kakih 100 planincev, med njimi tudi predsednik PZJ dr. Marijan Breclj, dr. Miha Potočnik, predsednik PZS, univ. prof. Boris Zihelr, Viktor Stopar, član glavnega odbora ZB NOB Slovenije, Živko Pregl, predsednik RKZMS, in Branko Nikolić, Milovanovičev nečak iz Beograda. O Milovanoviću sta pred ploščo govorila Stane Boštjančič, sekretar Zveze mladine Jugoslavije, in Miro Lapajna, predsednik občinske konference ZMS Jesenice. Predstavnik lovske družine je ploščo prevzel v varstvo, na kar so udeleženci odšli na zborni prostor, kakih 5 km niže ob Završnici.

Reševalna tehnika

Ura je šla na enajsto, ko so jeseniški gorski reševalci pritegnili nase na tisoče oči. Njihova naloga je bila, da rešijo »ponesrečenca«. Ta je klical na pomoč s police, ki prelamlja žmulasto, gladko, kakih 50 m visoko pečino, ki se grozljivo grezi sredi zelenega grmičevja in rastja na severni strani Završnice. Najbrž je pečina pravadna priča nastajanja te mikavne doline pod orjaško južno stranjo Stola in sosesčine. Devet gorskih reševalcev pod vodstvom inštruktorjev Stanka Koblarja in Jožeta Makovca je pokazalo, kaj zmore današnja reševalska tehnika v nepristopni previsni pečini. Bilo je nekaj takih gledalcev, ki še pomnijo čase, ko so reševalci komaj zmogli reševalni drog, včasih pa še tega ni bilo. Zdaj imamo najboljše avstrijske in nemške priprave, ki sta jih po vsem svetu uveljavila še živa reševalca Mariner in Gramminger, moderna sredstva za zvezo, razne praktične patente za spust, poteg in vleko ponesrečenca, skratka naša GRS ima nekaj pokazati in prav je, da na taki prireditvi tudi pokaže. Treba je za to nekaj znati, znanja pa ni brez učenja in vaje, pri vsem tem pa je treba imeti tudi pogum, da se reševalec spoprime z vertikalno, s previsi in to vse s polnimi rokami dela – za ponesrečenca.

Osrednja slovesnost

Z majhno zamudo je sredi prelepe Završnice jeseniška godba na pihala uvedla slavnostno prireditev, ki je s svojim programom vse navzoče – mladino, borce in planince – smiselno in čustveno povezala. V gostiteljevem imenu je zbor pozdravil France Žvan, predsednik skupščine Jesenice. Stane Boštjančič je govoril o delu in pomenu Dragoljuba Milovanovića, gledališki igralec Aleksander Valič, sam borec Cankarjevega bataljona na tem področju, je dovršeno recitiral dve pesmi, jeseniški gimnazijski pevski zbor »Blaž Arnič« pa je prispeval več pesmi pod taktirko prof. Jana Pribošiča.

Govor dr. Miha Potočnika

Glavni govornik dneva je bil predsenik PZS dr. Miha Potočnik. Najprej je z nekaj besedami očrtal pomen letošnjega dneva planincev, nato pa je dejal:

»Dan planincev« je vsako leto ob koncu letne planinske sezone namenjen množičnemu pohodu slovenskih planincev iz vseh planinskih društev v naš domači gorski svet tako, da ta dan nekako ob istem dnevnem času – opoldne – po vsej Sloveniji obiščemo vse važnejše gorske vrhove, prelaze in planinske domove v višini nad 1000 m in jih »zasedemo«. To je neke vrste planinska »mobilizacija« v znamenju stalne pripravljenosti planincev za

akcijo, ne nazadnje tudi v smislu splošnega ljudskega odpora, če bi bila kdaj potrebna. Leta 1969 se je tega dneva udeležilo okrog 6500 planink, planincev, alpinistov in gorskih reševalcev, leta 1970 in lani pa – vkljub zelo slabim in neugodnim vremenskim razmeram – (to pa tudi spada zraven k nenehni pripravljenosti) okrog 10 000 udeležencev. Tako je ta dan postal že del slovenske planinske tradicije.

Ena naših velikih in trajnih planinskih nalog je, kako z našim delovanjem usmeriti čimveč delovnih, predvsem pa še mladih ljudi, v zdravo aktivno rekreacijo in koristno uporabo prostega časa v naravi. Zato moramo nenehno skrbeti za naše planinske objekte: planinske domove, kočice, poti in druge naprave, ki naj omogočijo in nudijo prijetno in varno bivanje v gorah. Pri tem pa seveda ne pozabljamo na skrb za trajno in množično planinsko vzgojo in na moralno ter kulturno plat slovenskega planinskega dela.

Veseli nas, da je v Sloveniji med 70 000 člani planinskih društev več kot 30 000 mladih ljudi pod 24 let starosti in da je med stotisoči turistov in izletnikov, ki vsako leto obiščejo naše slovenske gore, zelo veliko, lahko rečemo pretežno število mladih ljudi. Prav nič čudnega zato ni, da današnji dan povezujemo in praznujemo skupaj z Zvezo mladine Slovenije.

Prav tako ni nič čudnega, če planince in še posebej mladi rod usmerjamo, da se podrobneje zanima za drugo usodno in naravnost eksistenčno vprašanje današnjih in bodočih dni: za varstvo človekovega okolja, za varstvo narave. Dopolnila k ustavi SR Slovenije so kot prva ustava na svetu uzakonila nad vse moderno in vsak dan bolj aktualno pravico delovnih ljudi in občanov, da delajo in živijo v zdravem okolju. Čiste vode, svež zrak, ohranjen prvobitnost slovenske pokrajine z njenim rastlinstvom, gozdovi in živalstvom – to je dediščina, ki jo moramo ohranjati, razumno z njo gospodariti in jo izročati bodočim rodovom. To ni samo ljubiteljsko vprašanje, to je tudi izrazito politično in gospodarsko vprašanje, ki se ga morajo vsi odgovorni zavedati. Planinci bomo vedno stali v prvih vrstah boja za zdravo človekovo okolje in za nepokvarjeno naravo. Iz tega vsi izhajamo, od tega živimo in samo od tega kot človeštvo lahko tudi preživimo.

Današnji »Dan planincev« Slovenije praznujemo tudi skupno s Zvezo združenj borcev NOV ob 30-letnici ustanovitve Gorenjskega odreda. S tem poudarjamo, da tudi planinci nenehno gojimo in obujamo duha slavnih partizanskih časov in obnovljamo tradicijo NOB ter zavestno gojimo, razvijamo ter nadaljujemo mnoge vrline, ki so nam planincem in partizanskim borcem skupne: tovarištvo in zvestoba v življenju in smrti, hrabrost in borbenost, požrtvovalnost, poštenost in pravičnost, nesebičnost, solidarnost s trpečimi, zatiranimi, lačnimi, nesvobodnimi, srčna kultura, veselje do izpolnjevanja težkih nalog in življenjska radost.

Zborujemo tu pod Karavankami, pa tudi blizu nekdanjih krivičnih imperalističnih mej, ki so paralele Julijske Alpe in naš narod z globoko krvavečo rano. Čeprav želimo dobrega sosedstva in aktivno delamo zanj ter se veselimo mirnih in odprtih sedanjih meja, pa vendarle budno niti za trenutek ne pozabljamo na čase nacističnega in fašističnega terorja. V neposredni bližini so Begunje in Draga, na Ljubelju danes zborujejo trpini nekdanjih koncentracijskih taborišč. Primorska prav te dni obhaja 25-letnico svoje osvoboditve izpod ital. fašizma in ponovne združitve s Slovenijo in Jugoslavijo. Dokler se bodo na oni strani Karavank lahko še povampirjali nacistični apetiti ter svobodno delovale in živele novonacistične in hajmatdienstovske ter druge teroristične organizacije, v Italiji pa se bodo pogrevale iredentistične in osvajaalne aspiracije na tako imenovano cono B, na Istro in Dalmacijo pa celo tudi na »ljubljsko pokrajino«, moramo vsi ostati na budni straži. Posebno pa še mi planinci, ki nam je ob rojstvu SPD pred 80-letji stala ob zibelki kot glavna rojenica – narodnoobrambna, osvobodilna misel.

Pozdrav predsednika PSJ dr. Marijana Breclja

Zbor mladine, borcev in planincev je pristrčno pozdravil tudi predsednik Planinske zveze Jugoslavije dr. Marijan Breclj. Njegove besede so veljale predvsem pomenu planinstva in planinske organizacije za notranjo kohezijo Jugoslavije, za utrjevanje bratstva in edinstva, za enotnost jugoslovanskih narodov. Navedel je vrsto velikih zveznih planinskih prireditvev, sestankov in sej, na katerih je bila posebno vidna srčna vez med planinci vseh naših republik. Poudaril je tudi planinstvo kot sestavino kulturnega standarda, kot vsebinsko mikavno in dinamično rekreacijo najširših slojev v vseh življenjskih dobah, kot gibanje, ki po svojem izvoru, značaju in funkciji aktivno podpira graditev pravičnejšega sožitja na svetu.

Po prireditvi je sledila prosta zabava na idealnem prostoru vzdolž jezera na Završnici. Vodstvo dneva je poskrbelo za vse, kar je treba, vendar vsiljivi dež tudi to pot ni popustil in za spoznanje skazil sproščeno odzvenevanje te vsakoletne planinske prireditve, ki se je udeležilo nekaj tisoč ljudi iz vse Slovenije. Treba je priznati našim organizatorjem, ki jih povezuje propagandna komisija, da so obenem s so-organizatorji – Zvezo mladine Slovenije (občinska konferenca Jesenice in republiška konferenca) in Zvezo združenj borcev NOB Jesenice – svojo zamisel učinkovito izpeljali, da je bil program mikaven in utemeljen z osnovnimi členi našega statuta, torej družbenopolitično aktualen. Organizacija pohodov je upoštevala poprečno zmogljivost mladih udeležencev, upoštevala pa tudi pomen tekmovanja, ki ga nekateri mladinski odseki vzorno in uspešno goje. Ponazarjenje težkega tehničnega reševanja s sodobnimi pripravami k taki prireditvi gotovo spada, saj je reševalna služba del planinske organizacije že 60 let.

Lahko sklenemo s pohvalo vsem, ki so kakorkoli prispevali k uspešnosti Dneva planincev, ne nazadnje tistim mentorjem in mladinskim vodnikom, ki so se ga udeležili s svojimi varovanci. Vsa prireditve je potrjevala, da je moč planinske organizacije v resnici tudi v njenih mladini, v njenih mladih kadrih, v elementu, ki ga v planinski organizaciji predstavljajo nastopajoči rodovi.

Tine Orel

UTRINKI

dr. Biba Klinar

*Pod kristalnim lestencem molim
k črnemu bogu
za vse, ki so odšli.
Drevo pod oknom
znova ozeleni
vsako pomlad.
Nikogar ni več.
Le obraz bele reke,
ki se stara z menoj.*

Urošu, 1972.

*Dve beli reki
čez črno dojko gore.
Polje rdečih rož je med njima.
Samo ena steče v dolino.
Polja rdečih rož,
polja rdečih rož
so med nama.
Zakaj?*

Chamonix, 1972.

*Pod perutnicami črnega petelina
trije majhni ljudje
čakajo jutra —
— če pride.*

Matterhorn, 1971.

*Tisoče belih ptic
je zletelo z obale.
Samo ena se vrne nazaj.*

O PESMI SLOVENSKEMU NARODU

ALEKSANDER VALIČ

Mraševo, februarja ali marca 1944

Leto dni sem se že ubadal s kulturnimi nastopi v tretjem bataljonu Cankarjeve brigade. Program je moral biti resen in šaljiv. Vse je bilo dobro, kar je prišlo v roke, le da je dišalo po borbi, ljubezni do svobode, domovine, pa tudi do smeha in zabave. Sam vsega nisem zmogel, zato sem organiziral kulturno skupino, pritegnil tovariše, ki so pred vojno nastopali kot amaterji, učitelja, ki je na pamet znal kako igrice iz šole, dali smo osebam te igrice drugo obleko, posodobili smo jih in program je bil pestrejši. Da bi bilo zanimanje za našo skupino bolj živo, smo borce vabili k sodelovanju. »PIŠITE«! je bilo geslo. Resnično, oglašali so se. Med dopisi smo prejeli pesmico, ki mi je bila všeč. Z drugimi teksti vred sem to pesmico vzel s seboj v kulturno skupino brigade. Pretipkali smo jo in razmnožili. Zaradi varnosti sem jo kmalu znal na pamet. Ostala mi je v spominu, ker sem jo po vojni nekajkrat recitiral.

Avtor pesmi je Anton Bajželj, mlad, suh borec v tretji četi III. bat. Cankarjeve brigade. Še nekaj let po vojni smo ga imeli za mrtvega. Leta 1955. sem nastopal na proslavi terena in takrat se je javil. Zdaj živi in dela v Kranju. Pesem se glasi:

SLOVENSKEMU NARODU

Slovenski narod,
narod prekaljen v trpljenju,
zdaj postoj in čuj
in iz besed si teh izkuj
spoznanje in pa pot k vstajenju.

Zasužnjene smo domovine glas
in vzorov mrtvih ter pogažene časti.
Jaz krik skeleče sem vesti
vseh nas.

Slovenski narod,
narod moj,
ne daj, da ti zrujejo iz srca
še zadnje, kar se ti ukrasti da:
Tvojo pesem, sladko govorico,
da kot razgaljen stal nekoč boš
pred resnico
da zate poti ni več nazaj.

Mar ni dovolj,
da ti sežigajo domove
in v sužnost črno tirajo sinove,
najboljše, kar si jih imel?
Mar nisi še
do vrha Golgote prispel?
Se morda nisi bil dovolj ponižal,
da po vstajenju hrepeneti bi ne smel?

Ti narod borni,
narodič teptani,
dokaži, da si silen v svoji veri,
da si močan,
da nisi se prodal.
Da hlapčevstvo zatrl
v sebi si prekleto
in da na zemlji svoji sveti
sam lahko boš gospodaril.

Zdaj zbudi se!
Tvoj čas je tu!
Če ura strašna ti odbije,
ni zarje več, ki ti zasiže.
Postal sam sebi boš grobar.

Rod slovenski,
narod moj!
Naprej za praporom zdaj svetim,
smrt krvnikom, tujcem kletim,
a nam svobodo za vsekdar.

Tako nekako je bilo napisano. Besede pa nisem spremenil niti ene. Še nekaj drugih je bilo napisanih. Nič manj vrednih. Žal, bil sem premalo pozoren ali pa preveč zaposlen, da si jih nisem zapomnil. Vojna vihra je napisane papirje razmetala. Ta pesem mi je pri srcu že zaradi spomina na del mojega življenja v težkem času. Pesem je bila objavljena v »Borcu« 1950.

Opomba uredništva: To pesem je izredno doživeto recitiral igralec SNG, avtor tega sestavka, Aleksander Valič na Dnevu planincev v Završnici in vse navzoče z njo prevzel.

TUDI V GORAH SE JE PRELAMLJALA ZGODOVINA...

(Maršal Erwin Rommel ob oktobrskem prodoru leta 1917 na Tolminskem in v Beneški Sloveniji)

IVO JUVANČIČ

S prvo svetovno vojno so postale tudi visoke gore pozorišče bojov. Strašen napredek. Karpati, Kavkaz, Alpe, naši Julijci, tako dragi našemu srcu, tudi tam je tekla kri. Tudi naših ljudi.

Premalo pišemo o Višu, Rombonu, Krnu in Batogencah, Mrzlem vrhu. Vemo nekaj o Kalvariji pri Gorici, Doberdobu; toda to so griči. Povsod tu je stal tudi slovenski fant in mož, ob Hrvatih, Bosancih, Dalmatincih, z avstrijsko puško v rokah, je vendar mislil, verjel in upal, da brani in ubrani »našo« zemljo. Beneškoslovenski fantje so v uniformah italijanskih alpinov maja, junija 1915 jurišali na Krnu, na Batogence in padali v vrstah za Italijo. – Tragika. Usoda majhnega ljudstva, ki leži na potu imperializmov, ki se trgajo za njegovo zemljo. Pri vsej veri naš človek v onih letih ni odločal v preokretu zgodovine. Pa je že one dni angleški publicist Steed razumel, da bi bilo drugače, če bi Italija pošteno šla v vojno za osvoboditev vseh nesvobodnih narodov v ostareli monarhiji in ne, kot je hotel zunanji minister Salandra, z gonom »sacro egoismo« za »Trento–Trieste«, v resnici pa grabil že globoko v zaledje po meji na Triglavu, Snežniku in na dalmatinskih gorah. Temu so se Slovenci, Dalmatinci uprli. Zastonj. Usoda je pisala zgodovino po naših vrhovih proti nam.

Imena tujih mož bleste, ki so tu nastopali in gonili mase eni v obrambo, drugi k osvobojanju. Nekateri so »zasloveli« šele v drugi svetovni vojni. Von Paulus, napadalec Stalingrada, je bil avstrijski oficir na Golobarju-Krnu, Rommel, »slavni« maršal iz Afrike pa samo nižji oficir, ki pa je le zaslužil najvišje nemško odlikovanje na Matajurju, ko je na italijanski strani poveljeval korpusni general Badoglio, poznejši fašistični maršal in antifašistični predsednik vlade. Takrat je imel svoj štab nekje na Kanalskem, ob meji z Benečijo. Šele danes pišejo italijanski zgodovinarji, da je prav on nosil težko odgovornost za poraz pri Tolminu, saj je ukazal, da njegova artilerija ne sme odgovarjati, ker je s svojim nadrejenim armadnim generalom Capello

računal na nenadni sunek v hrbet Avstrijcev in Nemcev. In še to pišejo danes, da so dokumenti preiskave proti njemu izginili. Seveda, saj jih je bral kot vrhovni načelnik fašistične vojske vse tja do 1940.

Kakšna je bila situacija ob Soči in na gorah ob njej 1917?

V dveh letih in petih mesecih, od 24. maja 1915 do 24. oktobra 1917, se je italijanski vojski le posrečilo, da je v 11. soški avgustovski ofenzivi avstrijsko obrambno črto potisnila na Banjško planoto čez srednjo Sočo in do Grmade pred Trstom. Trst in Tolminski mostobran, kar je še huje, sta bila pred padcem, saj je upanje, da bi avstrijske sile vzdržale na novi obrambni črti, bilo zelo majhno. Nemci so se bali za obstoj Avstrije same, kjer so slovanski narodi že začeli kazati znamenja upora.

Edina rešitev je bila v tem, da Italijane vržejo nazaj preko stare meje. Ob pomoči ene nemške armade (7 divizij) je bilo odločeno, da prodro italijansko fronto na odseku Bovec–Tolmin, v smeri Kobarid–Čedad. Jugoslovanski general Milan Zelenika, takrat je bil avstrijski štabni oficir, pravi: »Ta bitka na vsak način spada med one bitke prve svetovne vojne, o kateri se je največ govorilo in se še danes govori.« (Bitka kod Kobarida, Biblioteka »Vojno delo«, 1950, str. 3.) Njena posebnost je bila v tem, da se je avstrijsko-nemški ofenzivni sunek izvršil v alpskem svetu, da je prodor šel najprej po dolini (Bovec–Žaga, Tolmin–Kobarid) in šele nato tudi po vrhovih, ki na zapadu obdajajo soško dolino. (Rombon–Prevala–Stol pri Bovcu in Hlevnik–Kolovrat–Matajur pri Tolminu.) Prodor pri Bovcu in Tolminu je bil podoben onim iz druge svetovne vojne, kjer so glavno vlogo igrali tanki in motorizirane enote, kakršnih pa Kobarid še ni poznal.

Kako so gledali tedaj na položaj Italijani? Še danes ni končan živčni prepir generalov in politikov o krivdi vojne situacije na Soči in o porazu, ki je sledil oktobra 1917. Vrhovni poveljnik italijanske vojske Luigi Cadorna je zvrnil krivdo na italijanskega demoraliziranega vojaka in to takoj ob prodoru fronte. Minister Vittorio Emanuele Orlando – zaključeni spomini, ki so že študija, so izšli šele leta 1963 – je vojaka branil in Cadornu očital prestrogo disciplino, napačno taktiko frontalnih napadov in še spor med njimi in podrejenim armadnim generalom Capello (pozneje je kot antifašist streljal na Mussolinija) in njegovim korpusnim generalom Badogliom. Capello je hotel še septembra, oktobra 1917, ko je že Cadorna zaukazal defenzivni razpored, v ofenzivo. Računal je, da bo tako preprečil sovražni vdor.

Počasi se opredeljujejo zgodovinarji zadnja leta, večina že gre za Orlandom, dasi moramo povedati, da je lastnik velikega lista »Corriere della sera«, Albertini (pozneje antifašist), prijatelj Jugoslovanov, zlasti Srbov, proti zunanjemu ministru Sonninu in mahedravemu predsedniku vlade Orlandu, vendarle nekje branil generala Cadorna. Leta 1953 je zgodovinar Piero Pieri (Julijska Benečija v I. svetovni vojni – Problemi del Risorgimento Triestino), ki je tudi pokazal objektivno gledanje do jadranskega vprašanja, odnosov Italijanov do Jugoslovanov, zapisal: »Odgovoren za Kobarid je najprej najbolj general Cadorna, ker je slabo vladal z ljudmi, zaradi slepe, trmoglave zaljubljenosti v zelo, zelo drage frontalne napade, zaradi manije, da udarja predvsem na Kras,« da pride v Trst – namesto da bi šel po Vipavski dolini na Ljubljano; povejmo jasneje mi – »kje je bil sovražnik najmočnejši.«

Pieri prinaša vrsto podrobnosti izpred ofenzive. Potrjujejo mnenje, da Cadorna ni pričakoval udarca iz tolminske smeri, saj se je mudil, ko je septembra 1917 odpovedal svojo ofenzivo, na dolomitski-trentinski fronti do 19. oktobra. Do 17. oktobra ni poslal štabnega oficirja, da bi pregledal fronto ob Soči – teren avstrijske ofenzive, dasi so mu jo znaki napovedovali; mislil je, da bo šla kot leta 1916 iz Tirolske. Rezervnih čet, ki so bile na področju Čedada–Palmanova preveč blizu fronte, ni umaknil. Še manj skladišča. Do 19. oktobra je pustil Capello, da je še šaril z načrti ofenzive iz Banjške planote v zaledje Tolmina, kar naj bi preprečilo sovražni vdor. In zaključek Pieri podkrepi z izrekom Krafta von Dellmensingena, načelnika štaba 14. nemško-avstrijske ofenzivne armade, ki je že med dvema vojnama pisal o Italijanih: »Ne zgoraj, ne spodaj niso imeli ideje, kako se vodi defenziva.« Doživeli so presenečenje glede smeri, taktike in strategije sovražnega napada, o čemer smo že zgoraj omenili sodbo našega generala Zelenike.

Ne moremo v podrobnosti opisov, glavne podatke pa le moramo dati. 14. armada je obsegala štiri korpusne grupe (grupa avstrijskega gen. Kraussa v odseku Bovca, nemškega gen. Steina na odseku Krn–Tolmin, nemškega gen. Berrerja na odseku Tolmin–Most [Sv. Lucija] in južno še avstrijska grupa Scottija). V Steinovi grupi je bil nemški alpski korpus, temu je bil dodeljen würtemberški gorski bataljon majorja Sproesserja; njegova desna roka je bil šestindvajsetletni nadporočnik Erwin Rommel, maršal II. svetovne vojne, znan iz Afrike. Zahod je temu maršalu po vojni pokazal izredne simpatije ne samo zaradi vojaških zmožnosti, pač pa tudi zaradi tragične smrti (14. 10. 1944), ko je na Hitlerjev ukaz naredil samomor, ker so odkrili, da je bil soudeležen pri julijski zaroti proti firerju.

Nas zanimajo podvigi mladega oficirja Rommla, ker so se odigrali na naši zemlji ob avstrijsko-nemški ofenzivi, pri kateri je po sodbi gen. Zelenike (I. c. str. 35) sodelovalo »dvakrat več Jugoslovanov kakor pripadnikov ostalih avstrijskih narodov, če se upošteva številčni odnos prebivalstva«, zlasti je bil visok procent bosensko-hercegovskih bataljonov, petkrat višji v odnosu na prebivalstvo. Dodajmo, da je tudi število Slovencev bilo precejšnje (zlasti v 7. koroškem regimentu, v štajerskem reg. pri Bovcu). Avstrija je pač znala...

Rommel nam je svoje boje iz I. svetovne vojne opisal sam (Infanterie greift an, Potsdam 1937) v knjigi, ki je do 1941. doživela devet izdaj. Znani so pa nam tudi iz opisov njegovih sobojevnikov, ki mladega Rommla, tipičnega predstavnika švabskega plemena, zelo simpatično prikazujejo (Schittenleben, Wir zogen nach Friaul). Povejmo za oficirja pruske, Wiljemove šole: mladi mož je le imel neki čut tudi za malega človeka, za navadnega »sovdata«, imel je neko demokratično potezo.

Württembergški gorski bataljon je štel kar 11 čet, v noči od 22. na 23. oktober je prišel na strma pobočja severne Bučenice, tik nad Sočo južno od Tolmina. Rommel zelo podrobno opisuje položaj fronte na tem odseku (str. 265) in je kar precej zaskrbljen na strminah Bučenice, saj je italijanska artilerija z Mrzlega vrha imela dober pogled na te položaje. No, stvar se je kar dobro iztekla, saj so tam prebili le en dan in eno noč. 24. oktobra se je odprl pekel, ob dveh ponoči je začela avstrijsko-nemška artilerija z bobnečim ognjem vseh topov, Italijani so le v začetku odgovorili; 1000 topov je na tolminskem odseku bruhalo ogenj na obojestranske položaje.

V zgodnjih jutranjih urah se Rommelov bataljon že pomakne v dolino. Ob osmi uri sledi bavarskemu polku ob napadu na prve italijanske postojanke pri cerkvi sv. Danijela na volčanskem polju. Italijanski vojaki so lezli iz razbitin na svojih položajih in se predajali (str. 272).

Nemški alpski korpus je po predoru prve italijanske črte v dolini Soče, pri Volčah, imel nalogo, da prodira preko Kolovrata proti Matajurju. Matajur je ob bovškem Stolu pomenil ključ za furlansko nižino. Po dolini Soče proti Kobaridu je šla 12. nemška divizija. Tri velike enote alpskega korpusa so si nalogo delile tako, da je nemški lovski polk prodiral proti koti 732, v Špiku; bavarski polk in würtemberški bataljon sta pa v začetni fazi imela skupen cilj – Hlevnik nad Foni in sicer tako, da so Bavarci šli po pobočjih nad Kamenico, Würtemberžani pa severno po gozdnatem pobočju nad Sočo, po poti, ki pelje k naselju Foni iz Volč.

Tu je Rommel vodil poseben napadalni oddelek dveh čet, 1. in 2. in še ene čete lahkih strojnic. Izvidnica tega oddelka je še pred Foni naletela na drugo italijansko utrjeno črto, ki se je vlekla od naselja Selišče v dolini Soče preko vzhodnega grebena Kolovrata v južni smeri; izvidnica je imela kar pet ranjenih. Rommel ni dolgo premišljal, pred italijansko črto se je s svojim oddelkom povzpел na vrh proti koti 824, kjer je v dežju brez strela presenetil italijansko posadko 17 mož s strojnico in jih zajel. Skozi to luknjo, ki so jo razširili 50 metrov navzgor in navzdol, je šel skozi drugo italijansko obrambno črto ves Rommelov oddelek; pridružil se mu je še en napadalen oddelek njegovega bataljona, ki je štel tudi tri čete: 3. in 6. in še 2. strojnično četo.

Ob 11. uri se je teh šest würtemberških čet srečalo na grebenu Hlevnika s 3. bataljonom bavarskega polka, ki je že prišel po pobočju nad Kamenico. Vrh Hlevnika

je še obdelovala nemška artilerija, šele opoldne ga je Rommel zasedel, ko je čakal eno uro na severnem pobočju.

Italijani Hlevnika sploh niso zasedli, dasi so tu še danes dobro ohranjene utrdbe. Na vsem tem odseku so imeli dele brigad Taro in Napoli, ki so prišli šele zadnje ure v te utrdbe in jih še poznali niso (Del Bianco, *La guerra e il Friuli*, vol III, str. 85 in drugod). Kmalu je vrh Hlevnika začela obdelovati italijanska artilerija.

27 let pozneje, maja 1943, se je v italijanskih utrdbah na Hlevniku ves dan bojevala z italijanskimi enotami naša Gregorčičeva brigada; padla je v veliko italijansko hajko, ki je pričakovala pohod v Benečijo. Zdi se, da je ta italijanska hajka hotela pokazati, kako bi Italijani morali 1917 vreči Nemce nazaj čez Sočo. No, tudi Gregorčičeve se jim ni posrečilo zavrniti, s partizansko taktiko je preko brežin obšla italijanske enote in se povzpela na Matajur, ne da bi Italijani to slutili.

Oktober 1917 je bil deževen. Tudi prvi dan ofenzive (24.) je začelo z dežjem in meglo. Proti poldnevu je dež prenehal in Italijani so iz utrjene kote 1114, Na gradu jo imenujejo naši zemljevidi, imeli lep pogled na Hlevnik. Zato se je Rommel s svojimi šestimi četami vrgel na čiščenje italijanskih artilerskih gnezd v okolici Hlevnika proti Fonom. V celoti so ta dan zaplenili 17 topov, med temi 12 težkega kalibra. Artilerci so se večinoma razbežali.

Koto 1114 so Italijani močno utrdili, ne samo to višino, marveč tudi okolico, severozahodni greben od te kote in še koto 1066. Naši zemljevidi (Julijske Alpe 1:75, Ljubljana 1952) imenujejo koto 1114: Na gradu. Nemška literatura in tudi Rommel zanj nima tega imena, zanj je koto 1066 »Nahrad«, to je Na gradu. Italijani imajo za koto 1114 ime »M. Poclabez« ali tudi »Podabluc«, najbrž »Podklobuk«, ker imamo južno od kote beneško vasico Klobučarji.

Pri koti 1114 pa ne gre samo za vprašanje imena, oktobra 1917 je bila ta koto za Avstrije in Nemce velikanske važnosti, zavzeta je odprla vsaj ena vrata na Kolo-vratu za prehod v vzhodno Beneško Slovenijo in v italijansko nižino. V nemški povojni literaturi je izbruhnil spor, kdaj in katera nemška enota je to koto 1114 Na gradu sploh zasedla. Poluradna publikacija, izdana po nalogu državnega arhiva v Berlinu »Der Durchbruch am Isonzo«, ki jo je pripravil sam načelnik štaba 14. armade general Kraft von Dellmensingen v dveh zvezkih, je v prvem zvezku (str. 64–67) podrobno opisal, kako naj bi to koto zavzel oddelek bavarskega polka že 24. oktobra popoldne. Proti tej trditvi je nastopil s posebno žolčno pisano brošuro komandant würtemberškega bataljona major Spreesser, češ, koto je padla šele naslednji dan po zaslugi Rommelovega oddelka; Kraft von Dellmensingen te trditve ni hotel priznati (glej II. zvezek, pripombe str. 291). Rommelova knjiga polemiko le mimogrede omenja ali tudi reši (str. 281–288). Četa Bavarcev pod vodstvom poročnika Schoernerja je res zavzela utrjeni vrh kote 1114, vse okoliške utrdbe pa so bile še vedno v rokah Italijanov, ki so skušali tudi vrh ponovno zavzeti. V boj so tu posegle nove italijanske enote VII. korpusa, ki ga je vodil general Bongiovanni (glej G. pe del Bianco, Caporetto, Udine 1952, str. 86 dalje).

Rommelov oddelek je pod večer 24. oktobra zavzel in očistil koto 1066 in tu zajel sedem italijanskih oficirjev in 150 mož. Na tej koti je Rommel s svojimi ljudmi tudi prenočil; pridružil se mu je še en udarni oddelek njegovega bataljona. Šele zjutraj je prišel pod poveljstvom majorja Spreesserja tudi tretji oddelek, ki je 24. oktobra zavzel naselje Foni. Tu je bila nameščena težka italijanska artilerija 24 topov. 25. oktobra vodi Rommel zopet nov napadalen oddelek treh čet (2. in 3. četa in 1. mitraljeska). Že prejšnji dan je prišel po opazovanju utrdbe 1114 do zaključka, da ne bo lahko pregnati Italijane s frontalnimi napadi brez pomoči artilerije. Zato je zasnoval načrt prodreti z napadalnim oddelkom nad soško dolino 200 in 400 m pod utrjenim grebenom Kolo-vrata vsaj 2000 m daleč in tam poskusiti nenadoma vdreti v tretjo obrambno italijansko črto. Jedro würtemberškega bataljona s poveljnikom je ostalo pri koti 1066, vendar pa je Rommelov oddelek sproti vzpostavljaj telefonsko zvezo s poveljstvom bataljona.

Pot ni bila lahka, strmo pobočje Kolo-vrata je tu in tam presekala marsikateri globlji žleb. Na razdalji 2000 metrov zračne črte je oddelek po dobri uri hoda presenetil

100 metrov pod vrhom italijansko stražo. Brez strela je zajel 40 mož z dvema mitraljezoma; straža je bila presenečena, ker je pričakovala sovražnika iz soške doline, šel pa je po Kolovratu. Nekaterim Italijanom se je posrečil beg v smeri soške doline. Rommel je celo prepovedal svojim streljati za njimi, saj mu je šlo za to, da ne pade niti en strel, da bi ne opozoril italijanske obrambe na grebenu na napadalce pod njim.

Tako se je napadalnemu oddelku posrečilo, da je njegova prednja straža 800 metrov vzhodno od utrjene kote 1192, ki jo naši zemljevidi poznajo pod imenom Nagnoj, vdrla v zunanjo obrambno črto in zavzela položaj težke italijanske artilerije; prese- netila jih je pri umivanju.

Rommelov načrt je bil, da tudi postojanko 1192 preseneti še spečo v utrjenih podzemskih položajih. To naj bi izvršila 2. četa, medtem ko je sam hotel z ostalima dvema četama postojanko obiti na jugu po cesti, ki so jo Italijani zgradili na jugo- zahodni strani Kolovrata in Ježe od Livka v smeri Srednjega. Načrt se ni posrečil, le dobre četrť ure je 2. četa vdiralala po italijanski prednji črti nad Sočo, ko je zaro- potalo in je četa obstala skoraj popolnoma obkoljena. Streljanje je priklicalo Rommela z ostalima četama nazaj. V zadnjem trenutku je še mogel rešiti položaj, prav ko so se italijanske sile pripravljale, da naskočijo obkoljene. Rommel je sam prešel v napad s 3. četo in z mitraljezci; italijanski postojanka se je pred novim sovražnikom vdala.

Ob deveti uri in četrť je bila tretja italijanska obrambna črta s koto 1192, Nagnoj, in še 800 metrov grebena v smeri kote Na gradu zavzeta. To jutro je Rommelov oddelek zajel 1500 Italijanov in dve bateriji. Položaj bi pa za Rommelov oddelek lahko postal kritičen.

Preko Kuka, najvišjega vrha Kolovrata (1243 m), so se v treh valih začele premikati italijanske sile. Če bi prešle v napad, bi Rommela in njegove zmlele, toda namesto tega so se začele vkopavati po jugovzhodnem pobočju vrha; Kuk je imel utrjene položaje le na severni strani. To je Nemce rešilo. Novih italijanskih enot, ki so se utrjevale, Rommel ni hotel niti motiti, pač pa je po telefonu naprosil dve nemški težki bateriji pri Tolminu, da začneta ob 11. uri in četrť polurno obstreljevanje Kuka.

Medtem so ob pol enajstih prišle na sedlo vzhodno od kote 1192 še ostale čete Würtemberžanov s svojim poveljnikom. Šle so po isti poti kot Rommelov oddelek. Ena četa (6. četa) je začela čistiti še preostali greben Kolovrata v smeri kote 1114, Na gradu. S tem je bila usoda te kote končno zapečaten. Ostale čete so pa zavzele položaje v smeri Kuka, ki ga je artilerija po naročilu točno začela obstreljevati, istočasno so zaregljale še strojnice na obeh straneh.

Nadporočnik Rommel pa ni bil vojak, ki bi se udeleževal frontalnega boja in napada. Ko so pred položaje na Kuku prišle še neke enote bavarskega polka, je Rommel s svojim udarnim oddelkom udaril kar po cesti, ob boku italijanskih utrd na Kuku in opoldne je bil že v vasi Ravne na južnem pobočju Kuka. Italijanski vojaki, veči- noma mulovodci, pripadniki preskrbovalnih enot, so se kar razbežali.

Tri možnosti je imel Rommel, napasti Kuk s hrbta, prodreti do Livka in podpreti nemško kolono, ki je že 24. oktobra prišla do vasi Golobi in tam obstala, ali pa vdreti v jugozahodni smeri in presekat dovozno cesto iz vzhodne Beneške Slovenije proti Livku ter prisiliti tako vse italijanske sile na tem odseku na edini umik proti vrhu Matajurja. Odločil se je za zadnje, ker je računal, da bodo nemške sile pred Kukom s postojanko lahko opravile in te rešile tudi kolono pri vasi Golobi.

Čez pol ure, ob pol enih, je Rommelov oddelek že blokiral cesto dva kilometra jugo- zahodno od Livka, nekaj pred beneškoslovensko vasico Poljava. Pretrgal je tudi vse telefonske veze v smeri Livka in Sovodenj; promet italijanskih enot v obeh smereh pa je tekel dalje, šlo je za manjše oskrbovalne enote. Ni dolgo trajalo, ko je Rommelov oddelek imel pod cesto 100 mož in 50 voz zajetih. Zajel pa je tudi štabni avtomobil s tremi italijanskimi oficirji, eden je bil »po nesreči« ustreljen; hiteli so proti Livku, da pregledajo položaj, ko je bila telefonska zveza pretrgana.

Težja je bila razorožitev bersaljske brigade, ki je prišla iz smeri Livka. Na prvi poziv nemške zasede na obeh straneh ceste, da se preda, ni ubogala. Prišlo je do

kratkega spopada, deset minut, in prve italijanske sile so odnehale, njim je sledila cela kolona, ki niti ni v boj posegla: 2000 mož in 50 oficirjev se je predalo stopet-desetim Rommelovim gorskim borcem; njegov udarni oddelek se je namreč razbil, mitraljezka četa je zaostala v vasi Ravne, kjer se je hotela oskrbeti z mulami, da bi ne bilo treba nositi težkih mitraljezov. To izgubo je Rommel štel za usodno, ker bi drugače še isti dan zasedel višine nad vasico Jevščki.

Ob pol štirih popoldne se je Rommel z zaplenjenim italijanskim avtom in njegovim šoferjem pripeljal na Livek, kjer je naletel na poveljnika in druge enote svojega bataljona, ki so po zavzetju Kuka vdrle v vas. Tudi pri Golobih so Italijani morali opustiti vsako obrambo, ogroženi s hrbita. Del italijanskih sil se je umaknil v smeri Matajurja, kjer sta bila dva polka italijanske brigade »Salerno« in še druge enote.

V poznem večeru je bil Rommel s svojim oddelkom, tokrat je štel sedem čet, že zopet na pohodu. Pot je šla iz Poljave v smeri Jevščka. Načrt je bil vedno isti: Kolikor mogoče brez strela približati se sovražniku, presenetiti ga nepripravljenega, udariti v hrbet njegove obrambe. Utrujenost je prisilila Rommelov oddelek v bližini Jevščka na počitek, ko je prišlo poročilo izvidnice: zgornji del vasi je brez sovražnika, okrog južnega pa korakajo italijanske čete. Rommel ni pomišljal in že po polnoči so se njegove enote tiho prebile v zgornji Jevšček. Italijani so jih sicer iznad vasi začeli obstreljevati, ali ko ni bilo odgovora, so prenehali. Helmut Schittenleib v svoji knjigi (*Wir zogen nach Friaul*, str. 37) omenja, kako so prebivalci Jevščka, Slovenci, prostovoljno lačne nemške strelce pogostili s kavo, kruhom, sadjem in vinom. Rommel sam jih imenuje »zelo prijazne Slovence« (str. 330).

Ko so njegovi vojaki počivali, je v preprosti kmečki hiši študiral načrt pohoda za naslednji dan. Zaradi utrujenosti čet je poslal le enega samega oficirja na ogled. V zgodnjem jutru je njegov oddelek napadel utriene postojanke nad Jevščkom in jih tudi zavzel. Pri tem sva dve četi (2. in 4.) padli na čistini v križni ogenj iz kote 1096, ki jo Rommel in avstrijska specialka (1 : 75 000) imenuje »Cragonza«, naša karta Julijske Alpe (1 : 75 000, Ljubljana 1952) pa za to koto nima imena; Kraguvenca naziva koto 1075, ki se nahaja že v Beneški Sloveniji, medtem ko je koto 1096 danes še na državnem ozemlju Jugoslavije.

Postojanka nad vasjo Jevšček se je obkoljena predala; ko so razoroževali cel polk, 37 oficirjev in 1600 mož, je ves čas pokalo iz višine na 2. in 4. četo. 2. četa je izgubila to jutro drugega za drugim dva poveljnika in vendar odločila boj, ko je prešla v napad na vrh pod vodstvom podoficirja in zavzela koto 1096, ob 15. uri. Rommel je z nemško natančnostjo vedno beležil tudi čas.

Ista četa je ob 8.30 zasedla greben 1192 v smeri Mrzlega vrha (kota 1356). Rommel ji je osebno sledil, vse druge njegove enote pa so šle daleč zadaj. Tu bi sam kmalu padel v italijansko ujetništvo, ko je iskal zveze s svojimi enotami.

Malo pred poldnevom (da smo po Rommelovo natančni ob 11.40) je 26. oktobra Rommel zasedel vrh Matajurja. Prej smo že povedali, da je zasedba tega hriba ob bovškem Stolpu pomenila ključ do furlanskih nižin in zmago nemško-avstrijske ofenzive. Preko Mrzlega vrha, ko je razorožil skoraj brez boja dva polka brigade »Salerno«, je došel na vrh. Tu so se utrujeni Švabi odpočili.

Najvišjega nemškega odlikovanja »Pour le Mérite« pa Rommel le ni dobil, dasi so on in z njim vsi njegovi vojaki würtemberškega bataljona vedeli, da tako rekoč visi na vrhu Matajurja pripravljeno za poveljnika, ki prvi prodre tja. Pomotoma ga je dobil drug nemški oficir, ki je že dan prej zasedel le severovzhodno koto matajurskega grebena. Čez mesece šele se je nemško vodstvo te zmote zavedelo in napako popravilo.

Rommel sam navaja v svoji knjigi (l. c. str. 350 nasl.), da je njegov napadalni oddelek v 28 urah zmozel pet italijanskih polkov in pri tem zajel 150 oficirjev in 9000 mož, zaplenil 81 topov, ne da bi upošteval one italijanske enote, ki so se same predale, ko jih je Rommel s svojo silo obšel. Poveljnik nemškega alpskega zbora general Tutschek je v svojem dnevnem povelju 3. novembra 1917 dal Rommelu in njegovim vojakom posebno priznanje za njihov delež pri ofenzivi.

Württembergci so se nato udeležili nemško-avstrajskega pohoda vse do zgornje Piave, kjer so obstali blizu onega nesrečnega Longaroneja, ki je l. 1963 doživel strašno katastrofo. Januarja 1918 je Rommel zapustil svojo vojno enoto in prešel v neki višji štab, kot sam pripoveduje v svoji knjigi. S tem se je začela njegova pot, ki ga je pripeljala že v prvi svetovni vojni do višjega štabnega oficirja. Kaj je bil v drugi svetovni vojni, vemo in nam je bliže.

CHAMONIX

Odmev se zdi, o Chamonix, spokojne lajne
med tvojimi gorami tvoje ime.

Zelen ves, gozdnat, v daljave bajne
odmaknjen od ranih let v snu si že.

V DOLINI AOSTA

Zadostuje nekaj brazd in nekoliko trave
ali odsev v vodi,
da se pomiri ta temna, kruta mrzlica v duši.

Zadostuje grób obris bajte
pod svinčnim nebom
ali vitek zvonik, ki sije skoz kostanje na griču...

Prevedel Marijan Brecelj

Italijanski pesnik Giovanni Camerana (1845–1905) je bil pravnik po poklicu. Večidel svojega življenja je preživel v Turinu, kjer se je družil s tako imenovano literarno skupino »scapigliatura milanese«, katere člani so bili med drugimi: skladatelj Arrigo Boito in slikar Emilio Praga, ki je bil tudi pesnik. Camerana je opeval predvsem piemontsko pokrajino, gozdove in vrhove v piemontskih Alpah. Nezadovoljen s poklicnim delom, zaradi osebnih čustvenih težav in nezdružljivosti pesniškega poklica z državljskim, je napravil samomor. Njegove pesmi, na prvi pogled zapozneta romantika, ima klice moderne poezije 20. stoletja. Izšle so šele po njegovi smrti, zbrali in izdali so jih pesnikovi prijatelji slikarji, v zbirki »Versi« (1907), kot pomembnega pesnika pa sta ga odkrili poveljni izdaji (v petdesetih letih in 1968).

FLIMS

PAVEL KUNAVER

Človeku se včasih izpolnijo želje, ne da bi pričakoval. Tako sem se v drugi polovici letošnjega avgusta nepričakovano znašel v lepem letovišču in smučarskem paradižu Flims v vzhodni Švici in nekoliko ur v duhu doživljal silovite dogodke pred več deset-tisoč leti. Z ženo sva na poti k ledeniku visokega Engadina obiskala sorodnike v lepem Vorarlbergu in prijazni nečak naju je nekajkrat vozil po tej krasni gorski deželici in v sosednjo švico in Liechtenstein. Tako smo nekega dne drveli po hitri cesti proti Churu, glavnemu mestu največjega švicarskega kantona Graubünden, kjer je še mnogo prebivalcev, ki govorijo ladinski jezik.

Idilične ceste so vabile v znamenite gorske kraje – v Davos pa v Arosa ali kar naprej čez Julierski prelaz v Engadin. Toda pri Churu je avto zavil ostro proti zahodu ob Renu navzgor do Reinchenaua, kjer se združita Prednji in Zadnji Ren (Vorderrhein, Hinterrhein) in se začel vzpenjati iz doline proti Flimsu. Nobena boljša geologija predvsem pa nobena knjiga o nastanku in usodi Alp ne izpusti tega imena.

Ko sva pred leti potovala na obisk k Matterhornu, sem pri Reichenauu tudi začel skakati od okna do okna našega vagona. Železnica se namreč ne ustraši težav in ostane na poti proti Oberalskem prelazu ves čas ob Renu – a prav za Reichenauom postane na 20 km pokrajina nenavadno mračna. – Lepi gorski bregovi pogorja nekako utonejo v umazanosi barvi zdrobljenega fliša, skozi katerega se prebija in deloma v hudih meandrih zvija sicer živahni Prednji Ren. Nekaj sto metrov visoke, umazane sive stene iz deloma zopet sprijetega drobirja padajo do reke in ogrožajo železnico, dokler se ta deloma po predorih in drugače dobro zavarovana ne prebije zopet v čisto, sončno pokrajino, ki se nadaljuje od mesteca Illanz dalje.

Teh 20 km mračne pokrajine ob Renu so geologi skrbno raziskovali, saj je bila tako tuja tu v dnu sicer lepe, privlačne visokogorske pokrajine severozahodnega kantona Gräubunden. Posebno znani geolog Heim je posvetil temu koščku Švice mnogo pozornosti in časa. Raziskave so ga peljale preko Rena na levi in desni breg, na položna pobočja 1080 m visoko ležečega kraja Flims, v njegovo okolico ter pod gore Ringelspitz (3247 m), Trinser Horn (3028 m), Segnes (3099 m) in Vorab (3028 m). Te gore na severu v loku obdajajo Flims in bližnjo okolico in tvorijo plitvo, sedaj od mnogih potokov precej razčlenjeno ogromno krnico. Proti vrhovom se pobočja strmo dvignejo in tvorijo slikovite stene. Malone prav do sten se razprostirajo sedaj sijajna obsežna smučišča in veliki zaščiteni gozdovi.

Heim in drugi geologi pa so odkrili, da je bila pred nekaj desetstisočletji, ko so veliki ledeniki pokrivali in preoblikovali Alpe, ta pokrajina okoli in nad današnjim Flimsom povsem drugačna. V naročju ledenih gora je ležala še ogromna gmota plasti kamenine, ki jo imenujemo s skupnim imenom fliš, nastalim v morju v t. i. staro terciarni, torej geološko razmeroma mladi dobi. Fliš sestoji iz laporja in peščencev. Ležal je torej na starejših kameninah. Če danes potuješ tam, te Slovenca, vajenega suše v naših Apneniških Alpah, preseneti množica potokov in studencev. Voda pač na površju starih, neprepustnih kamenin ne ponikne in se po površju tudi po flišu odteka navzdol proti Renu.

V eni izmed medledenih dob, ko so se ledeniki umikali, se je zgodilo: še več vode kakor sicer je zatekalo in ponikavalo med stare trdne gorske kamenine in mehkejši, manj trdni fliš. Vez med obema kameninama je postajala vse bolj slaba in rahla. Ledenik, ki je ležal doslej v dolini in je s svojimi več stotin metrov debelimi boki podpiral gorske bregove, se je tudi umaknil v velike višine. Opore so nekega dne popustile – in kamenito flišno pobočje se je premaknilo, zgrmelo v globino... 20 km daleč je siloviti plaz zasul Rensko dolino med današnjim Reichenauom in Illanzom in se vzel še visoko na drugi desni breg Rena.

Po skrbnih računih geologa Heima se je vsulo s tem velikanskim, verjetno največjim, 15 km³ ali petnajst milijard kubičnih metrov fliša v dolino! Ren je bil odrezan od nižjih krajev in daleč navzgor po dolini se je razprostiralo začetkoma nad 100 m globoko jezero.

Še danes, ko si je Ren skozi sesutine izjedel svojo mračno zavito strugo, so podorne plasti poprečno do 400 m debele, najvišji vrh iz podornega materiala pa moli 600 m nad dolino. Da se je to zgodilo v eni izmed medledenških dob, pričajo ledeniške groblje in 8 majhnih ledeniških jezer, ki so jih zapustili na podoru ledeniki. Ti so v mlajši ledeni dobi zopet začasno pokrili Rensko dolino in tudi podor...

Ko smo se vzpenjali po mirnih zelenih pašnikih nad Flimsom, sedaj modernim letoviščem in sodobno opremljenim smučkim centrom, mi je delovala domišljija, da skoraj nisem slišal nečaka, ko je pripovedoval o smučkih prednostih Flimsa.

Okoli 150 velikih podorov v Alpah se je zgodilo v zgodovinski dobi, a le malo je zanesljivih poročil o teh za oblikovanje gora pomembnih, nenavadnih posegih naravnih sil. Največji podor je bil v Deyenstocku – 600 000 000 km³, za njim Ranti – 120 000 000 km³, Goldau – 30 000 000 km³, Elm – 11 000 000 km³.

Pri nas je bil največji v Ziljski dolini, ko se je ob potresu l. 1348 podrlo v dolino ogromno skalovje z Dobrača, zasulo 13 vasi in je do Šmohorja segalo začasno jezero.

Gozd je deloma prerastel strahotno skalno puščavo, ki jo je človek le nerad prestopil.

Kljub ogromnosti naštetih podorov se nobeden ne more meriti s prazgodovinskim podorom v Flimsu. Silni deyenstockski podor je 25-krat manjši, Goldauski celo 1000-krat manjši – in vendar, kako silovit in grozen je bil! To vemo iz pripovedovanja očividca dr. Karla Zayna. Tudi ljudje, ki so preživeli nesrečo, v Goldau, so opazovali, kako so se 2. septembra 1806 na dan podora, visoko na gori začele odpirati razpoke, ruša pa se je gubala in prevračala. Posamezne skale so se začele rušiti in valiti po planini v gozd. Pa tudi v gozdu so se začela drevesa nagibati in majati, posamezne skale pa so začele leteti z veliko hitrostjo v dolino. Ljudje še vedno niso razumeli, kaj se pripravlja – pač pa »neumno govedo«, ki je pravočasno zbežalo s pašnikov. Ptice so v tropah preplašeno vreščele letele iz gozdov na nasprotno stran na goro Rigi. Dr. Zayn nazorno opisuje prizore v Goldau dne 2. septembra 1806, da pomaga naši domišljiji obuditi strahotne prizore silnega podora.

»Zemlja na gorskem pobočju se je začela premikati in namesto zelene ruše se je na površju pokazala rjavočrna prst. Nato so začeli drseti veliki predeli gorskega pobočja in podirati so se začele skalne stene. Za tem so se začeli premikati tudi spodnji gozdovi in neskončne množice smrek so omahovale sem in tja. Naenkrat so se začeli gozdovi hitreje premikati, množice podirajočih se skal, cele vrste ponosnih smrek, ki so gori na najvišjem skalnem robu tako čudovito stale, vse je zgrmelo v globino. Sedaj pa je zdrsnilo vse – gozdovi in zemlja, kamenje in skalne stene – vedno hitreje in hitreje in končno bliskovito proti dolini. Bobnenje, butanje, prasketanje je kot globok grom polnilo ozračje, trgalo ušesa in še bolj grozno odmevalo po tisočerihs gorskih soteskah. Cele plasti odtrganega površja, skale, velike in večje kakor hiše, vrsta pokonci stoječih smrek je frčalo po zraku... Prst se je razpršila po zraku – in skozi njo smo videli pokrajino v ozadju! Z zemljo se je dvigal rdeč prah in kakor megla zagrinjal uničujoči plaz v mrak. Videti je bil kakor velik črn oblak. Gora in dolina sta se stresli. Zemlja je trepetala, skale so se tresle, ljudje so okameneli pri pogledu na strašni prizor: Ptiči, v letu zajeti, padajo na kraj uničenja. Hiše, ljudje, govedo lete po zraku hitreje kakor iz topa izstreljena krogla. Velik del zmlete mase se dvigne iz dna doline in rine po strmem bregu na drugi strani stoječe gore Rigi; posamezna drevesa in skale pa frče še više po pobočju navzgor. V kratkem času, ko bralec to čita, v treh štirih minutah se je dogodek začel in končal...

110 hiš je bilo pokopanih in 457 prebivalcev Goldaua in okolice ter 27 turistov, ki so hoteli na Rigi, je bilo ubitih.«

Ko smo odhajali iz Flimsa, je sonce od zahodne strani zlatilo strme, deloma s svežim snegom pokrite gore, njihove visoke stene in sončne pašnike. Proti zahodu je bežal nevihtni oblak in lepa mavrica je stala med njim in nami.

V Julijcih se je udril l. 1952 precejšen plaz skalovja z gore Javoršček pri Bovcu. Pozoren gorohodec opazi v zgodnjem poletju vedno nove svetle rane v strmih stenah naših gora, na meliščih pa v večje in manjše skale zdrobljene ostanke pečevja, ki se je nenadno odkrušilo tam na gori. Preperevanje, ki z zmrzaljo, vodo, težnostjo in kemičnim raztapljanjem nenehno deluje, neprestano niža naše gore in jih malone neopazno oblikuje. Tihi popotnik pa sliši to delo v delavnici narave, zdaj v padnju kamna v steni, zdaj v gromu večje skale, ki pridrvi z višin, pa v rohnenju hudournikov, ki po nalivih vale s seboj, kar je nalomil mraz pozimi v strminah. V suši samo Belca v Karavankah more v enem samem nalivu prinesiti s seboj v dolino nekaj desetisoč kubikov v grušč zdrobljenega skalovja. V temnem nedostopnem nedrju visokih gora pa pripravlja narava v prihodnosti tudi večje dogodke.

Literatura:

1. Dr. W. v. Seidlitz: Entstehen und Vergehen der Alpen 1934.
2. Dr. E. Kaiser: Lehrbuch der Allgemeinen Geologie. 1923–1924.
3. R. H. France: Die Alpen.
4. Dr. M. A. Koenig: Kleine Geologie der Schweiz, 1967.

NEKAJ O SNEŽNIH PLAZOVIH

DR. FRANCE BERNOT

Dr. France Avčin je pred leti zapisal (PV 1/1951): »Vsaka moderna država z razsežnimi gorskimi predeli in močno razvitim alpinizmom ima, oziroma bi vsaj morala imeti poseben lavinski oddelek. Preko svoje terenske službe mora skrbeti za pravočasno obveščanje prebivalstva o nevarnostih, zlasti pred prostimi dnevi, ko delovni človek iz pisarn in tovarn hiti zajemat čistega zraka v svoja zaprašena pljuča. Tudi naši Upravi hidrometeorološke službe (sedaj Hidrometeorološki zavod SRS – op. pis.) kaj podobnega ne bi škodilo na ugledu in bi več koristilo kot trmasto forsiranje observatorija natančno vrh Triglava, svete gore Slovencev...«

S temi besedami je dr. Avčin predlagal, da bi v okviru naše slovenske meteorološke službe ustanovili organizacijo, ki bi v zimskem času zbiral in objavljala podatke o snežni odeji (debelini in vrsti snega), poročala o snežnih plazovih (kdaž in kje so se obleteli in kakšno škodo so povzročili) ter v povezavi s pričakovanim razvojem vremena (vremenska napoved) opozarjala, kolikšna je nevarnost snežnih plazov, in s tem posredno skrbela za varnost ljudi, ki prebivajo na ogroženih področjih, ter za obiskovalce gora (smučarje, planince, itd.) ki se podajajo na področja, kjer ni organiziranih smučišč (vlečnice, sedežnice, teptane in ponoči razsvetljene proge, ob katerih so stalno navzoči pripadniki GRS) in kjer je do najbližje obveščevalne točke morda več ur naporne hoje.

Čas je tekkel, minilo je dobrih dvajset let.

Namesto modernega observatorija so dobili naši meteorologi samo skromen nadomestek v obliki meteor. postaje na Kredarici, ki je s centralo meteorološke službe za SR Slovenijo povezana z radiotelefonom. Korist te zveze iz osrčja Triglavskega pogorja je občutil že marsikateri gornik, če je zašel v težave. Tudi nekaj planinskih postojank je v tem času dobilo telefonsko zvezo s svetom.

Predlagane službe za zaščito pred snežnimi plazovi pa še do danes nismo dobili, dasi je bilo o njej že precej govora na raznih sejah, sestankih, posvetih, simpozijih. Kakšne in katere so naloge službe za obveščanje in zaščito pred snežnimi plazovi in kako je služba organizirana?

Služba mora po podatkih o snežni odeji, ki jih prejema z večjega področja, in v povezavi z vremensko napovedjo izdajati opozorila, kolikšna je nevarnost snežnih plazov. Po potrebi mora skrbeti tudi za varnostne ukrepe (evakuacija prebivalstva iz ogroženega področja, zapora določenih področij, umetno proženje plazov).

Z raziskovanjem snega in snežnih plazov na znanstveni osnovi so se pričeli – prvi v Evropi – ukvarjati Švicarji, saj jih je k temu prisilila narava sama. Po njihovem zgledu so nato (vendar trideset let kasneje) organizirali enake službe še Avstrijci, katerim so v zadnjem času sledili še Bavarci in menda tudi Italijani. Pa tudi na Češkoslovaškem ta služba ni neznana.

Ker imajo Švicarji največ izkušenj na tem področju, si oglejmo njihovo svarilno službo pred plazovi (Lawinenwarndienst).

Začetki raziskovanja snega in snežnih plazov so bili neorganizirani in izvirajo iz druge polovice prejšnjega stoletja. Leta 1931 je bila v Švici ustanovljena komisija za raziskovanje snega in snežnih plazov, ki je sprva delala na meteorološko-geofizikalnem observatoriju v Davosu. Ker pa v Davosu (1563 m n. m.) prekmalu zmanjka snega, so l. 1935 na Weissfluhjochu zgradili lesen provizorij in tamkaj nadaljevali z raziskovalnim delom. Končno so l. 1954 dogradili na Weissfluhjochu (2663 m. m.) novo institutsko zgradbo in so jo po desetih letih povišali za eno nadstropje.

V tem Zveznem institutu za raziskovanje snega in plazov (Institut fédéral pour l'étude de la neige et des avalanches) raziskujejo povezavo med snežno odejo in vegetacijo, mehaniko snega, fizikalne lastnosti snega in ledu, tvorbo toče in povezavo med vremenom, snežno odejo in plazovi.

Plaz pod Mojstrovko 24. 3. 1968 (zasul je 7 smučarjev, tri so rešili)

Foto dr. F. Bernot

Ker imajo Švicarji največ izkustev na tem področju, so shemo njihovega »Lawinenwarndiensta« in njegovo metodiko dela prevzele enake službe v Avstriji, na Bavarskem ter v Češkoslovaški. V Avstriji in na Bavarskem so to posebne službe pri deželnih vladah, medtem ko na Češkoslovaškem zbira podatke-depeše in izdaja svarila njihova GRS.

Če bomo Slovenci ustanavljali tako službo, bomo uporabili izkušnje Avstrijcev, predvsem pa Švicarjev. Zato si oglejmo shemo naše bodoče »lavinske službe« (ta naziv smo že brali v časopisu – »Delo« z dne 26. nov. 1969) izdelano po švicarsko-avstrijskem vzorcu. Baza te službe naj bi bile že obstoječe sinoptično-meteorološke postaje: Kredarica, Rateče-Planica in Jezersko. Na novo pa bi bilo treba pritegniti (in enotno opremiti) še nekatere izmed zimsko-turističnih opazovalnic: v Karavankah (Zelenica, Španov vrh, Planina pod Golico, Korensko sedlo, Jezersko – mejni prehod), v Kamniških planinah (Vel. planina, Krvavec, Kamniška Bistrica, Okrešelj, Korošica) in v Triglavskem pogorju (Vogel, Komna, Pokljuka, Vrata, Vršič, Tamar, Mojstrana, Predel – mejni prehod, Bovec, Log v Trenti). Z naštetimi sinoptičnimi in turističnimi postajami bi razmeroma dobro zajeli glavna zimsko-športna področja. Odveč pa ne bi bilo, če bi imeli še drugod nekaj opazovalnic (npr. v Idriji, na Vojskem, na Črnem vrhu nad Idrijo, v Žireh, v Cerknem, itd.). Kasneje bi mrežo postaj razširili, tako da bi zajeli vso Slovenijo.

Kaj bi bila naloga opazovalcev na teh postajah?

Dnevno ob 7. uri zjutraj (ob določenih vremenskih situacijah tudi po večkrat na dan) bi morali meriti temperaturo zraka in snežne odeje, izmeriti debelino snežne odeje (skupne in nove), ugotoviti smer vetra ter oceniti njegovo jakost (po Beaufortovi lestvici) in oceniti stopnjo oblačnosti. Te podatke bi nato šifrirali po mednarodnem ključu in sestavili depešo »LAVIN«, ki sestoji iz sedmih grup s po petimi številkami. Predzadnja grupa je namenjena poročanju podatkov o plazovih, ki so se v zadnjih 24 urah sprožili, tj. po oddaji jutranje depeše prejšnjega dne. V zadnji petštevilčni grupi pa opazovalec, po lastni presoji, poroča centrali, kolikšna je nevarnost snežnih plazov na njegovem področju.

V centrali bi najprej vpisali vse depeše v poseben obrazec, nakar bi jih dešifrirali. Po teh podatkih bi imeli pregled o stanju snežne odeje in njenih spremembah v zadnjih 24 urah. Povezava s pričakovanim razvojem vremena pa bi omogočila sklepanje na nadaljnjo preobrazbo (metamorfozo) snega. Zaključek tega dela bi bil »snežni

Snežne klože pod Mojstrovko (24. 3. 1968)

Foto dr. F. Bernot

bilten». Obsegal bi podatke o snežni odeji (debelini in vrsti snega) ter podatke o plazovih, ki so se že obleteli. Bistvo tega poročila bi bilo opozorilo glede stopnje nevarnosti plazov in v katerih legah jih je pričakovati.

Še nekaj besed o pogostosti izdajanja tega snežnega poročila. Švicarji izdajajo svoj »Lawinenbulletin« (lavinski bilten) redno vsak petek v zimskem času (med 1. novembrom in 30. aprilom). V primeru potrebe, tj. če so se snežne in vremenske razmere nenadoma močno spremenile ter se je zato stopnja nevarnosti plazov zelo povečala, pa izdajajo tudi vmesna izredna poročila.

Avstrijci imajo glede izdajanja teh svaril različna stališča. Centrale v Bregenzu (za Vorarlberg), v Celovcu (za Koroško) in v Salzburgu posnemajo Švicarje in objavljajo »Lagebericht des Lawinenwarndienstes« enkrat tedensko (v petek), medtem ko Tirolci izdajajo to poročilo dnevno. Dodatno pa še vsak petek njihova centrala sestavi v Innsbrucku poročilo za vso Avstrijo.

Objavljanje snežnih poročil in svaril preko radia in televizije ima prednost v tem, ker poročila v najkrajšem času, skoraj še »topla«, pridejo do »potrošnika«. V Innsbrucku npr. je poročilo izdelano že ob 7,40, ob 7,45 ga lokalna radijska postaja že objavlja. Težave so z objavo v tisku. Časopisi navadno izhajajo v zgodnjih jutranjih urah, zato so v njih objavljeni podatki stari vsaj 24 ur. V tem času pa se je situacija lahko bistveno spremenila.

Za konec skušajmo odgovoriti na vprašanje, komu rabijo podatki o snežnih razmerah in svarila o snežnih plazovih. Predvsem so namenjena prebivalcem gorskih področij in ljudem, ki pri opravljanju svoje službe zaidejo v nevarna področja (pripadniki LM in vojaki), ter ljudem, ki se iz raznih vzrokov podajajo v gore (planinci, smučarji, itd.).

Po podatkih iz tujine sprožijo največ snežnih plazov smučarji pri turnem smuku. (S tem seveda ne nameravamo nasprotovati pobudi naše planinske organizacije, ki v zadnjem času prireja turne smuke).

Zadnjo nesrečo v snežnem plazu v Sloveniji smo imeli prav pri turnem smuku. Dne 24. marca 1968 je pod Mojstrovko (na področju z ledinskim imenom Jame) zasul snežni plaz sedem smučarjev. Da ni bilo več žrtev (4), gre zasluga edinemu smučarju, ki ga plaz ni zajel in ki je takoj pravilno ukrepal.

Ko si je avtor nekaj dni kasneje ogledal mesto nesreče, si je sam pri sebi priznal, da bi tudi on ubral isto pot. Le preradi se namreč izogibamo raznim obhodom in manjšim, neznatnim spustom, zaradi katerih moramo kasneje »štampati« vkreber. Ravno ta človeška slabost pa je bila pod Mojstrovko kaznovana.

V zvezi s tem plazom mi je znan gornik in reševalec dejal, da se vsaj 40 let, kar on pomni, na tem mestu še nikoli ni utrgal plaz. Tudi na videz varna pobočja, če ne poznamo notranje strukture snežne odeje, so nevarna. Iz slike plazu pod Mojstrovko se dobro vidi več snežnih plasti. Ob napoki v žlebu je merila debelina obeh krovnih plasti skupaj nekaj malega čez dva metra. Snežna odeja v žlebu ni imela videza zmeta, zato je možno, da je celotna odeja pršiča – vsaj v gornjem delu – bila enako debela. Gornja (krovnna) plast pršiča je izvirala iz snežnih padavin med 21. in 22. marcem 1968, medtem ko je plast pršiča med podlogo in krovno plastjo (vmesna plast) bila ostanek februarских (1968) padavin. Podlaga pa je bila plast starega snega z močno skorjo srena.

Zanimivo bi bilo vedeti, če med srenom in pršičem ni nastala tanka vmesna plast novega snega, na katerem se plazovi – kot piše Avčin (PV 1/1951) – »vsak hip ,odpeljejo‘ kot po kroglicah«. To se dá – do neke mere natančno ugotoviti iz »prebojnega diagrama«, ki je izdelan po meritvah s pomočjo »udarne sonde«. Dodatno k temu pa bi morali izkopati profilno jamo in ugotavljati debelino posameznih plasti in dimenzijo snežnih kristalov, oz. stopnjo njihove preobrazbe. Tega dela v opisanem primeru nihče ni opravil, ker pač ni bilo pri roki udarne sonde niti rastra za merjenje snežnih zrn.

Dolžina plazu je merila 120–125 m, njegova širina pa 70–75 m. Debelina snežne odeje ob koncu plazu ni bila izmerljiva, kajti lavinska sonda (dolga 3,5 m) ni dospela do trdne podlage niti ob sondiranju v 2 m globokem rovu, iz katerega so izkopali ponesrečence. Gostota snega v plazu, v globini 160 cm, je znašala 0,35 g/cm³, medtem ko je znašala gostota snega v snežni kloži, v globini 15 cm 0,24 g/cm³. Gostota snega v površinski plasti snega ustreza gostoti sosednega (starega) pršiča (po Paulckemu).

Po švicarski klasifikaciji snežnih plazov je bil opisan plaz tipičen površinski plaz suhega snega.

Vemo, da se nesreče dogajajo tudi v deželah, kjer imajo dobro organizirano lavinsko službo, z izurjenim kadrom in dolgoletnimi izkušnjami. Nedvomno je zato tudi število nesreč manjše, kot bi sicer bilo. Popolnoma se pač nesrečam ne dá izogniti zaradi splošno človeških lastnosti. Ob koncu pa se vprašajmo: Ali bi do nesreče prišlo, če bi udeleženci turnega smuka bili opozorjeni na »možnost snežnih plazov pri uležanem pršiču v osojnih legah«?

NOVA POT PO GOZDNATI SLOVENIJI

Ing. MILAN CIGLAR

Pešačenje v naravnem okolju postaja sodobnemu človeku vedno bolj priljubljeno. Potreba po sproščenem gibanju v naravi ni docela nova stvar. Že nekdaj meščani so skrbeli za svoja sprehajališča, kamor so zahajali ob prostem času. Tam pa so se predvsem shajali, pri čemer je bilo zelenilo drevja in drugega rastja prijetno nasprotje dokaj utesnjenim bivališčem starih mest. Gibanju kot fiziološki potrebi človeka pa seveda tedaj niso posvečali posebne pozornosti. Danes je v docela spremenjenem človekovem življenjskem in delovnem okolju povsem drugače. Fiziološka sprostitve, skupaj s psihičnim dožemanjem naravnega okolja, je ob sedanjem tempu in načinu dela ter spremenjenih življenjskih navadah vsekakor najboljši način ohranjanja človekovih duševnih in telesnih sposobnosti. Zato srečujemo na odmaknjenih gozdnih in poljskih poteh, ob vodah in po gorah, vedno več popotnikov, ki bodisi sami,

bodisi v skupinah, z nahrbtniki ali brez njih, hodijo iz kraja v kraj. Človek nasploh ni vajen slepega tavanja v prostoru, pred seboj ima raje cilj, kamor je namenjen, torej vnaprej znano pot. Pešpoti, v davnih časih edine prometne zveze, postajajo spet pomembna sestavina v prostoru, seveda z drugačnimi nameni in drugačno izpeljavo kot v prejšnjih časih. Najbolj je razvito pešačenje v Nemčiji. Samo na Schwarzwaldu imajo v te namene urejenih blizu 23 000 km gozdnih poti, z njimi bi lahko obsegli več kot polovico zemeljske oble. Pa tudi drugod hitijo z njihovo pravico. Pred tremi leti je bila ustanovljena Evropska potovalna zveza (seveda pešcev), ki ima svoj sedež v Stuttgartu, njene članice pa so tovrstne organizacije večine zahodnih držav. Zveza si je poleg splošnih ciljev v zvezi s propagiranjem in varovanjem človekovega okolja zadala še posebno nalogo: povezala naj bi Evropo z omrežjem t. i. daljinskih pešpoti, ne glede na državne meje in druge težave, ki bremenijo še danes medsebojne odnose v svetu. Takšno povezovanje in zbliževanje bi lahko samo omililo medsebojna nasprotja, tako menijo v zvezi s svojim geslom »Prek meja, od naroda do naroda!« Idejno so mrežo evropskih pešpoti že zasnovali. Še več, prvo od teh, z Danske do Sredozemskega morja, so otvorili 2. julija t. l. v Konstanci ob Bodenskem jezeru. »Europa Fernwanderweg N. 1«, kot jo imenujejo Nemci, pa s tem še ni zaključena. Podaljšati jo mislijo na severu do Narvika na Norveškem, na jugu pa do Palerma na Siciliji. Takšno pot bi bilo možno prehoditi v kakih šestih letih, če bi se podali na pot vsako leto v času letnega dopusta. Pri tem pa bi doživeli in spoznali vse to, kar ne more sodoben turist sredi pločevinastega toka na evropskih avtocestah.

Nam Slovencem misel na tovrstne poti pravzaprav ni tuja, saj spadamo s svojo planinsko transversalo št. 1 med pionirje takšnih in podobnih zamisli, vsaj v alpskem svetu. Marsikatera »alpska velesila«, ki se je prejšnje čase ob njo spotikala, ustanavlja danes takšne in podobne transverzale. Ponekod imajo docela planinski značaj, drugod pa so speljane po lažjem gozdnatem in krajinsko zanimivem, hribovitem svetu, še posebno ob vodah. Poti pa morajo biti primerno urejene. Ne le za markacije, poskrbeti je tudi za prenočišča, zatočišča, opozorilne znake, razne priključke in odcepe, zelo pomemben je opis poti in njenih zanimivosti v obliki posebnega vodiča ter potrebna propaganda. Takšna pot ni enkratna storitev, treba jo je stalno vzdrževati in spopolnjevati.

Naši avstrijski sosede, dve spodnjeavstrijski in štajerska sekcija ÖAV, so speljali pred dvema leti pot od češke do naše meje. Dolga je približno 500 km, torej krajša od naše transverzale. Vodi sicer po gorskem svetu, a po bolj blagem, kot je pri nas, denimo, v Kamniških ali Julijskih Alpah, kamor se lahko podajajo le bolj ali manj izkušeni planinci. Ves čas poteka približno po petnajstem poldnevniku, zato so jo imenovali kar daljinsko pot sever-jug (Weitwanderweg Nord-Süd). Veliko število značk, ki so jih dosedaj že podelili, kaže na precejšnje zanimanje domačih planincev in ljubiteljev narave, velik odziv pa je tudi izza meja. Svojo pot bi radi Avstrijci priključili na »evropsko omrežje«, o čemer se že pogovarjajo z Nemci. Izrazili so tudi željo za priključek na našo transversalo. Planinska zveza Slovenije glede tega ni imela nobenih zadržkov.

Pogovori o tem pa so sovpadli z namerami nekaterih slovenskih gozdarskih organizacij. Zaradi propagiranja narave in gozdov pa tudi zaradi sodobnih oblik rekreacije na prostem, so v nekaterih predelih Slovenije v teku priprave za ureditev posebnih »učnih poti« (čeprav zveni šolsko, naj ime po zgledu od drugod le ostane, dokler ne najdejo ustrežnejšega naziva!), ki bi jih opremili z napisi in opozorili o posameznih pojavih v gozdnati naravi, npr. o ekoloških pogojih, o posledicah človekovih posegov v naravo idr. Nekatere teh poti bi bile bolj kratke (2 do 3 km) in namenjene predvsem šolskim in podobnim ekskurzijam, nekatere daljše pa bi združile svoj poučni značaj še z rekreacijskim. Gozdarji pa so razpravljali tudi o pripravi daljše poti, ki bi na njej lahko pokazali poglobitve značilnosti slovenskega gozdnatega sveta in kulturne krajine ter poglobitve probleme, ki prevevajo naš na-

ravni prostor. Po svojem poteku in značaju bi bila podoba omenjeni avstrijski transverzali. Gozdarska pobuda je naletela na ugoden odmev tudi pri Planinski zvezi Slovenije.

24. avgusta t. l. je bil v Ivniku (Eibiswald) tik onstran Radeljskega prelaza sestanek predstavnikov avstrijskega alpenvereina, Planinske zveze Slovenije in slovenskih gozdarjev. Pomenili naj bi se o možnostih in načinih povezave naših poti ter o njihovi vključitvi v evropsko omrežje. Imamo dve možnosti: priključek na slovensko planinsko transverzalo št. 1, po kateri bi se podali predvsem popotniki s pretežno planinskimi hotenji in sposobnostmi, in podaljšek na še nerojeno gozdarsko pot, ki bi jo lahko imenovali slovenska planinska transverzala št. 2. Ta bi se izogibala velikim višinskim razlikam, vodila bi po manj znanih, a krajinsko zanimivih predelih, prehodna bi bila domala vse leto, z izjemo dveh ali treh zimskih mesecev, pa še to bi lahko uredili z ustreznimi variantami. Pot bi vodila tudi mimo večjih naselij, kar bi prišlo prav v primeru prekinitev popotovanja ali zaradi preskrbe z živili. K sodelovanju, posebno zaradi možnosti prenočevanja, bi pritegnili čimveč hribovskih kmetij ter morda na ta način prispevali k izboljšanju gospodarskega stanja na deželi. Lahko bi računali s precejšnjim obiskom z onstran meje, saj bi jih naš podaljšek poti »sever–jug« gotovo zamikal, še posebno ker bi jih pripeljal prav do morja.

Organizacija in priprava takšne poti gotovo ni enostavna stvar. Gozdarji računajo, da bi ob sodelovanju s posameznimi planinskimi društvi potrebovali za to tri leta. Približna smer poti je naslednja: z Radeljskega prelaza oziroma Radelj čez Malo Kopo na Pohorju, mimo Slovenjgradca in pod Uršljo na Bele vode, mimo Mozirja čez Čreto proti Motniku in Trojanam, nato čez Limbarsko goro, Moravče, Sv. Miklavž na Janče, Javor in do samega roba Ljubljanskega barja. Tu bi bila polovica poti. Nadalje bi nas popeljala skozi lški Vintgar na Bloško planoto ter čez Loško dolino v snežniške gozdove. Prešla bi pri Gomancah na hrvaško stran in se prek Trstenika spustila mimo Kastava do morja pri Voloskem. Dogovoriti o tem pa se bo še treba s hrvaškimi planinci in gozdarji. Od Blok dalje pa bi bila možna še druga izpeljava: mimo Cerkniškega jezera in Rakovega Škocjana do Postojne, kjer bi se pot priključila na slovensko planinsko transverzalo št. 1, ki vodi odtod bolj ali manj naravnost proti Koprskemu zalivu. Vzdržljiv pešec bi lahko prehodil celotno pot brez posebnih naporov v dvanaestih do štirinajstih dneh. Na njo pa bi se lahko podali vsi: od otrok do starejših letnikov, primerna pa bi bila tudi za svojevrstno preživljanje družinskih počitnic brez dolgočasje na enem samem mestu.

ZADNJIKRAT PEŠ NA KANIN

JANEZ JERAM

Planinci smo znani po tem, da oblezemo vse vrhove in poznamo vse steze, »ki drže tam gor«. Sam o tem nisem povsem prepričan. Res je, da smo »čisti« športniki, ki nam ni do slave, še manj pa do zaslužka, kot je nekaterim drugim športnikom. Nihče nas k temu športu ne priganja, nihče nam ne ploska. Svoj šport sami plačujemo, saj smo obenem tudi gledalci. Sla po lepem doživetju v gorah je sila, ki nas žene.

Nekaj pa je z nami narobe.

Zelo radi se pohvalimo, kolikokrat smo že bili na Triglavu, ki je vsakemu našemu planincu glavni cilj. Tudi sam sem bil že večkrat na njegovem vrhu. Ne morem pa se pohvaliti pred nekaterimi »rekorderji«. Zato me ti nekako podcenjujejo, češ kakšen planinec sem, ker sem bil na njem samo tolikokrat. Tudi zunaj planinske družine zaradi tega nisem najbolje »sprejet«.

Moje mnenje glede tega je drugačno. Pravi planinec mora obresti čim več gora in ne samo eno obiskovati večkrat. Tudi sam se ne morem pohvaliti, da sem obredel veliko vrhov; čas mi tega ni dopuščal. Vendar si še vedno želim, da bi me noge nosile še toliko časa, da bi bil vsaj v tem pogledu čimbolj »popoln«. Naj preidem k stvari, ki je osnovni namen mojega pisanja.

Mislil na Kanin, ki smo ga planinci tako zanemarili. Zato nam bo kmalu »ušel«. Na Kanin bodo speljali žičnice, na njem zgradili razne turistične objekte in Kanin ne bo več naš – planinski.

Na Kaninu sem bil le dvakrat, vendar sem ga še kar dobro spoznal. Če bi bil vsak planinec na njem le enkrat, bi vpisno knjigo v planinski koči Petra Skalarja večkrat zamenjali. Ne zamerite, zamerim vsem tistim planincem, ki na Kanin niso nikdar »poromali«.

Vzroki, ki jih nekateri navajajo, niso prepričljivi. Za nekatere je Kanin preveč ob državni meji, za druge preveč oddaljen itd. Če je to res vzrok, ne bi silili še naprej in dalj čez mejo. Hodili bi le v domače, bližnje hribe.

Kanina ne bom mogel opisati tako, kot opiše alpinist steno, po kateri je plezal. Rad pa bi koga le pripravil do tega, da bi se mu pocedile sline po njem.

Naslov mojega pisanja ima skoraj tragičen prizvok; toda njegove vsebine ne jemljem povsem dobesedno. Po zadnjih novicah res na Kanin ne bomo več hodili, ker bodo do tja speljali žičnice, mislim pa, da bo nekaj planincev še ubralo pot pod noge – po starem.

Prikrajšani pa bodo za mir in lepoto Kaninskih podov, ki so ga doslej motili le tropi gamsov. Ti so tod plašnejši kot drugod, ker le redko vidijo človeka.

Prvič sem šel na Kanin, ko je na meji prenehal strogi režim; obstajal pa je še vedno obmejni pas. Šla sva v dvoje. Že v Tolminu sva se oglasila na postaji LM ter se zanimala, če bodo za Kanin kakšne pravne ovire. Pa naju je komandir potolažil, da graničarji poznajo planince »po brkih«. Isto sva vprašala še na graničarski karavli v Plužnjah pri Bovcu. Pa so naju tudi tu pomirili, da lahko greva brez skrbi. Brk sicer nisva imela, pa kljub temu nisva bila sumljiva.

Pognala sva se v breg. Sonce je pripekalo, pa sva se mu kmalu umaknila v senco, ki naju je krila skoraj dve uri hoje. Slabo markirana pot naju je pripeljala pod visoko steno. Bila sva na pravi poti, saj nama je prijatelj Boris Ostan v Bovcu omenil tudi to steno. Šla sva po stezi pod njo ter se ohladila pri studenčku že zunaj gozdne meje. Natočila sva stekleničko čiste studenčnice in po treh urah in pol prispela v kočo Petra Skalarja pod Kaninom. Tam sva našla oskrbnika Zajca iz Bovca, ki je takrat oskrboval kočo vsako soboto in nedeljo. Zjutraj sva odšla iz koč tako zgodaj, da sva rabila žepno svetilko še dobro uro. Še danes se čudim najini korajži, da sva hodila po neznanem kraju v temi. Če bi zašla, bi imela lahko velike težave. Kaninski podi so razsežni. Blede in majhne markacije nama niso mogle dosti pomagati. Orientirala sva se le po ugotovitvah prejšnjega dne.

Od planinske kočice Petra Skalarja do vrha Kanina je dobre štiri ure hoda. Tisto jutro pa sva jo opravila kar v treh urah. Ko se je zdanilo, sva ugledala vrh. Vendar sva kasneje ugotovila, da ni pravi. Pot se namreč nad kočico vzbne, potem pa spušča v vrtače – ponekod še polne snega in to v mesecu avgustu – se spet zasuje v breg in zavije okrog manjših vzpetin. Prava muka je bila zgodaj zjutraj pešačiti po zmrzlem snegu navzgor. Končno sva prispela pod pravi vrh. Od tu do vrha je le še dobre pol ure strmega vzpona. Še nekaj klinov in kos vrvi za tiste, ki so manj vajeni takih vzponov.

Na vsej dolgi poti od Bovca do vrha Kanina ni posebnega razgleda; od kočice do vrha pa se vidijo le bližnji vrhovi, zato je tudi orientacija težja. Toda ves trud je poplačan, ko prispeš na vrh; odpre se nepopisen razgled.

Pred seboj imaš dva velikana: Poliški špič in Viš. Čeprav smo že na višini 2585 metrov, se ti zdita še vedno prava velikana. Pod seboj imaš raztresene rezijanske vasi. Zdi se ti, da bi vanje z vrha Kanina lahko kamen vrgel. V daljavi se odpira razgled na

Karnijske Alpe in dalje na Dolomite. Edinstven je tudi pogled nazaj na Kaninske pode: na vse strani razmetani skladi kamenja, kot bi tod pravkar divjala vojna.

Sicer pa je tod res divjala I. svetovna vojna. Vendar na Kaninu ni pustila nikakih spominov. Spomnil pa sem se bojne pesmi italijanskih planincev iz prve svetovne vojne... Siamo arrivati sul monte Canino, al ciel sereno ci tocca riposar... Po naše bi se glasilo nekako tako: Prispeli smo na Kanin, pod jasnim nebom bomo morali prenočiti... Pesem, ki ni vlivala poguma.

Na Kaninu namreč ni bilo utrdb; več jih je bilo onstran Prestreljenika. Tu, na Kaninu so se ob preboju italijanske fronte pri Kobaridu italijanski planinci še vedno upirali, medtem ko so avstroogrske in nemške čete že prodrle daleč v Furlanijo.

Tokrat nisva imela dovolj časa, da bi se lahko temeljito razgledala. Vrniti sva se morala še isti večer domov.

Iz Režije sva videla prihajati številne planince, pa jih nisva utegnila čakati na vrhu. Ugotovila sva, da je bila tu že takrat najbolj odprta meja, vendar tu čez ni bilo mnogo pobegov, oz. ilegalnih prehodov.

V dolino sva odšla z željo, da bi se kmalu spet vrnila. Številne obveznosti pa odrivajo najboljše želje. Na Kanin sem se vrnil šele v preteklem poletju (1970). Ko se je poletje že nagibalo v jesen, sta me prijatelja-planinca povabila, naj se jima pridružim, da bom kazal pot na Kanin.

Odpeljali smo se, čeprav vreme ni kazalo na lepo. Ko smo prispeli h graničarski karavli v Plužnjah, kjer smo parkirali vozilo, smo premišljali, kaj naj storimo: Ali naj se vrnemo? Megle so vrele iz doline in se oprijemale vrhov. Pa smo rekli: V lepem vremenu bi vsakdo šel v hribe, mi pa bomo šli tudi v slabem.

Šli smo po isti poti, kot sem hodil pred leti, sicer pa od tod tudi ni druge poti na Kanin. V bregu nad nami je brnel vrtalni stroj. Delavci Soškega gozdnega gospodarstva so pri gradnji ceste naleteli na ogromno skalo. Cesta bo stekla za odvoz lesa izpod Kanina, obenem pa bo peljala do srednje postaje bodoče žičnice ter tako koristila tudi turizmu.

Ko smo prispeli do kočice Petra Skalarja, je bila ta že odprta, čeprav smo ključ imeli mi. Pred nami so prišle v kočico neke mladinke iz Bovca ter kočico odprle brez ključa. Samopostrežba v koči je le nekoliko preveč na razpolago komurkoli. Sicer pa si s tem, kar je v koči, ne moreš kaj prida pomagati, ker pri koči ni vode, da bi lahko kaj skuhal. Zato je treba topiti sneg, ki je vse prej kot snažen. V brezno, kjer je sneg, mečejo tudi odpadke. Ker je bila žeja huda, me je kljub temu premamilo, da sem pil čaj z vodo, ki je bila natopljena iz tega snega. Okus ni bil najboljši, žejo pa sem le pogasil.

Po kratkem počitku smo se odločili za Prestreljenik. Kmalu nad kočico pa smo že zagledali jasno nebo. Megla, ki je pokrivala Soško dolino, se je trgala in mahoma smo bili zunaj nje. Le iz Režijanske doline je veter še prinašal raztrgane kosme megle, ki pa so se proti vrhu izgubile v jasnini. Odprl se nam je nov svet: Prestreljenik, ožarjen od večernega sonca, pod nami je dolina Režije tonila v večernem mraku. Poliški špič in Viš sta z ene strani žarela v soncu, na drugi strani pa kazala ostro začrtane sence; tako sta bila videti še bolj veličastna.

Med Prestreljenikom in Rombonom so še danes vidne številne utrdbe iz prve svetovne vojne, ki bodo še poznim rodovom pričale o krvavih bojih tudi v tem odmaknjenem, skalovitem svetu. Za golo skalovje je tekla kri.

Čeprav je večerni hlad šel do kosti, se le nismo mogli odločiti za vrnitev v kočico.

To naše razpoloženje je motilo brenčanje helikopterja, ki so ga uporabljali za trasiranje bodoče žičnice. Motile so nas rdeče oznake na skalah, kjer bodo stali jekleni stebri. Po žicah, ki jo bodo nosili ti stebri, se bo lagodno pripeljalo na te vrhove tudi nekaj takih, ki ne znajo ceniti lepote gorskega sveta.

Na italijanski strani so nas že prehiteli. Izpod Nevejskega sedla so že speljali žičnico nekako do srede poti pod Prestreljenikom. Žičnica takrat še ni obratovala.

Od tu bo menda sistem žičnic in vlečnic povezan z našimi na Prevalu, tj. na najnižjem sedlu v Kaninskem pogorju. Čeprav bomo »klasični« planinci prikrajšani, se napredku ne moremo upirati. Spoprijazniti se moramo, da gore niso le za nas, ki se radi štejemo za prave planince.

Nazaj grede smo napravili velik ovinek, da smo lahko fotografirali to, po čemer je ta vrh dobil ime – luknjo v Prestreljeniku. V kočo smo se vrnili že skoraj v temi ter se takoj spravili spat. Zjutraj, še pred zoro, smo se pričeli odpravljati. Zunaj je bila gosta megla. Zopet smo bili v skrbeh, kakšno bo vreme. Toda le dobrih petdeset metrov nad kočjo smo ugledali jasno nebo. Dolina Soče je bila v megli. Na vzhodu so se iznad nje kazale silhuete Julijcev.

Razgled je bil tak, kot smo si ga želeli. Ob našem prihodu na vrh je bila megla tudi v furlanskih dolinah. Le vrhovi Karnijskih Alp in Dolomitov so se videli. Ko pa je prišlo sonce, je megla izginila.

Na vrh so pričeli prihajati italijanski planinci, ki sodeč po vpisni knjigi, prihajajo na Kanin v velikem številu. Med nami in njimi ni nobenih razlik, razen v govorici, ki smo se ji morali prilagoditi le mi, če smo se hoteli pogovoriti. Vsi smo prišli na vrh z istim ciljem. Tisti umetni kamni na vrhu Kanina so bili še bolj ničevi. Tu ni nobene straže, saj sploh ni potrebna. Tu ni tihotapcev, ti opravljajo svojo obrt v dolini.

Nazaj grede smo šli po sledi markacije, po grebenu Kanina ter se spustili skoraj do pustih planin nad skromnimi vasicami revne Rezije. Vrnili smo se čez manjše sedlo. Bleda markacija nas je pripeljala v obraščen, strmi breg nad obširnimi snežiščem. Ko smo se spustili do njega, smo imeli precej opravka, da smo preskočili široko poč med snegom in bregom. Če bi komu spodrsnilo, ga ne bi več dobili iz krajne poč, ki je bila tako globoka, da se ni videlo do dna. Kar oddahnili smo se, ko smo bili zopet na varnem.

Vračali smo se po navadni poti in bili v nadlego tropu gamsov. Res so tu nenavadno plašni.

Pri Štirnu v Gorskem vrhu, v ozadju Tolminski hribi

Foto J. Jeram

Ponikve, lepa, skrita vas na Primorskem

Foto J. Jeram

Zapomnili pa si bomo, da je Kanin, kar se tiče vremena, zelo zahrbtnen. Dobre pol ure hoda smo še imeli do koč, ko se je nenadoma pooblačilo; pričelo je drobno in na gosto pršiti.

Čeprav zelo žejni, nismo pili čaja. Veselili smo se studenčka, uro hoda izpod koč. Precej trudni smo se vrnili v dolino. Ta dan smo hodili dobrih deset ur po planinsko. Vrtalni stroj je še vedno brnel v strmini nad nami ter krčil še nedotaknjeno divjino. Ko smo prišli v Bovec, smo sklenili, da bomo še šli peš na Kanin, kljub vsem žičnicam.

FOTOGRAFIJA – PLANINSKI KONJIČEK

FRANČEK VOGELNIK

Vsak človek bi moral vsaj nekaj vedeti o njej, saj je že dolgo nepogrešljiva na vseh področjih poklicne in nepoklicne dejavnosti: segla je v svet najdrobnejših živih bitij in odstrla marsikatero skrivnost strukture snovi, prodrila je v temno morskno globino in spremljala kozmonavte na vsakem poletu; tudi o veselju bi vedeli mnogo manj, če ne bi bila priskočila na pomoč fotografija. Naše znanje bi bilo brez nje silno okrnjeno, oropano nazornosti, naše življenje bi bilo brez nje nepopolno, ker nam natančno, podrobno in nespremenljivo ohranja nešteto najosebnostnejših vtisov. Pisana beseda, ki se ji dandanes spričo prezaposlenosti in naglice ne utegnemo posvečati dovolj pozorno, je brez nje blede, nedorečena; prenekateri zapis postane verodostojen šele, če je podprt s fotografijo kot neovrženim dokumentom. Nič čudnega, če je klasična fotografija v sodobnem svetu bliskovitega obveščanja postala neznosno okorna in so iznašli in razvili brezsnovno živo fotografijo – televizijo. Tudi o televiziji moremo reči, da je še precej štorasta in draga, tako da ji morata včasih priskočiti na pomoč fotografska in filmska kamera. Ko bo »žepna« televizija dostopna tudi amaterju, bomo mogli upravičeno reči, da je človek osvojil vidni svet.

Fotografija žal ni tako preprosta, da jo obvladaš, brž ko stopiš iz prodajalne kot srečni lastnik nove avtomatične kamere. Obrazec za odličen posnetek je sicer za-

bavno preprost: »Pridi o pravem trenutku na pravi kraj in pritisni na prožilec!«, kljub temu pa se je treba neprenehoma poglobljati vanjo – ne samo da bi obvladala mehanizem kamere in pribora ter lastnosti najraznovrstnejšega filmskega materiala, ampak v svet fotografije nasploh. Dandanes je že tako vesoljna, da se je treba čimprej omejiti na tisto področje, ki amaterja najbolj veseli, na motive, v katerih bo mogel izraziti svojo nadarjenost.

Razočaranja niso nikomur prihranjena, tudi fotoamaterju ne. Njemu še najmanj. Navdušen nad neštetiimi vabljivimi motivi, nad vsem pisanim svetom, vneta pritiska na prožilec, rezultati pa so vse prej kot razveseljivi. Kje tiči vzrok? Vnanji svet doživljamo z vsemi čuti, z vso dušo, z vso osebnostjo, na fotografiji pa ostane od vsega tega samo neznatni odsevek v obliki zverženih črno-belih in barvnih lis, ob katerih si kritično oko ne ve pomagati. Kod gre pot h kakovostni, učinkoviti fotografiji?

Fotoamater se mora preusmeriti, izuriti mora svoje oko, ne samo organ vida, ampak tudi notranje oko, da bo vnanji svet **videlo**, ne samo gledalo. Neprenehoma mora iskati, presojati, odkrivati bistveno in izločati vse odvečno, pretehtati ostanek in se o pravem trenutku odločiti za posnetek ali več posnetkov, če se okoliščine zelo naglo spreminjajo (odlična fotografija je običajno le ena izmed mnogih dobrih, umetniška pa je milostno darilo izrednih okoliščin, v katerih pa je treba pokazati vse znanje, da ne ostane pol motiva zunaj negativa). Njegove roke morajo brezhibno in samodejno obvladati ves mehanizem kamere in pribora. Fotoaparati so sicer zadnje čase dosegli občudovanja vredno popolnost, obstajajo že tudi popolnoma avtomatične kamere z vgrajenimi baterijami, pri katerih je treba samo pritisniti na prožilec (Nemci jim ne pravijo brez vzroka Trottelkamera), vendar ni v bistvu nič drugega kot orodje, ki je vedno popolnoma neprizadeto, najsi ga ima v rokah začetnik ali mojster.

Planinec je spričo nešteti lepote, ki se na vsakem koraku ponujajo njegovim očem, kar poklican za fotografijo: razgibana, pestra slovenska gorska pokrajina skriva še mnogo lepih motivov, katerim je vredno v vseh letnih časih posvetiti vso pozornost; ljubitelj žive narave, ki se navdušuje za barvno fotografijo, bo v poletnih mesecih užival ob fotografiranju gorskega cvetja; geograf bo načrtno popotoval in fotografiral, njegov interes bo veljal tudi človeku; planinec – tako navaden hribolazec kakor smučar in plezalec – pa bo imel več kot dovolj priložnosti za lepe posnetke na turah in ob najrazličnejših planinskih dogodkih. Vendar mora biti posebej utrjen: niti najmanj ne sme biti presenečen, če ves teden, medtem ko sedi za svojim delom, sije sonce in prevladuje dobra vidljivost, konec tedna, ko je treba zadeti nahrbtnik, pa se vse izpridi. Kljub temu se je treba neomajno odpraviti od doma z vsemi fotografskimi rekviziti. Če nič drugega, bo tura vsaj kondicijski trening v megli, dežju, snegu in mrazu; medtem bo seveda, čeprav pri kraju z močmi, premočen in premražen, nenehno pripravljen, da vsak hip prestreže motiv, ki ga ujameš samo enkrat in se nikoli več ne ponovi, in bo takoj odločno ukrepal; kdaj drugič bo moral v manj ugodnih, toda obotavnih okoliščinah »malce počakati«, večinoma popolnoma zaman. Dober fotoamater se mora obnašati, kot da mu gori pod nogami: nikoli ne sme biti zadovoljen s svojim stojiščem (ali ležiščem, če uporablja žabjo perspektivo), vendar se mora ozirati naokrog, se prestopati in krožiti okrog svojega motiva kakor maček okrog vrele kaše. Medtem ko se bodo njegovi tovariši na vrhu presrečni zleknil po tleh in se zatopili v nebesne sinjine ali ples meglic ali jadranje oblakov ali krepčilno vsebino nahrbtnika, se bo fotoamater vsem tem užitek odrekal: najprej se mora vsekakor prepričati, da ne bo na vrhu in okrog njega česa posebno zanimivega spregledal in zamudil, in to utegne trajati tudi nekaj ur, dokler se pač ne znoči.

Ni pomembna samo vez, ki fotoamaterja priklepa na fotografijo, ne odločajo samo nepogrešljiva praksa, prizadevanje za brezhibno kompozicijo, brušenje starih in iskanje novih motivov: če se je oklene s pravo zavzetostjo, bo postala sila, ki ga bo sčasoma popolnoma preusmerila, preoblikovala. O neoporečnem posnetku ne more biti govora, če ni fotoamater popolnoma zbran, priseben, vder in sproščen,

Počitek na turi (v ozadju Ankogel)

Foto F. Vogelnik

če ni zmožen odriniti vse osebno, če ga posnetek, ki ga bo napravil, popolnoma ne prevzame. Taka fotografija ne potrebuje razlage: brez besede pove vse o avtorju.

I. Fotoaparat in pribor

V minulih časih je hodil fotoamater v gore precej drugače kot danes. Kar poglejmo:

27. julija 1861 se brata Bissona navsezgodaj odpravljata iz Chamonixa drugič na Mont Blanc. (Pri prvi odpravi 1856 je nosač s ploščami med sestopom zdrsnil in negativi 32×40 cm so se spremenili v črepinje.) Format 44×54 cm je dovolj zgovoren in temu ustrezno velika in okorna je tudi ateljejska kamera. S seboj morata vzeti kompletno temnico in dovolj prostoren šotor. Nekaj stotov tovara si bo razdelilo 25 (petindvajset) nosačev. Vsa vas je zbrana okrog neustrašnih mož in ob odhodu zagrmijo možnarji. Na velikem platoju jih naslednji dan ujame hud snežni metež in morajo naglo sestopiti na Grands-Mulets. Bolnike pošljejo v dolino in veselo pozdravijo okrepitev. Ponoči se zjasni in 29. julija zjutraj so na vrhu. Auguste Bisson se loti fotografiranja. Najprej je treba postaviti šotor. V njegovem varstvu prelije ploščo s kolodijem in jo senzibilizira s srebrovo kopeljo. Pri tem opravi se mu ne sme tresti roka od utrujenosti, mraza in neprespanosti. Prekrasen razgled. Ekspozirano ploščo je treba takoj razviti. Vode ni. Mož, ki bi moral staliti sneg, od utrujenosti zakinka. Drugi prav tako. Bisson prevzame zadevo v svoje roke in čez dve uri se lahko loti drugega posnetka. Brez treh negativov noče nič slišati o odhodu v dolino. Dva se mu posrečita, tretji za silo. Nevaren in dolgotrajen sestop mine brez nezgode.

Avstrijski planinci so ustanovili svoje društvo 1862. Že naslednje leto so priredili prvo fotografsko odpravo na območje Grossglocknerja. Zbralo se je 22 udeležencev, vodstvo so sestavljali ateljejski fotograf Jägermaier, krajinar Obermüller in raziskovalec Dolomitov Paul Grohmann. Naredili so 91 dobrih posnetkov, vendar se je pri prodaji

zataknilo. Okus pred dobrimi sto leti še očitno ni bil naklonjen planinski fotografiji. Počasi pa si je le utrla pot. Že tedaj je živel nekaj sijajnih planinskih fotografov: Vittorio Sella, Georges Tairraz. Njihove fotografije se lahko kosajo z najboljšimi dosežki moderne planinske fotografije. Prve reprodukcije fotografij so se pojavile v planinskih glasilih v osemdesetih letih.

Današnje amaterske fotokamere so prave pritlikavke v primeri s pošastmi, ki so jih tvorili po gorah pred sto leti. Objektiv Tairrazove kamere je sam tehtal sedem kil! Konstruktor leice Oskar Barnack je kot navdušen fotoamater precej let potrpežljivo prenašal velike mehovke, naposled pa se je odločil, da bo »veliko sliko spravil v majhno kamero«. Leto 1925 je velika prelomnica v fotografiji: pojavile so se prve maloslikovne kamere in fotografija je lahko prodrla v najbolj odmaknjene koticke sveta – tudi na najtežje dostopne gorske vrhove.

(Se bo nadaljevalo)

Izšlo je

SPLOŠNO KAZALO

ZA SEDMO DESETLETJE PLANINSKEGA VESTNIKA za obdobje 1961–1970.

Sestavil ga je Vilko Mazi. Obsega vsebinsko kazalo, spise, zapise in avtorsko kazalo, ki obsega avtorje spisov ter avtorje slik in risb. Poleg tega vsebuje tudi seznam slik in risb, torej tako, kakor so sestavljena »Kazala« za prejšnja desetletja (do l. 1950 Josip Wester, potem Vilko Mazi).

SPLOŠNO KAZALO je nepogrešljiv pripomoček pri iskanju člankov, zapisov in objav v reviji Planinski Vestnik, zato ga toplo priporočamo našim cenjenim stalnim naročnikom, še posebej pa društvom, ki mnogokrat za več let nazaj iščejo podatke o svojem delu.

Cena obširnega dela je 45 din.

Posebej opozarjamo, da je naklada izredno majhna, zato vas vabimo, da z naročilom pohitite.

Planinska založba
Uprava in uredništvo PV

SVOBODA V AMERIŠKIH GORAH

Jean Sesiano iz Ženeve je lani obiskal ZDA in opravil več vzponov: v Kaskadih, v Yosemite, Mt. Rainier in Grand Teton. V »Les Alpes« 1972/l. popisuje svoje vzpone in ameriške posebnosti v planinstvu. Zelo mu imponira služba »rangerjev«, pri katerih se je moral prijaviti, preden je šel na kako turo. Ranger dovoljuje šotorjenje, njemu mora alpinist oddati pismeno poročilo o opravljenih turah in o prihodnjem vzponu. Pot in cilj morata biti natančno označena, naveden mora biti datum vrnitve v kamp. Po vrnitvi s ture se mora alpinist javiti pri rangerju in poročati o svojem vzponu. Ranger ima dossier vseh smeri, fotografije, kopije itd. Samohodcev ranger ne pušča v stene. Če kdo uide, mora plačati visoko globo. Rangerji patrolirajo po gorah, težko je uiti njihovem očesu.

Če ranger ugotovi, da kandidat ni kos turi, ki jo napiše, se lahko umakne ali pa se vpiše v osnovni alpinistični tečaj, ki je na razpolago v kampu. Ko ga opravi, gre lahko na turo z vodnikom ali s tovarišem po izbiri, če vodi tečaja meni, da je za to sposoben. Švicar končuje spis o svoji odisejaji po gorah ZDA: Čas je že, da bi o kontroli alpinistov v Evropi ne samo govorili, ampak nekaj naredili. Morda bi uvedli sistem, ki velja v vseh gorovjih ZDA, sistem, ki se je obnesel. Naraščajoče število gorskih nesreč govori za to!

O tem sistemu smo pred leti že poročali, ko smo slišali vrsto pripomb na sovjetske metode v »alplagerjih«, ko so naše naveze prišle z njimi v stik na Kavkazu in kasneje povsod. Kaže, da sta si »supersili« v teh metodah precej podobni.

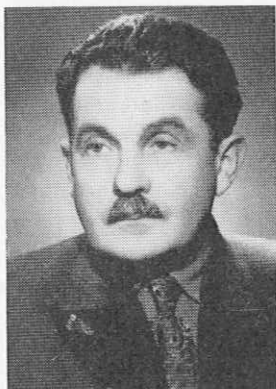
T. O.

PROBLEMI EKSPEDICIONIZMA

O problemih na ekspedicijah se je v »Alp.« 1972/1 razpisal D. Hasse pod naslovom »Agresija v gorah«. K temu sta ga nagnili ekspediciji na Nanga Parbat 1970 in

DR. VLADIMIR KAJZELJ (1905-1972)

TINE OREL

V začetku letošnjega junija se je od naše planinske skupnosti za vselej poslovil dr. Vladimir Kajzelj, zdravnik in alpinist, čigar ime je zapisano za vselej v temeljih slovenskega alpinizma. V znameniti knjigi »Naš alpinizem«, ki jo je s pomočjo skalašev zbral in uredil Mirko Kajzelj (pokojnikov brat, op. ur.), založil l. 1932 Turistovski klub Skala, beremo, da je bil pokojnik l. 1921 med ustanoviteli kluba, ki pomeni na Slovenskem začetek »izrazi-tejše alpinistične konfesije.«¹ Isto leto je doživel v severni steni Turske gore strašno nesrečo, ki je iztrgala iz skalaških vrst 16-letnega Karléta Tazherja. V smer, ki ni brez večjih težav, sta vstopila brez klinov. Vladimir je sam izplezal na vrh in se po Turskem žlebu spustil v okrešeljso krnico. Severna stena Turske gore je bila za tisti čas zelo težka tura. Z dr. Klementom Jugom je

nastopil nov čas, sistematično plezanje. Vladimir Kajzelj je 11. avgusta 1923 v navezi z dr. Jugom in L. Volkerjem opravil prvo slovensko ponovitev »dolge nemške« smeri iz l. 1906, za nas znamenite zaradi šovinistične izjave nemškega plezalca Königa, da je »Triglav nemška gora« in da bo to tudi ostala. Slovenski ponavljavci so pri tem speljali Jugovo varianto, ki je v nekaj letih postala za naše plezalce običajna »nemška smer«. Plezalna vrv je Vladimirja Kajzelja še nekajkrat povezala z Jugom (gl. dr. Klement Jug, Zbrani planinski spisi, PM 1936). Po njegovi smrti ni več plezal. Svoja plezalska pota je prisrčno in obenem zelo plastično opisal v PV.²

¹ M. Kajzelj, Naš alpinizem, str. 48 in sl.

IHE na Everest 1971. Ali so veliki stroški za tako ekspedicijo opravičljivi? Hasse išče vzrok za alpinistično udejstvovanje v nagonih, kakor so lakota, strah, seks in agresija. Slednji nagon naj bi bil po njegovem osrednja spodbuda za vse športno delovanje, tudi za alpinizem. Do l. 1950 je bil ves ekspedicionizem v znamenju nacionalnega prestiža Angležev in Nemcev, potem v znamenju tekme za 14 osemstisočakov, pri čemer so Nemci ostali praznih rok. Še Nanga Parbat je bil nemški le po organizaciji, saj je Buhl Avstrijec. Zadnja leta nacionalni prestiž ne šteje več toliko, v ospredje je stopilo raziskovanje še neodkritih predelov na zemlji, teh pa je iz leta v leto manj. Treba je misliti na nadomestilo, kajti človek nekaj takega, kot je ekspedicionizem, enostavno rabi. To je značilnost dobe.

Nato obravnava Hasse psihološki problem na ekspedicijah, občutek za skupnost, problem harmonije. To je neizogibni problem vseh ekspedicij od pamtiveka do danes, od Aleksandra Velikega do IHE 1971. O njem ne spregovore vsa poročila himalajskih ekspedicij, vemo pa, da je ta problem vselej navzoč. Če pa izbruhne v literaturi na dan, se zlepa ne poleže.

Hasse citira dr. Herrligkofferja iz knjige »Nanga Parbat 1953«. »Manjša sposobnost po gorski bolezni utegne nastopiti, če je pomanjkanje kisika večje kot možna količina. Vendar je možna adaptacija, če se v višini 6000 m aklimatiziramo. Aklimatizacija pa je pri posameznih zelo različna.« Tudi drugi strokovnjaki trdijo, da je ni možno eksaktno napovedati in uravnati. Zelo važno je, v kakšnem zdravstvenem stanju je človek, in kako je telesno in duševno spočit. Dr. Herrligkoffer pravi, da se že pri 3000 m lahko ugotovi pomanjkanje kisika v krvi, vendar to ni pravilo za vsakogar. V višini 4000 m se pojavijo že znamenja gorske bolezni. Pri 7000 m se začneja kritična cona, pri 7800 m pa »smrtna cona«, kar pomeni, da mora biti naskok na osemstisočak in sestop čim krajši, saj gre za življenje. Možgani zaradi pomanjkanja kisika najprej trpijo. Skoraj vedno se zaradi tega spremeni psihično stanje, nastopi nenavadna utrujenost, lenobnost, popolna letargija, človek izgubi voljo in razsodnost ali pa ga zajame evforija. V vseh pojavih se zmanjša zavest, pomanjkanje razsodnosti, podce-

Ohranil nam je vrsto oseb, ki so v Ljubljani po prvi svetovni vojni obujale od mrtvih slovensko planinstvo in mu obenem pripravljale veliki prerod začeni s l. 1921. Živo je naslikal prve plezalce na Turncu v Vikrčah, razne ljubljanske planinske »klape«, prve povojne smučarje, nastajanje in nastanek kluba Skale, smučarijo na Veliki planini in svoje spomine na Karleta Tauzherja iz ljubljanske nemške plemiške družine, s katerim je delal tudi zimske ture na Grintovec, Skuto, Mrzlo goro, Kočno in Mokrico. Februarja 1921 je bil z njim na vrhu Triglava, hodila sta vso noč iz Krme brez krpelj in smuči v sipkem snegu. Najbrž je bil prvi pozimi s Tauzherjem na Mrzli gori in na Skuti, na Kočni s Tauzherjem, Tonetom Flegarjem in Banom Trnkoczym.³ Značilno vlogo je dal v članku o TK Skali ljubljanskemu Nemcu Herbertu Brandtu, ki je »brez kake napačne narodne samozavesti priporočal, naj sedaj tudi mi kaj storimo v naših stenah«. O Tauzherjevi smrtni nesreči piše: »Na vsak način se je ta nesreča zgodila zaradi pomanjkljive plezalne opreme in tehnike ter seveda neizkušenosti...«

V istem članku nam je ohranil zanimive podatke o slovenskem smučarstvu, ki se mu je intenzivno posvečal, potem ko je odnehal pri plezanju. Dr. Vladimir Kajzelj spada med pionirje našega smučarstva, ki se je konec dvajsetih let 20. stoletja izredno razmahnilo in zajelo množice. Bil je sijajen smučar, izredno zagrizen in zdržljiv tekač in spreten v alpski vožnji. Odprl je znameniti Triglavski smuk z Rži. Zaradi megle je že kazalo, da s štartom ne bo nič, ko se je prijavil, da bo kljub gosti megli z Rži našel pravo traso v Krmo. Res je to storil v enem samem smuku v težkem mokrem snegu. Od l. 1934 do l. 1941 je bil športni zdravnik pri planiških tekmah. Kot zdravnik in plezalec spada tudi med naše prve zdravnike – gorske reševalce.

Poslušajmo dr. Kajzelja, kaj so takrat naši smučarski pionirji počeli!⁴

² Dr. Vladimir Kajzelj, Ustanovitev TK Skala, PV 1961, str. 405–419.

³ Dr. V. Kajzelj. Prispevek zdravniškega stanu k razvoju našega alpinizma. Zdrav. Vestnik 1963, 335–344.

⁴ »Ko se je leta 1923 ustanovila jeseniška podružnica Skale, je nekoč v svoji gorečnosti zagrešila pravo gorostasnost, priredili so namreč dirko iz Koroške Bele do Prešernove koče na Stolu ter dalje preko Vaneža in Kočne do Spodnje koče na Golici, kjer je bil cilj. 'Start' je bil istočasen in so se potem ubogi planinci pehali po strminah Stola, skušajoč drug drugega prehiteti. Izza stisnjenih ustnic so moleli izsušeni jeziki – res nečloveško in nealpinistično početje! Eden od tekmovalcev se je v Medjem dolu onemogel zgrudil in moral seveda odstopiti. Čas zmagovalca Albina Copa je bil 3 ure 40 minut –

njevanje objektivne nevarnosti, nastopi še prestižnost, razdražljivost, prepirljivost in končno stanje, ki skoraj povsem onemogoči sodelovanje s tovariši. Možno je tudi, da zaradi pomanjkanja kisika v možganih pride do pozabljivosti, toposti, halucinacij, do delirija. Zato opazimo, da so poročila o delu v smrtni conici čisto nepopolna. Dr. Hasse zaključuje, da je treba dogodke na Nanga Parbatu 1970 in IHE na Everest 1971 gledati v luči teh dejstev in spoznanj. Senzacije so odveč, prav tako senzacionalno prirejene objave. – Kaj posebno novega to razmišljanje ni, preseneča le zaključek. Upajmo, da ne bo kdo od udeležencev teh ekspedicij zavihtel polemičnega peresa.

T. O.

POLEMIKA O AMATERIZMU

Tekmovalec je trgovec, je zapisala ameriška revija »Sports Illustrated« v polemiki zaradi amaterizma v zvezi z olimpiado v Sapporu. »Vsak vrhunski tekmovalec v ZDA dobi v sezoni 5000 dolarjev od svojega fabrikanta smuči, 2500 dolarjev od znamke za čevlje, 5000 dolarjev za vezi in 800 dolarjev od producenta palic. Poleg tega – kot trgovec – pritisne po vsakem tekmovanju na registrirno blagajno in cvenk zapoje...« Nemški producent smuči Brauche je izjavil: Vsak vrhunski tekmovalec zasluži v Nemčiji 50 000 do 60 000 DM. Svetovna prvakinja Annemarie Pröll je od svojega producenta smuči dobila avto BMW 2002 kot nagrado za svetovni pokal, rojstna občina pa ji je dala lepo parcelo. »Le Monde« je tedaj zapisal: »V Franciji plačujejo producenti smuči zvezi veliko vsoto, del te dobijo tekmovalci. Zmagovalec dobi od firm še posebno nagrado. Vsak tekač dobi poprečno 2000 DM na mesec, posebne nagrade ponavadi niso znane.« Industrija ima že skoraj vse niti v rokah, saj športne organizacije same ne zmerejo stroškov, ki pa so zaradi nacionalnih prestižev potrebni.

T. O.

Iz tistega skalaškega smučanja je potem l. 1928 nastal tudi izredno pomembni Smučarski klub Ljubljana. Kot smučar je dr. Kajzelj zastopal barve Jugoslavije na prvi zimski olimpijadi v Chamonixu l. 1924 v teku na 18 km, isto leto tudi na mednarodnih smuških tekmah v Marijanskih Laznih pod Krkonoši tudi v tekmi na 18 km. Od tam je z drugimi našimi tekmovalci odšel v Tatre na Gerlahovko, kar ni bila lahka zimska tura.

»Borbenost, vztrajnost, pogum, resnično tovarištvo, skromnost in nesebičnost naj bodo odlike vsakega pravega gornika.«⁵ To je bila konfesija dr. Vladimíra Kajzelja vse življenje. Na še bolj humanističen način jo je izpovedal v nekrologu dr. Klementu Jugu.⁶ »Zvest tovariš si skušal tudi sam pridobiti vse vrline, ki nam dopuste naslov: dober človek.« Jugu je občudoval in sprejemal tudi njegov confiteor:⁷ »Kaj te je gnalo v strme stene, iskat si zmag! Bilo je to stremenje – uspešno stremenje – rešitev premnogih duševnih problemov...«

Ostal je zato goram zvest, dokler in kakor je mogel. Vse do l. 1965 je še delal težje ture, smuči je odložil po 50. letu. Znan je bil po svojih nenavadno napornih vzponih in storitvah, s katerimi je preizkušal svojo voljo, energijo in zdržljivost. L. 1937 se je v mesecu aprilu v soboto opoldne odpeljal iz Ljubljane do Mojstrane, si v Krmi pripel smuči in preko Bohinjskih vratc v megli dosegel Hribarice. Tu ga je ujela noč in z njo dež. Čez noč je Zajezeram prismočal do koče in preko Lopusnice v nedeljo prigaral do Komne, odrinil proti Voglu in nato pod Šijo, Rodico, Razkvcem, čez Črno prst v nedeljo zvečer prismočal v Bohinjsko Bistrico. V 31 urah in 30 minutah je opravil to smuško veleturo, pri čemer so seveda vračunani tudi vmesni počitki – vsaki dve uri je 20 do 30 minut duškal – in tako povezal z nekakšno našo Haute route Mojstrano z Mencingerjevo hišo v Bohinjski Bistrici od sobote opoldne do nedelje zvečer. Pri Mencingerju je prespal in se s prvim vlakom v ponedeljek zjutraj potegnil do Ljubljane in še isto dopoldne asistiral v ljubljanski bolnici. S seboj je na turo vzel nekaj sendvičev, sadja in steklenico limonade. Sam pravi, da je proti koncu »tega neusmiljenega pogona« imel akustične halucinacije, v postelji pa je drgetal kot malarični bolnik. O tem zagrizenem smuškem dejanju so pisali v Avstriji, da je to »Weltrekord im alpinen Dauerlauf«, odmevalo je celo v španskem tisku.

Pri 52 letih je februarja na smučeh prečil Pohorje. V soboto popoldne je startal v Slovenj Gradcu, preko Kremžarjevega vrha in Velike Kope ponoči prignal do Črnega vrha, nato pa v nedeljo mimo Ribniške koče, Jezer, Peska in Areha mimo Mariborske koče in Bolfenka zdrsnil v Radvanje pri Mariboru. 15 ur brez počitka! Dušo si je privezoval s krlji, ki jih je žvečil med potjo. Med potjo je še našel čas, da se je pogovoril s pohorskim kmetom. Naključje je hotelo, da je taisti iskal pomoč v mariborski bolnici in – vse kaže, da si je Pohorec samotnega smučarja dobro zapomnil – tam pobaral za dr. Kajzeljem: »Kje pa je tisti 'pahjeni' dohtar?« To pohorsko smuško turo je večkrat ponovil, ko je služboval v Mariboru.

Znano je tudi njegovo strastno navdušenje za hojo. Bil je že precej čez petdeset, ki jo je urnih korakov urezal na Vrhniko, nato zavil v Bistvo in Borovnico, obrnil na Podpeč in pod Krimom čez lško vas in lg prišel v Pijavo gorico, odtod pa v Ljubljano. Obhodil je s tem pradaavno mostiščarsko vodovje, Ljubljansko barje – ca. 70 km dolgo pot – v 14 urah brez počitka in prigrizka. Rad je tudi zahajal v Zasavsko in Škofjeloško hribovje, rad je imel Pograjce. Vse take sprehode je največkrat opravil peš iz Ljubljane.

fantastično za tistega, ki pozna to daljavo, a hkrati tudi blazno. Ni čuda, da se je družinski oče, ki je peljal svoje otroke na Golico, nekega suhega, kosmatega, zagorelega tekmovalca s širokimi ličnicami, ko ga je zagledal prihajati izza parobka, tako ustrašil, da je na vso moč zavpil: »Otroci, bežite, afna grel!« V svoji smrtni utrujenosti je ubogi »borec« res moral na kak način biti podoben opici. Naš smučarski lord Rudolf Badjura se je takrat upravičeno obregnil ob to tekmo.

»Kaj takega se poslej nikoli ni več ponovilo, nasprotno, jeseniška Skala je kasneje solidno prispevala k razvoju našega smučarstva na ta način, da je dala več smučarskih reprezentantov, alpinca Heima, Pračka in Koblarja, maratonce Smoleja in Janša.« Gl. PV 1961, str. 405–419.

⁵ D. VI. Kajzelj, Ustanovitev TK Skale, PV str. 414, 419.

⁶ PV 1924, str. 236–239.

⁷ Prav tam, str. 238.

Bil je velik samotar, večji del življenja je preživel kot samec. Lahko pa bi rekli z Avčinom, da ni bil nikdar sam, ker je živel z naravo. Bil je pravzaprav človek izrednih dimenzij, že po svojem rodu. Ded je bil Čeh, znamenit poliglota na univerzi v Harkovu, saj je obvladal 42 jezikov, stara mati je bila Angležinja. V pokoju sta se preselila v Slovenijo. Njuna hči je spoznala Dolenjca Kajzelja, očeta bratov dr. Vladimirja in dr. Mirka. Kot zdravnik je bil Vladimir v Ljubljani, Mariboru in Novem mestu in tudi v taborišču Gonars neugnano delaven. Njegova alpinistična dejanja nazorno kažejo njegovo izredno, izjemno osebnost. Ni čuda, če je v letih po zadnji svetovni vojni sanjaril tudi o Himalaji, ko je bral, kako se tam alpinistične gazi vedno bolj stekajo, križajo in množe. V svojem hrepenenju po velikih dejanjih je l. 1950 brez potnega lista hotel čez mejo, samo da bi našel tam preko kako pot na tretji zemeljski tečaj. Na meji je imel precejšnje težave, iz rok oblasti ga je rešil dr. Arko iz Maribora. Po svoji energiji, po volji do preizkušanja svojih moči in asketskih navadah je bil res nenavaden človek, prava buhlovska natura, vsekakor mož za ekspedicije, pri kakršnih še danes odločajo – poleg vse oprave in priprave – morala in ekstremne človeške duševne vrline. Da govorimo športno: treniral je sleherni dan, kondicijo je stanovitno vzdrževal. Zimskega plašča ni nikoli imel, nikdar ni uporabljal pokrivala ne rokavic, celo v službi je delal leto in dan brez suknjiča, zadoščal mu je beli zdravniški plašč.

Kot zdravnik je bil znan po svojem plemenitem odnosu do bolnika in po svojem uspešnem strokovnem prizadevanju. Ustanovil je v Ljubljani klinično patološki laboratorij, zameetek biokemičnega inštituta pri Higienem zavodu, ga vodil in pri tem vpeljal nove pomembne raziskave. Tudi kot epidemiolog je v našem zdravništvu zapustil vidno sled. Svojo stanovsko in obenem planinsko zavest je izpričal z zanimivim cit. člankom v Zdravstvenem Vestniku l. 1963 »Prispevek zdravniškega stanu k razvoju našega alpinizma«, v katerem zelo vestno obravnava nad 30 naših znanih zdravnikov, ki so delali v GRS kot alpinisti, zdravniki in organizatorji, začenja pa z vlogo B. Hacqueta in ranocelnika Willomitzerja.

Bil je res skromen, preskromen, prav po slovit Kugyjevi besedi, kakšen mora biti alpinist. Naj zapišemo prosto po njegovem v nekrologu dr. Klementu Jugu: Zdaj nas v spominu zapušča njegova enkratna pojava, nikoli pa naj nas ne zapusti vse tisto, kar je bilo v njem velikega, globoko človeškega, stremljenje po dognanosti, po popolnosti, po polnem izrazu najboljših strani človeške osebnosti. To naj ostane v našem spominu, naših srcih in v bodočih rodovih.

Kje je potem nevarnost? Če plezalec, vpet v klin in varovan na vrvi, ne čuti več svoje teže, postane mirno računajoči obrtnik, če pa ga potegne soplezalec za seboj, visi kot vreča moke na žerjavu. Kaj tvega vreča? Nič. Kaj občuti nič? Kaj naj bi vreča občutila: Pridem gor, ne da bi se trudila. Tako torej mnogi v navezi doživljajo ovire v šesti stopnji kot »vnebovzetje«, kot dvigalno tehniko. Tako je umetno plezanje odpravilo dvojno plemstvo plezalca: Njegovemu duhu je vzelo nevarnost in sveti boj s človeškimi slabostmi, iztrgalo mu je duhovno in telesno zmago nad steno in ga ponižalo v prtljago, ki jo vlečejo kvišku. To je prekletstvo klina!

Dr. Eugen Guido Lammer

Nevarnost ima vzgojno in očiščujočo vrednost, ki je ne najdemo v nobeni drugi šoli.

DRUŠTVENE NOVICE

26. POSVET MEDDRUŠTVENEGA ODBORA PRIMORSKE

V nedeljo 23. 4. 1972 so se zbrali predstavniki upravnih odborov primorskih planinskih društev na svoj že 26. redni posvet. Udeležba je bila res odlična, le PD Ajdovščina ni bilo. Tudi tokrat so na posvetu sodelovali predstavniki slovenskih planinskih društev Gorica in Trst in s tem znova potrdili tradicionalno čvrsto sodelovanje primorskih planincev tostran in onstran meja.

Obsežen program posveta dokazuje, da imajo planinski organizatorji Primorske niz problemov, ki jih žele premagati skupno in z izmenjavo izkušenj.

Govorili so o vprašanju planinskih potov ter se dogovorili za dva seminarja markacistov Primorske 3. in 4. za južno skupino na Javorniku in 24. in 25. 6. za severno skupino na planini Razor. Udeleženci bodo na predlog komisije za pota pri Planinski zvezi Slovenije izdelali popis planinskih poti, analizirali stanje potov

ter markacijskih odsekov ter ob zaključku seminarjev opravili še delovno akcijo – markiranje.

Na Primorskem se je letos planinska gradbena dejavnost močno razmahnila: letošnjo zimo pogoreli dom Petra Skalarja na Kaninu mislijo bovški planinci ob pomoči SGG še letos nadomestiti z novim domom, ki bo stal na višini 2100 m, oddaljen približno 20 minut od zgornje postaje bodoče kaninske žičnice. Konec preteklega leta so predstavniki PD slovenskega Primorja ustanovili odbor za gradnjo planinskega doma ob Krnskem jezeru. V odboru je zastopanih sedem PD, po dograditvi pa bodo vsa primorska PD odločala, komu ga bodo dala v upravljanje. Odbor je otvoril tekoči račun in iz prostovoljnih prispevkov članov zbral prvo vlogo.

PD Jesenice bo letos preurejalo in razširjalo kočo ob izviru Soče, PD Gorje rekonstruira kočo na Doliču. SPD Trst namerava kupiti kočo na Žabnicah. PD Sežana bo sodelovala pri urejanju bivaka na Vrem-

Kronika PD Ilirska Bistrica, urejena na razglednici, ki jo je za svojo 65-letnico založilo društvo pod mogočnim Snežnikom

ščici, ki ga mislijo zgraditi radioamaterji. Obširna je bila razprava o vprašanih mladine. Primorska planinska društva so na področju dela z mladino dosegla v preteklih letih zavidljive uspehe. Mladih je v PD vsak dan več. Sedaj je vprašanje, kako zagotoviti tej množici novih še neizkušenih planincev kvalitetno planinsko dejavnost in razne planinske izlete ter ture.

Društva so se z različno vnemo in uspehom kadrovske priprave na te obširne, po svoji vsebini nadvse pomembne naloge. Vsekakor lahko pričakujemo na tečajih za MV, mentorje in inštruktorje planinske vzgoje vse več udeležencev s Primorske. Sodelovanje s prosvetnimi delavci in šolami je v večini primerov dobro. Tudi akcija »pionir-planinec« se je na Primorskem izredno razširila. Za društva, ki so oddaljena od višjih gor, je precejšen finančni in organizacijski problem ugoditi zagnanosti pionirjev, da si čimprej pridobijo bronasti znak pionirja planinca, zato so se PD Primorske ob pomanjkanju ustrezne vodniške literature dogovorila, da bodo sestavila spisek manj znanih vrhov opremljenih z žigi in zanimivih izletniških točkah na svojem področju. Te spiske bo v usklajeni obliki MDO posredoval vsem MO PD.

Udeleženci posveta so se dogovorili še o usklajenem odpiranju planinskih postojank, težavah pri poslovanju itd.

26. posvet MDO Primorske pod vodstvom dolgoletnega predsednika tov. Filipa je zgleden primer potrebnega in koristnega medsebojnega področnega dogovora planinskih društev, saj bomo le z usklajeno akcijo, medsebojno pomočjo in informiranostjo dosegli cilje, pomembne za planinstvo določenega področja.

dr. Peter Soklič

ZLET »BRATSTVO IN ENOTNOST 1972«

Že 12 let se številčno najmočnejša jugoslovanska PD sestajajo v najlepših gorskih predelih Jugoslavije. Organizator zleta je vsako leto izmenoma drugo PD, letos je bilo na vrsti PD Ljubljana-matica v času od 1.–4. julija. Ljubljanci so bili sicer organizatorji zleta že pred osmimi leti na Komni, z izleti v Drago pri Begunjah, ogledom muzeja NOB in grobovih talcev, na Triglav in okoliške gore. Letošnji izlet je bil povezan z ogledom Šeškovega doma v Kočevju in baze 20 na Rogu. Torej z ogledom zgodovinskih krajev NOB ter z izleti in turami iz doma v Kamniški Bistrici, ki je bilo središče II. dela zleta. Letošnjega zleta se je udeležilo 80 planincev in planink iz nasled-

njih PD: Pobeda – Beograd, Skopje-matica, Metalurg – Skopje, Zmajevac Paštrik – Prizren, Vojo Maslovarec – Ivangrad, Treskavica – Sarajevo, Železara – Zenica, Železničar – Zagreb, Zagreb-matica, Japetič – Samobor in Ljubljana-matica.

Program zleta je potekal takole: v soboto 1. julija so udeleženci zleta po sprejemu v Ljubljani pripotovali z avtobusi v Kočevje. V Šeškovem domu jih je najprej pozdravil tov. Luka Kočar, duša izletniškega odseka PD Ljubljana-matica in glavni pobudnik slovenskih udeležencev na vseh zletih Bratstva in enotnosti. Udeležence, zbrane v zgodovinski dvorani, je nato pozdravil tov. Jernej Klun, predstavnik SOB Kočevje, in v kratkih besedah orisal razvoj Kočevja po osvoboditvi. V imenu PD Kočevje je zbrane pozdravil njegov predsednik tov. Jože Adamič. Ravnatelj muzeja v Šeškovem domu tov. Peter Šobar je obširno opisal zgodovino Kočevja, narodnostne borbe Slovencev s kočevskimi Nemci, omenil, da je dal domicil Kočevje prvemu slovenskemu parlamentu in nato še razkazal muzej NOB. Po ogledu muzeja so se udeleženci popeljali z avtobusi do baze 20 na Rogu. Prihod udeležencev je snemala RTV Ljubljana. Po ogledu baze slovenskega političnega vodstva med NOB so se udeleženci ustavili v Dolenjskih Toplicah in se po kratkem postanku napotili po dolini Krke mimo Žužemberka v Kamniško Bistrico. Po pozdravnih besedah predstavnikov PD, predstavnika PZS, TD Kamnik in izmenjava daril med bratskimi PD je sledila skupna večerja in tovariški večer. Ljubljanci kot organizatorji so zlet združili z rednimi izleti in tako zbližali vsaj del svojega članstva s predstavniki bratskih PD. Da bi bili izleti res za vsakogar po njegovih zmogljivostih so bili izleti razvrščeni po težavnostih.

V nedeljo 2. julija vreme sicer ni bilo naklonjeno in je zaradi dežja morala odpasti tura od Kravca preko Kalškega grebena na Grintovec. Kljub temu so se udeleženci s sedežnico pripeljali na Kravec in naredili krajši izlet. Zvečer je predavateljski odsek matičnega društva s skioptičnimi slikami udeležencem izleta predstavil lepote slovenskih gor.

V ponedeljek 3. julija je bila po programu na vrsti Velika planina in z nje tura preko Konja, Presedlaja do planinskega doma na Korošici. Manj izurjeni so sestopili v Kamniško Bistrico, ostali pa so se povzpeli na Ojstrico. Zvečer tega dne je bila zaključena prireditev s predajo prehodnega spominka naslednjemu organizatorju zleta. Zaključne slovesnosti sta se udeležila pokrovitelj letošnjega zleta ing. Miha Košak, predsednik mestne skupščine Ljubljana in tov. Vinko Gobec, predsednik skupščine občine Kamnik.

Tone Stojin

PO POTEH KOZJANSKEGA ODREDA

Občinska konferenca ZMS Sevnica je ob dnevu borca 1972 organizirala pohod »Po poteh Kozjanskega odreda« in udeležbo mladine na proslavi v Zadobrovi pri Ljubljani. K organizaciji pohoda je pritegnila tudi PD Lisca iz Sevnice. Pohoda smo se planinci udeležili v velikem številu – kar 46 mladih planincev. Na pohodu so bili tudi mladinci drugih specializiranih organizacij, kot: taborniki, aktivni ZMS iz delovnih organizacij in vasi ter enote teritorialcev. Odred je sestavljalo kar 95 »borcev«, ki je imel svoj štab in komandirje. V štabu so bili tudi borci iz NOB, ki so nas varno vodili po skrivnih gozdnih poteh Lisce in Bohorja kot pred leti enote Kozjanskega odreda. Udeleženci smo bili razdeljeni v tri čete, ki sta jih vodila komandir in komisar. V vsaki četi smo imeli bolničarko, v odredu pa je bil celo zdravnik, ki je skrbel za naše dobre počutje. Celoten pohod je bil zelo dobro organiziran, nanj smo bili vsi odlično pripravljeni, tako da se nismo ustrašili niti dežja, ki nam je v nedeljo 2. julija ob odhodu na pot grozil.

Še preden smo se z zamujenim vlakom odpeljali do Loke, se je nebo začelo iasnit. Pot nas je peljala navkreber preko Radeža in Poljane do Lovrenca. Sledil je kratek spust do Sel in Polja, kjer nas je čakal ognjeni krst – napad teritorialnih enot. Nismo se pognali v paničen beg, nasprotno, takoj smo odgovorili na sovražnikov ogenj. Med pokanjem in eksplozijami – sovražnik je uporabil tudi bombe, smo se z jurišem prebili iz zasede. Tu se je od odreda odcepila pobočnica, ki je krenila preko Lisce in Ješevca do Rudenika in se v dolini Sevnščice priključila glavni koloni.

Glavna kolona je nadaljevala pot preko Cirja in Podgorja do Srebotnega v dolini Sevnščice, od koder smo krenili v napad na Zabukovje. Pot smo si morali priboriti z ognjem. Teritorialne enote so nam zopet pripravile zasedo, ki smo jo uspeli prebiti z ostrim napadom in z zvižajo. Pričakali so nas na robu gozda pod vasjo. Na njihov ogenj so jim odgovorile dve četi, medtem ko se je tretja četa priplazila sovražniku za hrbet in mu zadala smrtni udarec.

V vasi smo imeli pravi partizanski miting. Govoril nam je predsednik občine tov. Gabrič in prvi komandant Kozjanskega odreda tov. Marjan Jerin. Mi mladi smo sodelovali z recitacijami. Po večerji smo pripravili taborni ogenj, ob katerem nam je tov. Jerin govoril o borbah odreda. Drugi del pohoda preko Bohorja ni bil tako naporen, a je bil vseeno težak za že razbolele noge nekaterih udeležencev, ki niso vajeni planinskih poti.

Čez Perkuni vrh in Mrzlo planino smo prišli na najvišji vrh Bohorja – Javornik. Poiskali smo skrivnost bohorskih gozdov,

partizansko bolnico, ki je še ohranjena. Najprej smo si jo ogledali in se skušali vživeti v čas pred 28 leti, ko je bila ustanovljena. Po ogledu smo se v kratki proslavi spomnili vseh padlih v teh gozdovih z enominutnim molkom. Na Bohorju pri planinskem domu nas je čakalo kosilo in kratek počitek. Še tri ure hoje po stoletnih bohorskih gozdovih, ki so vsa vojna leta dajali zavetje partizanom, in že smo bili v prijaznem kozjanskem kraju, na Planini pri Sevnici. Tu je sledilo mladinsko slavlje in snidenje mladincev iz občin: Šmarje pri Jelšah, Šentjurja, Laškega, Brežic, Krškega in Sevnice. Srečali smo se s planinci iz vseh teh krajev in sodelovali na skupnem mitingu.

Pot z avtobusom v Ljubljano je bila na vsej turi najmanj naporna. Polni smeha in petja smo prispeli v Zadobrovo, kjer je bila osrednja proslava 30 obletnice partizanske vojske na Slovenskem in dneva borcev.

Marinka Zemljak
MO PD Lisca Sevnica

USTANOVILI SO PLANINSKO ORGANIZACIJO

Pred nedavnim so na osnovni šoli »Pohorski odred« v Slov. Bistrici ustanovili pionirsko planinsko organizacijo. V njej je že v samem začetku vključeno okoli 100 pionirjev-planincev te šole.

Ob ustanovitvi so se pionirji-planinci seznanili s pomembnostjo in lepoto planin, sprejeli so tudi izkaznice in se že vključili v tekmovanje vseh slovenskih pionirjev-planincev za bronasto, srebrno in zlato značko pionir-planincev.

V ta namen so že sprejeli okvirni program akcij in plan izletov v planinske vrhove ter izletniške točke v Sloveniji. Izvolili so tudi vodstvo, planinske pionirske organizacije. Njihov mentor bo učitelj Vojteh Osojnik, predsednik pa učenec 7. razreda Andrej Krežar.

Izlet na Boč bo njihova prva akcija, ki ji bodo v krajšem razdobju sledile še mnoge bolj ali manj zahtevne. Med letošnjimi pomembnejšimi so vsekakor izlet na Uršljo goro in na Triglav.

Viktor Horvat

MEDNARODNA TRANSVERZALA »POT PRIJATELJSTVA«

Te dni bo stekla prva mednarodna transverzala na območju naših Alp. S tem bo realiziran predlog predsednika PZ Slovenije dr. Miha Potočnika na srečanju planincev treh dežel pred dvema letoma. Otvoritev transverzale je bila v nedeljo, dne 7. avgusta na vrhu Prisojnika z manjšo slovesnostjo, na katero so bili povabljeni tudi avstrijski in italijanski

planinci. Planinci so se zbrali v soboto, dne 6. avgusta na Tičarjevem domu na Vršiču.

Pot prijateljstva vključuje 30 posameznih vzponov na izbrane vrhove v Sloveniji, Koroški in Furlaniji – Julijski Benečiji, tako da pride na vsako deželo 10 vrhov. Za 15 opravljenih vzponov (po 5 iz vsake dežele) bodo prejeli planinci značke, za vse opravljene vzpone pa značke in diplome. Na vseh izbranih vrhovih v Slo-

Da bi res bilal

veniji bodo do dneva pričetka postavljene posebne skrinjice z vpisno knjigo in posebnim žigom ter ponovno urejene markacije in dostopi. Na PZ Slovenije so interesantom na voljo »Dnevnik vzponov« (cena 40 din, v ceno vključena značka). Prav tako bodo po planinskih postojankah in društvi posebni propagandni letaki.

S tem se slovenski planinci vključujemo v akcijo, katere namen je širiti prijateljstvo med sosednjimi narodi in posebej planinci, obenem pa spoznavati lepote, življenje, planinske običaje, standard in opremljenost v naši neposredni okolici. Imena vrhov, kot so Triglav, Jalovec, Poliški špič, Viš, Grossglockner in Sonnblick, gotovo zagotavljajo velik interes med planinci, obenem pa opozarjajo na resnost celotne akcije, kjer se od udeležencev pričakuje določena izkušnost in primerna oprema – v nekaterih primerih celo zimska. Izbrani vrhovi so primerni za organizirane skupinske izlete, saj so vsi dosegljivi v enem ali dveh dneh.

KOBARIŠKI PLANINCI SO ZBOROVALI

Z enominutnim molkom v počastitev spomina nenadno umrlega predsednika planinskega društva in gorskega reševalca Sergeja Mašere in blagajničarke Meri Perinčičeve iz Kobarida se je začelo zborovanje kobariških planincev.

Zbora, ki se ga je udeležilo lepo število večinoma mladih planincev, se je udeležil tudi predsednik zveze primorskih planinskih društev Ivan Fili ter predsednik planinskega društva Tolmin Narcis Mikelica.

Iz poročila, ki ga je namesto pred nekaj meseci umrlega predsednika Sergeja Mašere podal Alfonz Perat, je bilo razvidno, da se je zaradi nenadne smrti predsednika in blagajničarke društva, društvo srečalo z raznimi težavami, da pa je društvo uspelo razčistiti in rešiti v glavnem vse zadeve, ki so se nakopičile v treh letih od marca 1969, ko se je vršil zadnji občni zbor.

V tem obdobju je PD dalo v zakup planinski dom na Vrsnem, ki ga zadovoljivo vodi privatni upravitelj France Šturm iz Vrsnega.

Številni diskutanti, med njimi tudi predsednik zveze primorskih PD, Ivan Fili, in predsednik PD Tolmin, Narcis Mikelica, so poudarjali, da je treba posvetiti še več skrbi za planinsko vzgojo naše šolske in druge mladine.

Učiteljica osnovne šole v Kobaridu Pavla Ručna je povedala, da je na šoli v Kobaridu precejšnje zanimanje za planinstvo. Zadnje čase se je vpisalo v mladinsko planinsko sekcijo planinskega društva kar 120 mladih šolarjev te šole.

Člana gorske reševalne službe ing. Boris Knapič, miličnik Vojko in še nekateri drežniški planinci so se zavzemali za čimprejšnjo razširitev skupine gorske reševalne službe na Kobariškem. Prav tako so predlagali, da bi v zimskem času PD organiziralo tečaj za prvo pomoč v gorah.

Na zboru so planinci vprašali predsednika primorskih PD, kdaj se namerava pričeti z gradnjo dolgo pričakovane in prepotrebne nove planinske koče pri Krnskem jezeru.

Na koncu zbora so izvolili 15 članski upravni odbor, v katerega so predlagali tudi predstavnike šole Kobarid. Na prvi seji novoizvoljenega odbora so za predsednika izvolili Ladota Likarja, za tajnika Dragota Kodriča, za blagajnika pa Terezijo Vihtelič.

Ivan Kurinčič

PLANINSKO DRUŠTVO RADLJE OB DRAVI NA NOVIH POTEH

Planinsko društvo Radlje ob Dravi, ki letos praznuje 15-letnico svojega obstoja, je do jeseni lanskega leta životarilo, gotovo tudi zato, ker ni imelo nobene planinske postojanke v upravljanju. V jeseni leta 1971 mu je Planinska zveza Slovenije dala v upravljanje koč na Ribniškem Pohorju in koč na Pesniku, ki ju je poprej upravljalo PD Maribor-matica. S tem je PD Radlje postalo aktivnejše, saj je s prevzemom postojank dobilo nove naloge predvsem gospodarskega značaja na področju planinskega turizma. Na

Ribniški koči na Pohorju je sedaj za upravnika Ivan Groegl, star planinec in trgovec. Koča je v teh mesecih dosegla zavidljive uspehe in ureja razne aranžmane tudi za zaključene skupine in druga društva. PD Radlje vabi planince, da obiščejo to prelepo planinsko postojanko na Ribniškem Pohorju. Ne bo vam žal. Na predlog predsednika društva Ožbета Prosena je PD Radlje v sodelovanje s PD PTT Maribor organiziralo dne 11. 6. 1972 planinski izlet za vsa poštarska planinska društva v Sloveniji. Tako je bilo naše planinsko društvo gostitelj te velike vsakoletne planinske manifestacije. Tu se je ravno pokazalo, kaj planinci zmorejo. Člani društva so skupaj z upravnim odborom prostovoljno delali in izpeljali ta množični planinski tabor. Poštariji-planinci pa so se na Ribniški koči prav prijetno počutili.

V nedeljo dne 13. avgusta 1972 je bila na Ribniški koči na Pohorju glavna slovesnost v počastitev občinskega praznika občine Radlje. Da je bila taka osrednja slovesnost prav na planinski postojanki, je dokaz tesnega sodelovanja društva z družbeno-politično skupnostjo in SZDL. Takih naravnih lepôt, kot so med Ribniško kočo, Veliko kopo in Jezerskim vrhom, je malo. Na Ribniško kočo pelje makadamska cesta iz Dravske doline iz dveh smeri: iz Podvelke proti Ribnici na Pohorju in iz Radelj preko Vuhreda prav tako do Ribnice na Pohorju. V načrtu je asfaltiranje ceste iz Podvelke do Ribnice, za kar se že zbirajo finančna sredstva. Letos je planinsko društvo tudi zelo razširilo mladinsko dejavnost, ustanovilo je mladinski odsek, dva mladince sta opravila tečaj za mladinske vodnike, tretji mladinec-prosvetni delavec je opravil tečaj za vodnike-mentorje. V okviru alpinističnega odseka Ravne na Koroškem se je organizirala skupina alpinistov-pripravnikov, bodočih pripadnikov gorske reševalne službe.

UO PD

SLAVJE NA LISCI

Sevniški in krški planinci so v dneh 19. in 20. avgusta 1972 proslavljali visok jubilej. Obudili so spomine na postavitev prve planinske postojanke v Posavju in s tem na začetke planinstva v tem delu Slovenije. Ob tej priložnosti so odprli obnovljeno Jurkovo kočo, ki so jo obnavljali zadnja tri leta, potem ko so dali v zakup Tončkov dom na Lisci podjetju »Lisca« iz Sevnice.

Slavje je motilo vreme. Kljub temu se je zbralo na Lisci že v soboto zvečer preko sto mladincev in njih mentorjev iz vse Slovenije in sosednje Hrvaške. Žal je zaradi slabega vremena odpadel taborni ogenj in program, ki so ga pripravili za to srečanje. Preživeli so lep večer v Tonč-

kovem in Jurkovem domu ob predavanjih, ki sta jih imela tov. Šošarič in prof. Vogelšek iz Maribora.

Vesela pesem in pravo planinsko razpoloženje je vladalo še pozno v noč. Mladi so obujali spomine na doživljanje in vesele dogodivščine iz prehojenih planinskih poti. Srečanja so se udeležili tudi podpredsednik PZS tov. Tone Bučer, tov. Lavrič in Jaka Čop ter nekateri člani Jurkove družine. Prijetnega razpoloženja tudi slabo vreme ni moglo pokvariti. V nedeljo zjutraj se je na glavni proslavi, ki je bila ob desetih, zbralo preko 500 planincev iz Slovenije in Hrvaške. Poleg najvidnejših predstavnikov planinske organizacije so se slavlja udeležili tudi predstavniki občinskih družbeno političnih organizacij občine Sevnica in Krškega. Prišli so tudi planinski veterani Posavja in Zasavja, ki so obnavljali takoj po vojni prve planinske koče po zasavskih vrhovih. Bili so tu dr. Marijan Brecelj, Danilo Škerbinek, Boris Gašperlin, Ivan Zabel, Tone Čebular, Jože Košorok, Rudi Malešič, Marjan Oblak, predstavniki vseh zasavskih planinskih društev in gostje iz hrvaških PD. Meddruštveni odbor zasavskih PD je imel ta dan tudi svojo sejo na Lisci.

Na proslavi je predsednik društva ing. Vinko Šeško govoril o nastanku Posavske podružnice SPD in o postavitvi prve Jurkove Koče na Lisci. Od tega časa je ostalo planinstvo aktivna dejavnost v Posavju. Res se je sedež podružnice prenašal iz Sevnice v Zidani most pa v Krško in zopet v Sevnico. Planinci v Posavju so bili vedno trdna celota in predstavljajo še danes eno najmočnejših specializiranih organizacij v posavskih občinah. V vseh preteklih sedemdesetih letih so skrbeli za svoja planinska zavetišča in domove. Ni naključje, da dajejo danes v uporabo — po drugi svetovni vojni — četrto obnovljeno postojanko tu na Lisci. Taka delovna aktivnost je družila pri vsaki gradnji veliko število mladih in starejših članov. Ob delu so se dogovarjali tudi o izletih in drugem društvenem delu. V svojem govoru se je predvsem zahvalil delovni vlni mladih, ki so prispevali velik delež pri obnovi Jurkove koče. Prav zaradi tega je upravni odbor sklenil, da naj z Jurkovo kočo upravlja mladinski odsek društva, ker je prepričan, da bodo mladi znali ceniti svoj delovni prispevek. Na zborovanju je govoril tudi sekretar občinskega komiteja Viktor Auer. V svojih besedah je povezal delovanje takratnih domoljubov z narodnostnim bojem Slovencev. Planinska organizacija je bila že takrat velika opora silam, ki so se borile proti potujčevanju, in vsem, ki so napredno mislili. Govoril je tudi o Titovem obisku leta 1938 na Lisci, ko se je sestal s partijskim vodstvom. Prav tu je izdal svoj znameniti »marčni razglas« in opozorilo pred fašistično nevarnostjo. Z izbranimi besedami je pozdravil zbo-

Predsednik Planinske zveze Jugoslavije dr. Marijan Breclj na Lisci

rovanje tudi predsednik PZJ dr. Marijan Breclj. Vse planince, predvsem mlade, je pozval, naj nadaljujejo začeto delo svojih prednikov. Pridno naj obiskujejo naše gore v Sloveniji in širom po naši domovini, da bodo spoznavali tudi ljudi bratskih narodov. Uče naj se planinskih spretnosti, da bi lahko pomagali prijatelju v sili in da bi jih lahko uporabili tudi v obrambne namene, če bi bilo to potrebno.

Predstavnik pokrovitelja proslave, glavni direktor Konfekcije »Lisca« tov. Vinko Božič je zatem razvil društveni prapor in ga izročil mladinskemu odseku v varstvo. Nato so mladinke planinske skupine iz Konfekcije »Jutranjka« in moški pevski zbor iz Sevnice izvedli krajši kulturni program.

Na proslavi so razdelili najzaslužnejšim članom odličja Planinske zveze Slovenije. Društvo je podelilo 32 spominskih listin svojim najzaslužnejšim članom in predstavnikom drugih organizacij, ki so pomagali pri obnovi Jurkove koč. Spominske listine so izročili tudi predsednikoma PZJ in PZS, podpredsedniku tov. Bučerju in še nekaterim zaslužnim planinskim delavcem.

Po končani proslavi so si udeleženci ogledali lepo obnovljeno koč. Pravo planinsko veselje je trajalo vse do večera. Po Lisci je odmevala vesela planinska pesem in oznanjala, da so sevnški planinci dosegli novo delovno zmago v korist vse planinske organizacije.

Lojze Motore

PRVI KORAKI PO »POTI PRIJATELJSTVA« OD PRISOJNIKA DO BAVŠKEGA GRINTOVCA

Vsa planinska javnost je bila obveščena, da smo 6. avgusta 1972 na vrhu Prisojnika odprli »Pot prijateljstva«. To pot nas vodi po planinah treh dežel in se vzpenja na 30 vrhov Furlanije – Julijske Benečije, Slovenije in Koroške.

»Pot prijateljstva« je odprta, njen namen je poleg planinskega užitka in razvedrila omogočiti planinskemu popotniku – spoznati gorski svet in njegove prebivalce v sosednjih deželah, vzpostaviti prijateljstvo med planinskimi organizacijami, vzgajati planinsko tovarištvo in čut za ohranitev bogastva čiste prirode.

Slovenski planinci imamo ob tem troje osnovnih nalog: Pot mora biti čista, dobro povezana in opremljena s planinskimi postojankami. K prvi nalogi lahko prispevamo vsi. Planinec na počivališču ne pusti ničesar. Sodobna embalaža za prehrano, ki jo jemljemo v gore, je tako lahka, da jo vsak lahko vzame s seboj do prvega odlagaljšča ob planinski koči ali v dolini.

Pot med vrhovi naj bo čim bolj povezana. Tu mislim na konkretni primer povezave med Zavetiščem pod Špičko in Bavškim Grintavcem. V tej smeri je možen zelo dober prehod na višini od 1700 do 1900 m, pod vznožjem Vršca (2107 m), Jelenka (2120 m), Šmihelovca (2108 m), torej visoko iznad planine Zapotok (1385 m). Na tej poti smo pričali še nedotaknjene prvobitne lepote narave, cvetovi murk so veliki kot regratova lučka, tu jih nihče ne trga. Ta pot je dolga 6–7 ur in potrebuje le dovolj goste markacije zato, da bi jo planinci sami uhodili. Pot je tu že obstajala, kar pričča sem ter tja skromna stezica pa tudi nekatere zelo obledela

markacije. V podnožju vrha Grintovca bi se ta pot priključila na že markirano in kasneje dobro varovano pot, ki pelje od izvira Soče mimo planine Zapotok do vrha in po kateri se po obisku vrha vračamo v dolino.

Zavetišče pod Špičko (2050 m) je zelo dobro oskrbovano, a mnogo pretesno že za obiskovalce Jalovca in slovenske planinske transverzale. Zavetišče s komaj 16 m² površine sprejme do 35 planincev. V zavetišču dobi čaj, skuha pa se lahko tudi druga hrana. Treba se bo odločiti in razširiti zavetišče, če hočemo planincem omogočiti obisk Bavškega Grintavca, ker je prav to izhodišče idealno za ta vzpon. Koča pri izviru Soče je v dolini, razpolaga le s 6. ležišči. Pot od tu (916 m) pa je mnogo napornejša kot od Zavetišča pod Špičko. Če smo rekli a, recimo še b.

Marjan Oblak

NA ZUGSPITZE V POL URE

Na Zugspitze (2964 m) v pol ure – seveda z električno železnico – smo se spontoma povzpeli na začetku julija udeleženci štiridnevnega avtobusnega izleta PD Obrtnik Ljubljana, namenjeni skozi Dolomite na ogled orjaških priprav za bližnjo olimpiado. Kljub pustemu vremenu, ki nas je spremljalo že od doma in trmasto zakrivalo dolomitne vršace v umazane megle, dobrega razpoloženja tudi čez mrki Brenner ni zmanjkalo. Z zanimanjem smo si pred Innsbruckom ogledali čudo tehnike »most Evrope«, ki je v primeri z njim naša Peračica komaj drobna igračka... Gorska železnica na Zugspitze je speljana iz Garmisch-Partenkirchna (gl. VP 1955/459). Mi pa smo vstopili na zadnji postaji, ob jezeru Eib. Na gozdni meji, že visoko nad jezero, je vlak (dva udobna vagončka) po zobati tirnici izginil v predor, kjer so se vzdolž stene naglo menjavale velike številke desetmetrskih višinskih oznak, kakor bi si v igri roke podajale... kako počasi in trudoma se menjavajo pod mojimi stariimi nogami na Šmarni gori... Končna postaja je na višini 2560 m, v notranjosti gore vgrajeni hotel Schneefernerhaus z dostopom na razsežen ledenik. Debela rdeča pa še osvetljena pšica v prostorni avli je kazala k liftu, nas pa je ne vem kateri vrag nagnal po strmih betonskih stopnicah (kakšna pokora za neaklimatizirana pljuča!) k vzpenjači, ki vozi na sam vrh. Vse je pozidano. Poleg meteorološke opazovalnice in velike terase sta še nemška in avstrijska planinska postojanka, med njima pa prava carinska pregrada... V gostem snežnem meteu niti carinikov ni bilo na spregled, pač pa sem si mogel v Münchenski koči privoščiti navaden sladkan čaj za poldrugo marko

ali našega starega jurčka. Tako pri nas še ne znamo...

Na povratku skozi slikovito Salzkammergut se v starem cesarskem letovišču Bad Ischlu nismo ustavili. Naš skrbni »popotni maršal« in društveni tajnik Ivan Mihelčič nam je kot zdrav realist namesto pustega sprehoda po kronani preteklosti prihranil nekaj vse boljšega. Na 1265 m visokem prelazu Hohentauern stoji košato kmečko gostišče, z brhko točajko za točilno mizo – cvet višav – da se še stara kri prijetno požene po žilah... Nikjer drugod ni moral voznik tako dolgo čakati, da smo bili spet »kompletni«.

V. Mazi

SLAVNOSTNA SKUPŠČINA TV NATURFREUNDE

Po sklepu UO PZS sem se udeležil 2. in 3. 6. 1972 kot predstavnik PZS (in PJZ) slavnostne skupščine TV Naturfreunde in z njo povezanih prireditev, ki so bile vse v Celovcu.

Slatnostna skupščina je bila v soboto 3. 6. v celovski koncertni hiši. Udeležba je bila zelo številna, saj se je v dvorani zbralo preko 200 delegatov in vrsta političnih osebnosti na čelu z deželnim glavarjem H. Simo. Med gosti so bile zastopane vse avstrijske planinske organizacije iz zamejstva pa DAV in PZS.

V imenu vseh gostov je skupščino pozdravil predsednik VAVO.

Zanimiva je bila analiza nalog in možnosti organizacije, ki jo je podal novi predsednik dr. H. Fischer. Idejna osnova planinske organizacije Naturfreunde je trdna in pridobiva na veljavi. Ideja – pokazati delovnemu človeku pot v naravo – je že stara, saj je bila prvič javno izražena v organizaciji že 1895 leta. Zaradi nacističnega pritiska je bila ta organizacija pred in med zadnjo vojno prepovedana in se je ob ponovni ustanovitvi znašla brez sredstev, a ji je prav to dejstvo omogočilo modernejšo, pogumnejšo organizacijske prijeme, kot si jih lahko privoščijo druge planinske organizacije v Avstriji.

Organizacija se je v preteklih letih zelo hitro širila po številu članstva in po vrstah dejavnosti. Leta 1962 je štela 86 000 članov, 1967 leta je dosegla 100 000, lani pa že 114 000 članov, ki se ukvarjajo s planinstvom, alpinistiko, varstvom narave, fotografiranjem, orientacijskim športom, veslanjem, vzgojo naraščaja, zimskimi športi, organizacijo počitnic in alpinističnih odprav.

Zlasti so močne sekcije za zimske športe, ki vključujejo smučarske tečaje in tekme, ter sekcije za fotografijo.

Veliko je bilo govora o varstvu narave – glavni temi skupščine in diskusijskega večera mladine z naslovom »Da Mensch is a Sau« na predvečer skupščine.

Avstrijsko gospodarstvo se razvija z 7% letnim priraskom, kar pomeni že stotisoče ton odpadnih plinov in prahu letno. Dežela pa na takšno industrijsko ekspanzijo ni pripravljena, saj ima npr. le 7% krajev prečiščevalne naprave za vodo. Oseba na iniciativa za varstvo narave ne zaleže dosti, celo skupna malo. Zato se naravofreundi zavzemajo za zdravstveni in naravovarstveni načrt Avstrije, s katerim bo zakonodajalec zagotovil zdrave življenjske pogoje in dovolj prostora za rekreacijo. Seveda ostane tudi v bodoče naloga vsake naravovarstvene organizacije, da vzgaja svoje članstvo. TVN ima že vrsto planinskih objektov in se zaradi njihove vsesplošne pomembnosti kot rekreacijske baze zavzema za financiranje (vzdrževanje oz. gradnjo) iz državnih sredstev. Temu mnenju se pridružujejo tudi druge planinske organizacije v Avstriji, ki imajo vse skupaj že čez 920 koč.

Na skupščini je spregovoril tudi deželni glavar Hans Sima. Močno je poudaril pomembnost dobrih soseskih odnosov med Jugoslavijo, Italijo in Avstrijo, še posebej Slovenije, Koroške in Furlanije, ki naj bi bile v turističnem pogledu eno samo veliko rekreacijsko področje. Očitno smo ravno planinci naštetih dežel storili največ v tem smislu.

Prof. Fritz Murovec je prikazal Multi Media Show, dia predavanje z več projektorji hkrati in glasbeno spremljavo na temo: Razvoj in pomen alpinizma danes. Skupščino je zaključil prijeten nastop folklorne skupine otrok – naturfreundov.

Po skupščini smo si ogledali razstavo »Planine – zadnje zatočišče« v celovškem umetniškem paviljonu.

Najzanimivejši del razstave je bil vsekakor plezalni stolp – ca. 5 m visoka lesena priprava, na kateri so vodniki demonstrirali vse elemente plezanja in reševanja, tudi obiskovalci so lahko varno poskusili plezati. Vodniki so zastojni svetovali obiskovalcem dobro planinsko opremo, literaturo in izlete. Drugi del razstave je sestavljala bogata zbirka znamk na temo planinstvo, tretjega pa fotografska dokumentacija o onečiščenju okolja.

Morda bi tudi pri nas kdaj kazalo pripraviti podobno razstavo, kjer bi vodniki svetovali vse v zvezi s planinstvom. Pro-pagandni efekt ne bi izostal.

dr. Peter Soklič

O DELU MEDDRUŠTVENEGA ODBORA V ZASAVJU

Meddruštveni odbor zasavskih planinskih društev vodijo predsednik odbora, njegov namestnik, tajnik, markacist in odgovorni za vse potrebe »Zasavske planinske poti«. Odbor povezuje 11 društev, dva mladinska meddruštvena odbora (za zgornje

in spodnje Zasavje) in opravlja delo treh funkcij na področju planinstva.

1. Na skupnih sejah z vsakokratnimi zastopniki vseh društev, ki se udeležijo seje po vsebini predlaganega dnevnega reda vsklajuje:

- programe dela z članstvom (višino članarine, določanje denarnih sredstev za delo z mladino, planinsko izobraževanje z izleti v gore);

- daje pobudo in zavzema stališča pri upravljanju postojank, ki jih oskrbujejo društva iz tega območja – predvsem pri vsklajevanju cen jedil in pijač.

- Izdela letno analizo gospodarske in društvene dejavnosti tako, da so za vsa društva in postojanke, ki jih društva uporabljajo, razvidna vsa finančna gibanja in efekti teh gibanj. Zaključki in ocene te analize za preteklo leto so bili v tem, da so bile sprejete vsaj relativno realne amortizacijske stopnje za objekte in opremo, ugotovilo se je, kolikšna sredstva prejemajo društva za svojo dejavnost, kakšen je bil obseg dejavnosti vključno z ovrednotenim prostovoljnim delom pri gradnji, vzdrževanju in oskrbovanju planinskih domov. Skupaj z vsemi zaključki in posebno vlogo, da naj delo planinskih društev obravnavajo tudi politični izvršilni organi v občini, je bila analiza poslana predsednikom občinskih skupščin.

2. Društvom pomaga pri urejanju konkretnih zadev:

- s področja sanitarne inšpekcije (povabi načelnika inšpekcijske službe za Zasavje na sejo, da skupaj s predstavniki društev ugotovimo naloge, ki jih mora služba opravljati, predstavnika društva obvesti o pregledu na postojanki, da ta lahko sodeluje pri pregledu); z gospodarskega ali organizacijskega področja na ta način, da zastopa interese društev, oziroma planinske organizacije;

Društva tudi zastopa pred organi občin, družbenopolitičnih organizacij, vodstvi šol, da so deležna družbenega priznanja tudi planinska društva.

3. Meddruštveni odbor po svojih predstavnikih aktivno sodeluje na občnih zbiorih društev in na sejah meddruštvenega odbora za Gorenjsko, za tesnejšo povezavo društev z društvi drugih pokrajin.

V letošnjih jesenskih in zimskih mesecih predvidevamo v vseh zasavskih planinskih domovih seminarje za mladinske odseke na temo »Gorska straža in varstvo narave«. Meddruštveni odbor se je za to akcijo odločil na zadnji seji 20. 8. 1972 na Lisci v prepričanju, da je primarnega pomena masovna vzgoja mladine. Mladi imajo močnejši vpliv na svoje mlajše in starejše vrstnike, tudi tiste, ki niso vključeni v planinske organizacije, pa tudi na svoje starše, kajti še vedno drži, da besede mičejo in zgledi vlečejo.

Marjan Oblak

V LETOŠNJIH TEČAJIH

Mladinska komisija PZS je letos organizirala kar dva letna tečaja za mladinske planinske vodnike. V to nas je priviedla lanska situacija, ko smo imeli na osem-dnevnem tečaju kar 75 udeležencev, kar je odločno preveč – ne samo zaradi premajhne Slajmarjeve koče, temveč tudi zaradi vzgojnega skupinskega dela. Čeprav smo jih lansko leto sprejeli tolikšno število, pa smo jih morali še vseeno precej odkloniti. Tako smo na zadnjem posvetu pod Storžičem sklenili, da je nujno sprejeti na tečaje vse kandidate, ki izpolnjujejo pogoje. Zato smo v letošnjem letu imeli dva tečaja za mladinske vodnike, tečaje za mentorje in seminarje za vodje planinske vzgoje. Vseh udeležencev skupaj je bilo 132. Poleg tega moramo upoštevati še okoli 20 udeležencev tečaja za mladinske vodnike na Peci, v okviru koroškega koordinacijskega odbora.

Tečaj za mladinske vodnike je bil torej v dveh izmenah. V prvi od 8. 7. do 16. 7. je bilo 38, v drugi od 16. 7. do 23. 7. pa 47 udeležencev. Predelan je bil celotni program za mladinske vodnike z dopolnitvijo dveh tem in sicer: osnovni napotki za markiranje in urejevanje planinskih poti ter tema ZMS, SLO in planinska organizacija. Tečajniki so dobili osnovno znanje in napotke za nadaljnje izpopolnjevanje in delo. Prvi izmeni žal vreme ni bilo najbolj naklonjeno, tako da smo opravili le turi pod severno triglavsko steno in čez Bavški Gamzovec na Kriške pode. Druga izmena je šla še čez Kališče na Dovški Križ.

Na tečaju so nas obiskali povabljeni gosti iz različnih družbeno političnih organizacij ter novinarji nekaterih časnikov in RTV Ljubljana.

Razen enega so vsi tečaj uspešno zaključili. Kakšni so vtisi in mnenja udeležencev, je najlepše razvidno iz anonimne ankete, ki smo jo izvedli v obeh izmenah.

Na koncu se zahvaljujem PD Mojstrana, še posebno njenemu predsedniku tov. Delavcu in vsemu osebju v Aljaževem domu, še zlasti glavni kuharici in tov. Kosmaču, ki so nam po svojih močeh priskočili na pomoč, predvsem pa za polno razumevanje. Zahvaljujem se tudi inštruktorjem tovarišem Koblarju, Krpaču, Oniču, Maliju, Marlotu, Kuzmanu, Melanšku, Zupanu, Pretnarju, Drobnetovi in kuharicama Zupanovi mami in Nagličevi. Prav tako pa vsem udeležencem in udeleženkam tečaja, ki so z vzornim in vestnim opravljanjem nalog največ prispevali k uspešnemu zaključku obeh izmen tečaja za mladinske vodnike. Želim vam veliko delovnih uspehov v mladinskih odsekih in zaupanja v planinsko gibanje.

M. Marenče

REDKO PRIZNANJE

Prejeli smo dnevnika »razširjene poti« planincev Nadu Bogomila in Nade iz Zagreba. Dnevnika je bilo priloženo pismo, v katerem se omenjena iskreno zahvaljujeta vsem oskrbnikom planinskih koč, v katerih sta prenočevala in ki so jima s svojo gostoljubnostjo in ljubeznivostjo bivanje pripravili še prijetnejše in ugodnejše.

Podobni izrazi hvaležnosti do oskrbnikov planinskih koč in domov so bolj redki. Tu in tam se kdo na kratko zahvali. Omenjena planinca pa sta na dolgo opisala svoje bivanje in počutje v Pogačnikovem domu in njegovega oskrbnika Pavla Poljanca.

V pismu omenjata očetovski odnos do planincev, oskrbnikov mirni nastop in ne-sebično skrb, v kateri ni sledu narejenosti, kar vpliva spoštovanje ter prinaša mir in red v dom. Bila sta priča v avgustu, kako je oskrbnik Poljanec spretno obvladal situacijo. Dom je bil že poln, ko je ob poldesetih zvečer prišla v dom sku-

Tečajniki v vratih

Foto M. Marenče

pina 35 planincev. S svojim smislom za organizacijo je takoj poskrbel, da so planinci dobili pijačo in na hitro narejena jedila. Za spanje so v naglici izpraznili jedilnico in napravili ležišča. Ko sta ob štirih zjutraj vstala, se je že kahal čaj in čakal prve planince, ki so odhajali. Oskrbnik je ponoči urejal administracijo. Ob šestih je bila jedilnica spet nared za goste. Ker zaradi megle nista mogla na Škrlatico, sta ostala v domu. Zvečer se je slika ponovila kot prejšnji večer. Najbolj jima je imponiral red in mir v domu. Zahvaljujeta se mu za njegov odnos, ker mu kljub njegovim letom

ni nič odveč storiti za goste katere koli starosti. Dostavljata pa, da s tem ne mislita omalovaževati drugih oskrbnikov. Oskrbniku Poljancu pa je treba dati posebno priznanje, kajti taki ljudje imajo s svojim načinom, s kulturnim obnašanjem velike zasluge za napredovanje planinstva.

Da ne bi bila krivična, se spomnita tudi oskrbnice Staničevega doma, čistoče in reda, ki tam vlada. Tudi ta žena je vedno nasmejana, vedno ljubezniva, želi z vsemi močmi čim bolj ugoditi in postreči trudnim planincem.

S. K.

ALPINISTIČNE NOVICE

POROČILO

o zasedanju komisije za varnostni material UIAA v Vaduzu (Liechtenstein) 7/8 aprila 1972

Zasedanja so se udeležili zastopniki 12 držav, med njimi prvič ZSSR, podpisani kot njen podpredsednik. Prijazni gostitelj je bil Liechtensteiner Alpenverein in njegov skrbni predsednik Frick. Zasedanje je vodil predsednik F. Solari, Velika Britanija.

Predvsem je bilo ugotovljeno, da nacionalne (beri državne) alpinistične organizacije ne javljajo redno proizvodov, ki ustrezajo standardu UIAA za vrvi in vponke (UIAA Bulletin št. 47, december 1971). Mi nimamo česa javljati, saj je naš edini up, vrvarna v Zadru, na področju plezalnih vrvi odpovedala po našem splošnem principu: »Ni rentabilno...«

Na plezalnih vrveh dela sedaj tudi posebna delovna skupina ISA (International Standards Association). Njena aktivnost bo koordinirana z delom pri komisiji UIAA ter drugimi nacionalnimi ustreznimi organizacijami, npr. US – ASA in ASTM. Posebna pozornost je bila posvečena **upadanju obstojnosti in s tem uporabnosti plezalnih vrvi**. Problem je zapleten, ker so pogoji močno raznoliki in preizkušanje temu ustrezno. Avstrijski rezultati (dr. Kosmath) so sila pesimistični, mnenja fabrikantov pa optimistična. Različno mislijo tudi o tem, kako se vrvi starajo s časom po nakupu ali z uporabljanjem. Spriču tega je predsednik dobil nalogo, da sestavi začasno zadavno priporočilo, ki naj ga objavijo vse nacionalne komisije.

Naslednja skrb je veljala **obstojnosti vozlov** na vrveh. Ta je predvsem stvar zadostne upogibljivosti, gibkosti vrvi same. Razen Italije so vsi prejeli test in stan-

dard, kot ga določa dodatek 1 v poročilu iz glasgowskega zasedanja 1970, ki naj tvori amandma k standardu UIAA za vrvi.

Standard skušajo z več strani revidirati (npr. s 4 padci 80 kg brez trganja na aparatu Dodero), zlasti glede na presenetljivo hitro izrabljenost vrvi po ekstremnih padcih brez dinamičnega varovanja in glede na previsoko odmerjeno mejo za silo v vrvi pri takih padcih (1200 kp). Debata pa je pokazala, da za tak ukrep ni nikaškega realnega vzroka (pač pa je v ozadju konkurenca osebnega in fabrikacijskega značaja).

Glede **izdelave vrvi** tudi ni bilo kritik, razen zaradi vozlov. Pač pa se priporoča, naj izdelovalci vrvenih niti ne vežejo z vozli, temveč naj jih sešijejo.

Cepinom je bila namenjena obravnava v luči avstrijskih (Kosmath) in ameriških (Penberthy) preskusov oz. napredkov (ratišča kovinska, plastična, plastificirana). Težko je zajeti z enim in istim standardom tako dosedanje lesene kot moderne cepine. Glede na že opravljeno pionirsko delo je vodstvena vloga pri tem bila naložena Avstriji.

Snežna sidra za varovanje v snegu, v katerem vsi cepini odpovedo, so bila nadaljnja in važna točka razprave. Dr. Griffin (Škotska) je poročal o izkušnjah iz Arktike in Antarktike. Snežna sidra, če so pravilno izdelana, vzdrže vprav neverjetne sile in so zlasti prikladna tudi za dinamično varovanje na snežnih vesinah. British Mountaineering Council naj povezuje vse zadevne poskuse in izkušnje. O dosedanem delu sorodne mlade komisije za varovalne načine UIAA je poročal dr. Juge (Švica). Poudaril je zasluge dinamičnega varovanja pri plezanju, potrebo po ustreznih tehnikah in zaviralnih napravah. Podpisani je poročal o naših izkušnjah (Avčin, Jeglič).

Mariner (Avstrija) je poročal o težkih nesrečah zlasti v avstrijskih in Julijskih Alpah zaradi slabo zavarovanih markiranih poti. Predložil bo ustrezne ukrepe. Komisija je sprejela sklep, da se bo v bodoče tudi ona držala mednarodnega sistema merskih enot SI sila ne več v kp, temveč v N (newton – 1/9,81 kp). Sovjetski delegat Kropf je demonstriral zanimivo razpravo za nastavljivo samovarovanje pri padcih. Obravnavala jo bo komisija za varovalne načine. Polkovnik Baumgartner (Švica) je predlagal, naj bi se obravnavali le dokumenti, ki dospo vsaj mesec dni pred zasedanjem, in naj bodo sklepi taki, da jih lahko razume tudi navaden planinec. Obravnaval je tudi finančne probleme pri eksperimentih. Krili naj bi jih fabrikanti. Prihodnje zasedanje bo na povabilo Fédération Française de la Montagne 14/15 aprila 1972 v Parizu.

Dr. ing. France Avčin

Kvarjenje plezalnih vrvi zaradi uporabe

Začasno svarilo glede slabšanja plezalnih vrvi zaradi uporabe je bilo objavljeno v biltenu UIAA št. 42, december 1970, v luči preskusnih rezultatov, ki so bili pri roki na sestanku komisije za varnostni material oktobra 1970. Odtlej je bilo objavljeno več člankov o kvarjenju vrvi v različnih planinskih glasilih, opravljenih pa je bilo tudi nekaj preskusov rabljenih vrvi.

Komisija je ta problem ponovno pregledala na svojem zasedanju v Vaduzu aprila 1972 in je prvič imela na voljo obsežne teste o dinamični absorpciji energije.

Podatki iz različnih virov in različnih preskusnih načinov si nasprotujejo in bi jih bilo težko že sedaj poenotiti. Vendar je komisija na podlagi doslednejših testov in izkušenj z vrvmi ugotovila, da je stopnja kvarjenja plezalnih vrvi zaradi uporabe bila najbrž previsoko ocenjena, da doslej nobeden ni dognal, po kolikšnem času oz. po kolikšni uporabi bi morali vrvi menjati, in končno, da ni mogoče priporočiti mere uporabljivosti, dokler ne bi stvari raziskali še bolj. Kljub vsemu je jasno, da se vrvi slabšajo z uporabo in da je modro, če jih od časa do časa zamenjamo, četudi ne opazimo kake vidne poškodbe, odgrnine, cefranja ipd.

Komisija je ugotovila, da BMC po dinamičnih testih glede energijske absorpcije enojne vrvi, ki ustrezajo standardom UIAA (nemško »Einfachseil«) uteanejo trajati vsaj za 100 do 150 dni plezanja, dvojne (nemško »Halbseil«) pa še dlje. Če pa opazimo mehanske poškodbe zaradi obrabe ipd. ali zaradi kemičnih vplivov, je vrvi treba zamenjati že prej (če ne takoj! – op. prev.).

Nacionalne organizacije se naprošajo, da te ugotovitve objavijo v svojih glasilih.

F. Solari – prev. F. Avčin

E. COZZOLINO

Nedavno tega je omahnil v smrt veliki italijanski alpinist Enzo Cozzolino-Grongo. Bil je mlad, premlad za tisto, kar mu je bilo usojeno.

Grongo se je rodil 28. 6. 1948 v Trstu staršem z italijanskega juga. Bil je eden najboljših italijanskih alpinistov. Prvi za Comicijem, slavnim tržaškim alpinistom, je zablestel med ljudmi, ki znajo spoštovati gore in razumeti človeka v njihovem obseju.

Za svoje alpinistične uspehe v pretekli sezoni je lani prejel nagrado kot najboljši tržaški športnik.

Gronga sem osebno poznala in postal je moj ideal. Počasi sem iz drobnih trenutkov v njegovi bližini spoznala temperament tega mladega človeka, ki se na zunaj od drugih mladih ni prav nič razlikoval. Tudi on je ljubil moderno glasbo, ples, mladost... Tudi obleka ni izdajala njegovega posebnega nagnjenja. Vse to sem pozneje ugotovila. Sprva sem mislila, da je čudak, zaprt sam vase, da prezira svet... Čisto majhni doživljaji so mi razkrivali njegovo notranjost. Mislija sem, da pleza le iz želje po slavi in nenadkriljivih dosežkih. Gore je občudoval in jih spoštoval, ni se jih pa bal. Zanj težave niso obstajale. Vse plezalne probleme je reševal hitro in nenavadno spretno. Grongo ni nikogar preziral, le videti je bil visok. Skoraj vse smeri, ki jih je preplezal, je plezal sam.

Med plezalcu je bil na prvi pogled videti posebej, njegova oprava je bila za alpinista čudna. Hodil je oblečen vedno v črno, zadnje čase je plezal v tenis-copatah, kajti hotel je preizkusiti tehniko klasičnih plezalcev. S seboj je nosil le vrvi, nekaj klinov in morda kako jabolko. v žepu.

Z izredno voljo do plezanja je premagal sam najtežje smeri v Centralnih Alpah, Dolomitih in tudi v naših Julijskih Alpah. Bil je soloplezalec. Z vsakim svojim vzponom je tvegaj življenje. Le njegova izpolnjena in neponovljiva tehnika ga je reševala iz največjih težav. – Pred leti je v sestopu z Walkerjevega stebra v Grandes Jorasses padel, toda ujel se je na vrvi japonskih plezalcev, ki je pritrjena visela iz stene. Po tem dogodku je več mesecev prestajal duševno krizo, a ljubezen do gora in sten ga je spet premamila. Da pa je vse to zmožel, da bi bil vedno pripravljen na zahtevne vzpone, da bi vse nedelje odhajal v gore in se vračal zdrav in poln novih spoznanj, je v Glinščici in na Proseku nad Trstom preživil vse proste popoldneve in treniral. Poznal je vse skale do natankosti in v stenah skoraj telovadil. Videla sem ga plezati v Glinščici. Zdelo se mi je, da vidim velikega črnega pajka, ki se z lahkoto giblje po steni sem in tja. Neverjetno je bil močan, obvladal je svoje telo in delo mišic v nenaravnih položajih.

E. Cozzolino

Gore in plezanje ga je tako prevzelo, da je moral podaljšati učenje na gimnaziji. V jeseni se je vpisal na univerzo. Hotel je študirati geologijo, a gore so ga premotile. Slednjič so ga poklicali v vojsko. Od tam se ni več vrnil. Prva tura, ki jo je hotel v poslednjih spomladanskih dneh opraviti s prijateljem v steni Civette, je bila usodna.

Tak je bil Grongo. Živel je hitro, prehitro. Z njegovo smrtjo je zazevala velika praznina v italijanskem alpinističnem svetu. Mi, ki smo ga poznali, smo izgubili velikega prijatelja.

Skupno je preplezal okrog 100 smeri V.-VI. stopnje, od teh 60 ponovitev v navezi, 25 ponovitev sam in 15 prvenstvenih vzponov. Zadnji dve leti si je želel spoznati tudi led in sneg in zato opravil nekaj pomembnih vzponov v Zahodnih in Centralnih Alpah (predvsem sam). Vse to od l. 1965.

Najvažnejše ponovitve v navezi:

Tofana di Rozes: smer Julia, smer Pavla VI., smer Constantini; Marmolada: S/Z stena, smer Solda; Agner: severna stena; Torre di Valgrande: smer Carlesso; Civetta: smer Solleder; Cima su Alto: smer Ratti; Cima della Busazza: smer Cilberti; Cima d'Ambiez: smer Fox-Stenico; Roda di Vael (Rotwand): smer Hasse-Brandler; Cima Scotoni: smer Lacedelli.

Najvažnejše solo ponovitve:

Torre Venezia: smer Tissi; Sass Maor: smer Solleder; Catinaccio: smer Steger, smer Olimpia; Cima d'Auronzo: smer Comici; Agner: severni raz; Cima Canali: smer Buhl; Cima della Busazza: smer Da Roit (l. ponovitev); Torre del Lago (Fanis): smer Pisoni (l. zimska pon.); Lyskamm: severna stena; Mont Blanc du Tacul: žleb Gervasutti; Königspitze: severna stena; Piz Palu: smer Zippert; Presanella: S/Z stena; Tour Ronde: severna stena.

Najvažnejši prvenstveni vzponi:

Punta Chigiato: S/Z stena, 900 m, VI.

stopnja; Spiz d'Agner Nord: Z stena, 800 m, V. in VI. stopnja; Spiz d'Agner Sud: S stena, 800 m, V. in VI. stopnja; Pala di S. Martino: vzhodna stena, 600 m, V. in VI. stopnja; Koritniški Mangrt: Veliki kot, 800 m, V. in VI. stopnja; Cima della Busazza: zahodna stena, 1000 m, VI. stopnja; Cima Scotoni: južna stena, 600 m, VI. stopnja (l. zimska).

Po nesrečnem naključju je padel v sorazmerno lahki smeri v severozahodni steni Torre di Babele (Civetta) 18. 6. 1972.

Neva Blažina

DOLOMITI 1971

Našejm nekaj izjemnih vzponov, ki so v alpinističnem periodičnem tisku glasneje odmevali: Spet je tu Simone Badier s Seligom. V Marmoladi di Rocca je v dveh dneh ponovila Vinatzerjevo smer in Gognino. Gogna je torej sedmo ponovitev doživel z mešano navezo. Badierova je izjavila, da je Vinatzerjeva smer lepša. Ponovila je v Punta Civetti smer Aste in jo ocenila za težjo od Andrichcheve. V Civetti sta Chauve in Fauche v 12,30h ponovila »smer prijateljstva« (Messner-Holzer). V glavnem je to pristo plezanje s tremi mesti, ki jih je treba zmagati s tehniko, je pa bolj izpostavljena in naporna kot znana poč Philipp - Flamm.

V Brenti je Sereno Barbacetto sam ponovil Detassisovo smer. Pred njim je to l. 1952 zmozel Cesare Maestri, o katerem smo v tej rubriki redno poročali. V Cima Su Alto je praznovala 20-letnico njegova znana smer, ki so jo razmerno kmalu ponovili naši plezalci. Livanos je v proslavo te obletnice 8. in 9. avgusta 1971 z ženo Sonjo, Alexom in Maravalom blizu tam začrtal novo smer v jugozahodni zajedi. Dva tedna poprej je Livanos z ženo in Marcom Vaucherom v Cima dei Tre izplezal prvenstveno smer v zahodni steni.

T. O.

TRŽAČANI V HINDUKUŠU

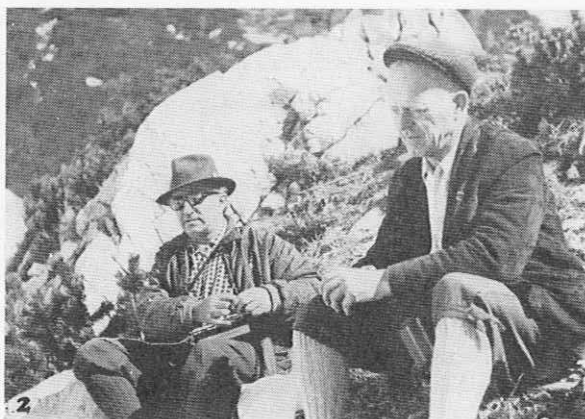
Tržačani, to se pravi člani CAI, sekcija XXX Oktobre, so organizirali ekspedicijo v Hindukuš in osvojili v dolini Panja 5 deviških vrhov. Bianca di Beaco in Valter Mejak sta v težkem zahodnem razu priplezala na 6164 m visoki Koh-e Kamiskitar, mestoma IV.

T. O.

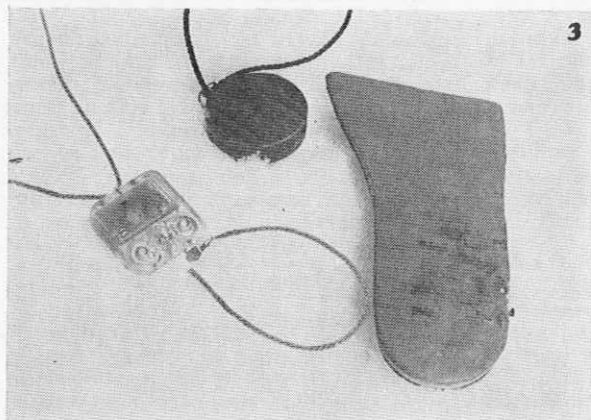

1

1. KDOR IŠČE, NAJDE
2. ZAMIŠLJENA
3. REŠILNI ODDAJNIKI
4. POSTOPEK JE PREPOST

3

4

Slike k preizkusu pripomočka za iskanje zasutih v plaz. Na sl. 1 in 2 predsednik PZS dr. Miha Potočnik in dr. ing. France Avčin, na sl. 4 ing. Tone Jeglič, na sl. 3 pripomoček UKV

Foto ing. P. Šegula

VARSTVO NARAVE

SIMPOZIJ O VARSTVU NARAVE NA NAŠEM KRASU

Zbornik referatov 2. in 3. novembra 1970 v Zagrebu. Izdal oddelek za naravoslovne znanosti Jugoslovanske akademije znanosti in umetnosti, Zagreb 1971. Urednik akademik Teodor Varičak. Strani 359 s številnimi ilustracijami v tekstu in v prilogah. Tisk Izdavački zavod JAZU. V okviru evropskega leta varstva narave sta organizirala Oddelek naravoslovne znanosti JAZU in Republiški zavod za varstvo narave SR Hrvatske 2. in 3. 11.

1. 1970 v Zagrebu simpozij z gornjim naslovom. Organizacijski odbor je odločil, da se od skupne problematike varstva narave obravnava samo specifična problematika našega krasa. Referati tega simpozija so objavljeni v obsežnem zborniku in so tako pristopni javnosti.

Številni članki v zborniku bodo zanimali planince, tako zaradi tematike kot zaradi sodelavcev, ki so po večini planinci. To je razumljivo, saj imata varstvo narave in planinstvo zelo mnogo stičnih točk, pa tudi nekatere skupne cilje. Zato med vo-

dilnimi ljudmi enega in drugega gibanja pogosto naletimo na ista imena.

Uvodni članek z naslovom »Človek in narava na krasu skozi stoletja«, delo uglednega planinca akademika Branimira Gušića, opozarja, da degradacija krasa pod vplivom človeka in tehničnih možnosti poteka z vedno večjo naglico. Če se ji ne bomo naglo uprli, bomo imeli v nekaj letih nove in nepopravljive kraške goličave. Naravnost pretresljivo učinkuje cela vrsta dokumentarnih fotografij od Julijskih Alp do albanske meje, ki kažejo, kam vodi slabo gospodarjenje v kraških član redakcije »Naših planin« ing. Srečko Božičević je dal v obširnem prikazu speleoloških raziskovanj v Dinarskem krasu visoko mesto članom planinske organizacije in njihovem deležu na tem delovnem področju. Prof. Zdravko Lorković razpravlja o zanimivi temi, kako zavarovati naravo pred poplavo publike. Znani turistični strokovnjak Dragutin Alfier v članku o turizmu na hrvatskem krasu posebej poudarja velike možnosti planinstva na Velebitu, ki ga omogočata Premužičeva pot in Velebitska planinska pot, in konstatira, da se s temi atraktivnimi objekti sedaj okorišča le prav majhno število pasioniranih planincev. Boris Sket iz Ljubljane opozarja na zelo aktualni problem varstva podzemne favne in podzemnih voda na krasu, Milan Androić pa o varstvu kraških gozdov.

V zborniku najdemo med avtorji še celo vrsto uglednih imen (M. Herak, J. Ridanović, M. Malez, H. Iveković, S. Horvatić, P. Fukarek, J. Roglič, B. Đilić, Z. Car, R. Kevo itd.), ki obravnavajo mikavne teme iz biologije, geologije in ekonomske geografije s stališča varstva narave. Simpozij je močno razširil zanimanje za varstvo narave. Komaj se je končal, že so ustanovili pri Jugoslovanski akademiji Svet za varstvo narave pod direktnim vodstvom predsednika Akademije. V svetu so člani Akademije in drugi javni delavci, ki se ukvarjajo z varstvom človeškega okolja na znanstveni osnovi. Ta zgled je k podobni aktivnosti spodbudil tudi druge znanstvene akademije v Jugoslaviji. Nedavno je bil na predlog JAZU ustanovljen Medakademijski odbor za varstvo narave in človekovega okolja, ki naj koordinira znanstveno delo na jugoslovanskem področju in v prihodnosti izmenjava misli z zainteresiranimi strokovnjaki iz gospodarstva in uprave, podpira usklajevanje pogledov na ta problem, ki jih industrija, turizem in varstvo narave večkrat zelo različno obravnavajo.

Dr. Željko Poljak

NARODNI PARK VISOKE TURE

Nekajkrat smo že poročali o prizadevanju avstrijskih varuhov narave za nacionalni park treh avstrijskih dežel, ki bi imel svoje težišče v Visokih Turah.

Poročali smo tudi, da je prišlo do trenj med tremi prizadetimi deželami, predvsem zaradi turistične eksploatacije Tirolske in Koroške. Medtem ko ni nobenih glasov o tem, kako projekt nacionalnega parka napreduje, je avstrijski tisk marca 1972 poročal: »Obenem z izgradnjo vrste hidrocentral v vznožju glavnega grebena Visokih Tur bo treba istočasno napraviti celo mrežo cest, ki bo zajela vso ledeniško pokrajino. Med dolinami Gastein, Rauris, Möll, Heiligenblut in Mallnitz leži Goldberggruppe, ki jo obvladujejo Hockharl (3254 m), Sonnblick (3105 m) in Schareck (3122 m). Deset ledenikov se tu ponuja za smučko gugalnico čez glavni greben Visokih Tur. Wurtenkees bo že v bližnjem času odprt za poletno smučanje.«

Če je to res – ni razlogov za dvom – potem je jasno, kako je z nacionalnim parkom v Visokih Turah. Tudi najobzirnejše hidrocentrale v višinah 2000 m in 3000 m so mogočen poseg v prvobitno gorsko pokrajino, tu pa se govori o celotnem sistemu visokogorskih zbiralnih naprav. In če bo smučarska industrija posegla na ledenike v glavnem grebenu Visokih Tur, bo treba elektrike vedno več oz. zmeraj jo bo manjkalo, potreba po njej pa bo vedno zadela na problematiko ohranitve naravnega okolja. – Kompromis? Ta je itak nujen in povsod pričujoč, a nikdar uravnovešen, ker potrebe niso enako silne, enako prepričujoče. Kdo drži v rokah meč za ta gorski vozle problematike, o kateri govori ves svet? Nimamo vtisa, da ga problematika peče tako, kakor terja njena teža in kočljivost!

T. O.

HRIBOVSKO GOSPODARSTVO V ŠVICI

V Berner Oberlandu deluje posebna zbornica, ki se ukvarja s kmetijskim gospodarjenjem in njegovimi problemi. V letnem poročilu za l. 1970/71 govori o prizadevanjih, ki naj bi pospeševala poljedelstvo in pašništvo, turizem in gostinsko obrt, obrtništvo in industrijo, poklicno izobraževanje, domačo obrt in gospodinjstvo. Zbornica – sledi poročilo – gre predvsem za to, da bi izboljšala existenčne osnove bernskega hribovskega prebivalstva in podprla okoliške občine pri njihovih rastočih nalogah. Že zaradi metodologije bi bilo vredno brati referat E. Blaserja, direktorja za kmetijstvo v kantonu Bern: »Hribovsko kmetijstvo s stališča gospodarske rasti, planiranja in varstva okolja«.

T. O.

IZ PLANINSKE LITERATURE

NAŠE JAME, 13, glasilo Jamarske zveze Slovenije, strani 139

Trinajsti letnik publikacije, ki je namenjena raziskovalcem krasa in drugim, ki jih ta veja naravoslovja zanima, je posvečena petemu zborovanju slovenskih jamarjev in raziskovalcev krasa, ki je bilo leta 1971 v Domžalah. Sodelavci revije posredujejo domači in tuji javnosti in krogom strokovnjakov rezultate svojega raziskovalnega dela.

Zgodovino speleoloških raziskovanj na Domžalskem sta prikazala Stane Stražar in Valter Bohinec, ki je opisal duhovnika in naravoslovca Simona Robiča kot jamarja. Anton Ramovš je prikazal geološke razmere vzhodno od Domžal, Ivan Gams pa železno jamo, osrednji in zanimiv kraški objekt domžalskega krasa, ki je prirejen za turizem. Druga jama, Babja jama, je zanimiva z arheološkega France Osole. V Babji jami se je, kot so stališča. Rezultate izkopavanja je opisal pokazala raziskovanja, zadrževal ledenodobni lovec. Biološke razmere v jamah okolice Domžal in NE Slovenije sta razčlenila Božo Drovenik in Jože Bole, na splošno o značilnostih osamelega krasa NE Slovenije pa je govoril dr. Fr. Habe. Podrobneje sta govorila o Idrijskem krasu Jože Čar in Lado Placer.

Kot gostje so na zborovanju sodelovali jamarji iz Zagreba, člani jamarske sekcije PD Željezničar, ki so poročali o zanimivostih Zumberačkega krasa in o Novokrajski jami v Novokračini.

Splošne razmere na slovenskem krasu so opisovali naslednji avtorji. Rado Gospodarič je poročal o prvih raziskovanjih starosti sige v Postojnski jami, Peter Habič in Primož Krivic pa sta podala pregled dosedanjega in najnovejšega raziskovanja Pološke jame.

Sledi oddelek In Memoriam, kjer se slovenski jamarji spominjajo Srečka Groma, dva jubilejna zapiska pa sta zapisana ob osemdesetletnici Ivana Michlerja, nestorja slovenskega jamarstva, in ob sedemdesetletnici jamskega fotografa Francija Bara. Sledi še vrsta poročil o dogajanjih doma in po svetu in niz knjižnih poročil.

Glavni urednik lepo opremljene in na lepem papirju tiskane revije je dobro opravil svojo dolžnost. Revijo ureja ob pomoči uredniškega odbora Rado Gospodarič, revija pa izhaja enkrat letno. Revija, ki je edina te vrste v Jugoslaviji, če izvajamo zagrebškega Speleologa, ki pa izhaja zelo neredno, vztrajno prihaja na naše police že 13 let. Nihče, ki hoče spoznavati našo domovino in človeka, naj se ji ne izogne!

Dušan Novak

MONOGRAFIJA O BIOKOVU

Monografijo »Biokovo« prof. Frana Kušana je vsestranski prikaz skoraj 36 km dolgega gorskega grebena, ki se ob dalmatinski obali vleče od Brele, Makarske, Tučepov do Podgore. Ker v te obmorske kraje zaide kot dopustnik marsikateri planinec, ker je monografiji dodano samostojno poglavje z opisi tur iz primorske in kopenske strani, pregled potov v notranjost Biokova in ture iz edine planinske koče na Biokovu, monografijo »Biokovo« toplo priporočamo vsem planincem.

V prvi vrsti je »Biokovo« geografsko-geološki in botanično-zoološki prikaz ene najpomembnejših in najslikovitejših planin ob dalmatinski obali. S svojim najvišjim vrhom Sv. Jure (1762 m) za cele štiri metre celo presena najvišji vrh Velebita, Vagajinski vrh (1758 m), ki je največje pogorje v Hrvatski. Na Biokovu je zanimivejša primorska stran, ki se tu strmo lomi skoraj 1500 m proti morju, in to poprečno samo 3 km od morske obale! Zelo poučno je v monografiji obdelana rastlinska odeja, vegetacijski pasovi, podnebne razmere, geološki sestav, kraški pojavi, vse z grafičnimi prikazi. Zanimarjen tudi ni kartografski prikaz krajev med besedilom in v prilogi z bližnjo in širšo geografsko situacijsko skico. Pregled literature o Biokovu na koncu in deloma v uvodu (str. 17) kaže, da je monografijo napisal znanstvenik in je zato delo treba ocenjevati predvsem s tega vidika.

Skoda, da med besedilom ni niti črno-belih fotografij niti barvnih enake kvalitete kot na ščitnem ovitku – vsaj endemične flore na Biokovu ali krajev v podnožju. Glede flore bo to bržčas storjeno v delu »Cvetje med kamenjem«, ki ga pripravlja dr. Jure Radič.

Avtor dela opozarja na zasluge, ki so jih pri odkrivanju Biokova imeli planinci. Njim priznava pionirsko in osrednjo vlogo s članki v Hrvatskem planinarju in Naših planinah. Tako omenja nestorja planinstva dr. R. Simonovića, ki je že l. 1924 objavil članek o lepotah Biokova, in prof. U. Girometta. Poleg te monografije je za sedanja rabo najboljši planinski opis Biokova, ki ga je objavil v »Naših planinah« leta 1958 dr. Željko Poljak.

Biokovo ima tudi za alpiniste zanimivo steno Šibenik, pozimi pa terene za smučarje. Vendar avtor svari pred preveč »dopustniško« opremo in obleko in opozarja na skoraj 1500 m absolutne višinske razlike, ki se ob vremenskih preobratih pozna, na težavno orientacijo, na kače,

pomanjkanje vode, na močne zimske vetrove in nagle spremembe temperature. Biokovo je v področju močnih zračnih tokov, ki so posebno intenzivna v hladnejših letnih obdobjih.

Razumljivo je, da so pristopi na Biokovo številnejši s primorske strani in pregledno napisani tudi za planinca. Na str. 19 je pregledna karta Biokova s številkami izsekov podrobneje prikaznihi področij.

Premalo je poudarjena turistična plat Biokova, tako tekstovno kot slikovno, saj tri lepe barvne fotografije na ščitnem ovitku ne zadostujejo. Malokje se gozdni svet tako slikovito približa dalmatinski obali, malokje na Jadranu se tako idealno približujeta obmorsko in gorsko podnebje kot pri Biokovu. Seveda so letovišča Brela, Baška voda, Tučepi, Podgora

in drugi kraji šele na začetku svoje turistične poti in imajo bodočnost šele pred seboj. Ni izključeno, da bi v bodočnosti prišlo do povezave obmorskega in gorskega turizma tudi na Biokovu, do bolj-ših in asfaltiranih gorskih cest za tiste turiste, ki podnevi težje prenašajo poletno vročino, do gorskih hotelov (voda bo glavni problem) in morebitne žičnice.

Vtis imam, da je avtor monografije imel tudi to v mislih, vendar je namensko ostal na sedanjih tleh.

Monografija šteje 137 strani z barvnim ščitnim ovitkom – avtor barvnih fotografij je dr. Jure Radič – izdal jo je Halakološki muzej v Makarski, kjer knjigo tudi lahko naročimo (30 din).

Tone Strojín

RAZGLED PO SVETU

LADINI V DOLOMITIH V DOLINI AMPEZZO

Winter-Bergkamerad 1972/6 je posvečen Dolomitom. Nepodpisani pisec govori tudi o ladinškem prebivalstvu, ki je pred 2000 leti naseljevalo ves alpski prostor. V glavnem se strokovnjaki strinjajo, da je to prebivalstvo potekalo od Ilirrov ali Etruskov ali od obeh. Pod vplivom Rimljanov je v stoletjih nastala dalromanska govornica, katere ostanki so se do danes ohranili od Graubündena do Furlanije. Eden od ostankov je ladinščina, ki jo govorijo v dolini Ampezzo še danes. Vendar se je bati, da bo kmalu izumrla, z drugim rodom že skoraj gotovo.

Propadati je začela ladinščina že pred stoletji, v zadnjih sto letih pa je bilo propadanje hitrejše. Ladini se temu niso mogli upirati. Zavesti, da so poseben narod, nimajo, drugi jih v tem tudi ne podpirajo. Pred l. 1850 ni bilo pritiska niti od cerkve niti od oblasti, sprejemanje drugega jezika je bilo prostovoljno. Ker je bila dolina Ampezzo pod Beneško republiko, je prevladoval italijanski vpliv in ta prevladuje še danes. Na zunaj Tirolci, na znotraj že Italijani, četudi ne govorijo italijansko, so ti prebivalci neopredeljeni, kar ni ravno ugodna situacija. Vendar – pravi nemški avtor – se situacija zanje popravlja že zaradi številnih človeških odnosov, ne nazadnje planinskih.

T. O.

OD BODENSKEGA JEZERA DO JADRANSKEGA MORJA

Države Švica, Francija, Belgija in Luxemburg so se združile za ureditev »Dolge poti čez Alpe«. 2. julija 1972 je bila pot odprta. Markirala so jo izletniška društva naštetih držav. Zdaj gre pot od Bregenza

na Oberstdorf in Kemptnerhütte v Landeck na Braunschwaighütte, v Meran, Bolzano, Trento in Verono, pri tem obere lepo število vrhov in koč. Za vodiče ni težko. Postavljene so tudi kažipotne table, v Italiji z naslovom »Sentiero Europeo Lago di Costanza-Mare Adriatico«, na nemškem jezikovnem območju pa »Der Fernwanderweg von Bodensee zur Adria«. Ideja transverzala se je po Evropi res zelo razširila. Ljudi je treba spraviti na noge, od vožnje k hoji.

T. O.

PLANINSTVO IN SRČNI INFARKT

Srčnih bolnikov je vedno več, več jih umre za infarkt kot za rakom, pravi dr. Gerhard Kletter v »W. Bergkameradom« 1972/6. Vzroki: nezdrav in nenaraven način življenja, onesnaženje okolja, neurejenost.

Ali se to ne da popraviti?

Dr. Kletter pravi: Športno življenje v zraku, ki ima dovolj kisika, ki nima odpadnih plinov, je preokret v načinu življenja. Preokret bo zmanjšal srčne bolezni. Idealno področje za tako izravnavo je v gorah. Vse mišičje harmonično dela, telo je obremenjeno v zdravem okolju in vsak dan pridobiva na moči. Notranji nemir, psihična obremenitev v poklicu, po medicinsko »stress«, vse to je v gorah paralizirano. Seveda je treba začeti s planinstvom metodično, po pameti, bi rekli po domače.

Ljudje, ki so že preživeli infarkt, morajo biti pri tem še posebej previdni. V višinah nad 2400 m pride do nižjega parcialnega pritiska kisika, zato dihamo krepkeje, hitreje sprejemamo O₂ in hitreje oddajamo CO₂, da tako izenačimo primanjkljaj kisika. Zato se srčnim bolnikom odsvetuje žičnica ali avto. Za oslABLJENO

srce utegne biti hiter vzpon v resnici življenjsko nevaren.

Vendar se tudi bolniki, ki so že imeli infarkt, lahko brez nevarnosti okorišajo z gorskimi zrakom, če se počasi privajajo na srednjo višino. Štirinajst dni bivanja v gorah pomeni za take bolnike okrepitev, sprostitve, regeneracijo ali celo ozdravljenje, če le ravnaajo zmerno – po pameti zdravi.

T. O.

PISATELJ – DIREKTOR TURISTIČNEGA PODJETJA

Tudi to se zgodi, čeprav malokdaj, morebiti pa gre sploh samo za en primer. Dr. Heinrich Klier je znano pisateljsko ime iz prvega desetletja po vojni. Večkrat smo poročali o njem v »Razgledu po svetu«, objavili tudi njegov življenjepis. Pisal je skoraj v vse nemške revije, se uveljavil in izdal nekaj romanov. Zda je predsednik podjetja »Wintersport Tirol A.G.«. V Winter Bergkameradu je glede tega »prestopa« napisal izjavo, v kateri pravi, da v tem ni nobenega protislovja, če pisatelj romana »Verlorener Sommer« in večletni urednik revije »Der Winter« sede za predsedniško mizo delniške družbe, ki ima več žičnic in jih še gradi. Pisateljska in uredniška praksa mu je dala tak občutek za naravo, za njeno varstvo, da so planinske organizacije lahko mirne in zadovoljne. Samo zaradi lepe skupine ruševja (burja) je npr. prestavil gornjo postajo na Glungezerju za nekaj metrov navzdol, ne glede na načrtovalce. V izjavi obljublja, da bodo žičnice, ki jih bo podjetje še gradilo v Stubajskih Alpah, razporedile množice in razlile tokove smučarjev in planincev na področja, kjer doslej ni bilo nobenega. Tirolska živi od turizma, samo Stubajska dolina ima milijon nočitev. Za romantike, ki si žele absolutno samoto, je še dovolj in preveč. In nato dr. Klier našteva, kje vse romantiki še lahko najdejo koticke. K sreči takih samotarjev ni veliko. Ali: kakšno sme biti število obiskovalcev, da bosta samota in tišina zajamčeni in obvarovani?

T. O.

TEČAJI ZA ŠERPE

Zaradi vedno večjega števila ekspedicij zmanjkuje kvalificiranih domačinov, posebno višinskih nosačev – šerp. Sir Edmund Hillary, prvi mož, ki je stopil na najvišjo goro na svetu, je že podpisal ček za izgradnjo izobraževalnega centra, v katerem se bodo šolali mladi šerpe. V zadnjih dveh letih je bilo na ekspedicijah precej nesreč prav zato, ker so ekspedicije najemale mlade, neizkušene domačine. Ker je ekspedicij vedno več, je poseben trening za nosače v višinah nujen.

T. O.

VREME NA KREDARICI V JULIJU 1972

Srednje mesečne temperature zraka so bile v letošnjem juliju skoro po vsej Sloveniji pod dolgoletnim povprečkom, medtem ko so mesečne višine padavin znatno presegle normalne vrednosti.

Srednja mesečna temperatura zraka na Kredarici je znašala v minulem juliju 5,7°. Bila je enaka dolgoletnemu povprečku (obdobje 1955–1967). Ekstremne temperature so bile: maksimum 17,4° dne 9. julija, minimum -2,3° dne 12. julija. Absolutni julijski ekstremi (v obdobju 1955–1967) pa so bili: maksimum 18,8° dne 5. julija 1957, minimum -6,1° dne 6. julija 1965.

Skupno je padlo na Kredarici v 25 padavinskih dneh 231 mm padavin, kar je 103 % normalne vrednosti. Snežna odeja je ležala 10 dni, njena največja debelina je merila 68 cm, kar je nov julijski rekord debeline snežne odeje na Kredarici. Dosedanji julijski rekord debeline snežne odeje (v obdobju 1955–1967) je znašal 47 cm, zabeležen pa je bil 11. julija 1965. Srednja mesečna oblačnost (7,2) se je na Kredarici napram predhodnemu mesecu znatno zvišala. Tamkajšnji heliograf je registriral 143 ur s sončnim sijem, kar je 30 % maksimalnega možnega trajanja sončnega sija.

F. Bernot

VREME NA KREDARICI V AVGUSTU 1972

Letošnji avgust je bil po vsej Sloveniji – v primerjavi z dolgoletnimi poprečki – nekoliko prehladen, mesečne višine padavin pa so bile neenakomerno razporejene. Ponekod so bile nad, drugod pa pod normalnimi vrednostmi. Srednja mesečna temperatura zraka na Kredarici (5,2°) je bila za 0,5° pod poprečkom obdobja 1955–1967. Maksimalna temperatura je znašala 17,1°, zabeležena je bila 13. avg. Minimalna temperatura zraka: -6,0° dne 20. avg. pa je bila za 1,4° pod najnižjo vrednostjo obdobja 1955–1967. Navedeni podatki kažejo, da je v letošnjem avgustu prevladal na Kredarici odklon temperature v negativno smer.

V poprečku pade na Kredarici v avgustu 225 mm padavin (1955–1967). Letošnji avgust je bil zelo suh. V desetih padavinskih dnevih je padlo samo 47 mm padavin, kar je komaj 21 % normalne vrednosti. V glavnem je na Kredarici deževalo, vmes nekajkrat tudi snežilo.

Srednja mesečna oblačnost (5,4) se je nasproti prehodnemu mesecu znatno znižala, zato se je zvišalo število ur s sončnim sijem. Tamkajšnji heliograf je registriral 201 uro s sončnim sijem. To je 46 % maksimalnega možnega trajanja. Vreme v avgustu je bilo torej planincem še kar naklonjeno.

F. Bernot

ZA CENENI DOPUST IN
PRIJETNA POTOVANJA

**CAMP
OPREMA**

DOMAČA IN
UVOŽENA

v
BLAGOVNICI

Petrošnik

MURSKA SOBOTA

**ZDRUŽENE
PAPIRNICI**

VEVČE — LJUBLJANA

Z najboljšimi strokovnjaki v državi, novimi stroji in 130-letno tradicijo izdelovanja papirja nudimo domačemu in inozemskemu tržišču nove papirje za najbolj zahtevno tiskarsko tehnologijo.

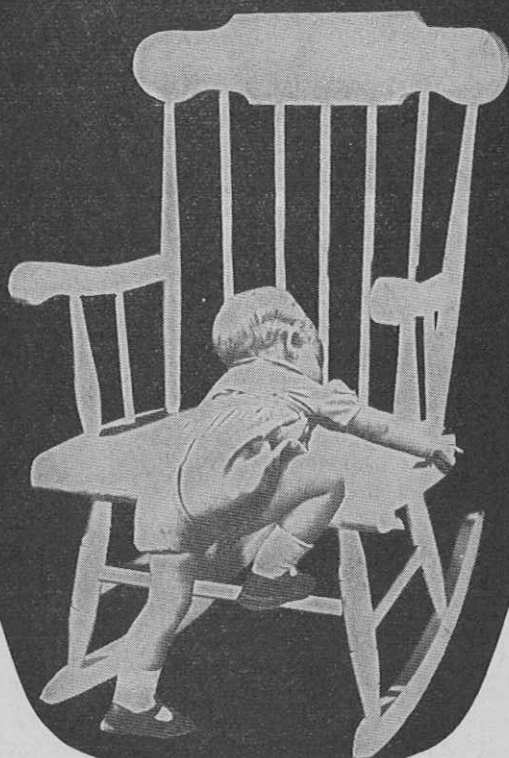
Papirji z zaščitnimi imeni: Emona, Avala, Slavija, Planica, Istra, Bled in Jadran so primerni za tiskanje reprodukcij umetniških slik starih in novih mojstrov, vseh vrst barvnih fotografij in drugih zahtevnih barvnih tiskanih reprodukcij.

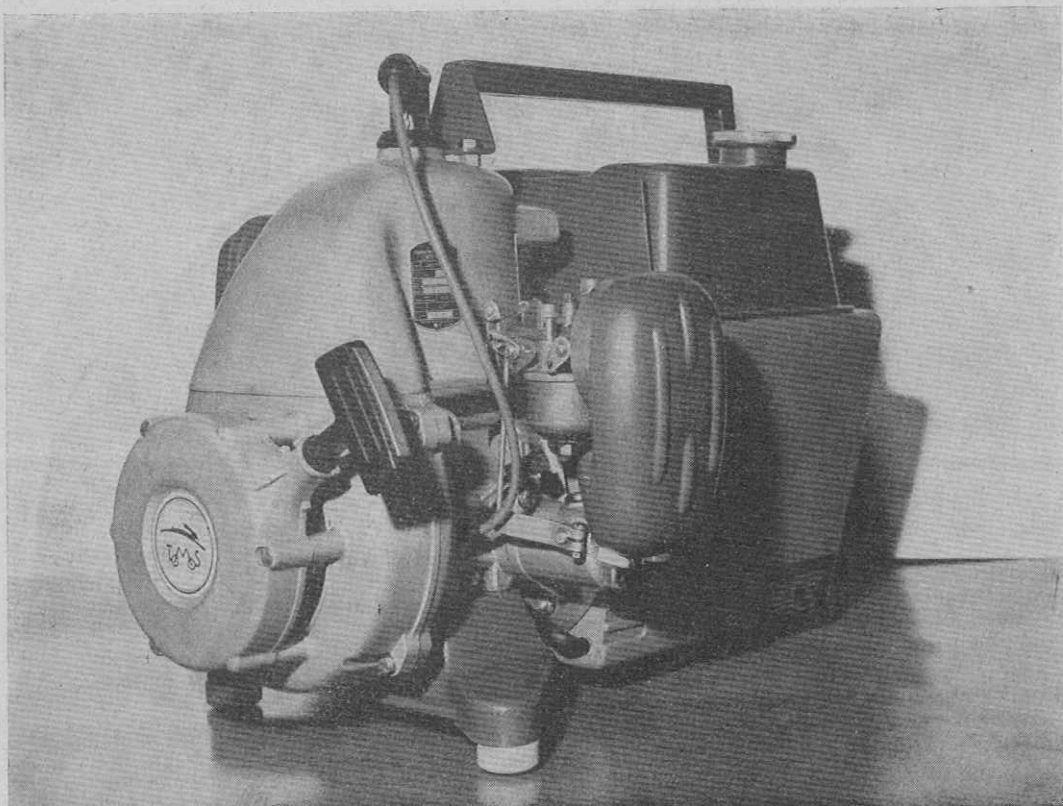
V rednem produkcijskem programu imamo še večino klasičnih papirjev s priznano kvaliteto.

Zahtevajte vzorce!

*Za toplino
vašega doma*

**POHIŠTVO
SLOVENIJALES**

AGREGATI TOMOS KONČAR 600 so majhni, prenosni viri električne energije, uporabni na vseh tistih mestih, kamor še ni seglo električno omrežje, in za vse tiste naprave, kjer zadostuje električna energija jakosti 600 W. Nenadomestljivi pomočniki sodobnega človeka so, saj mu izvrstno služijo pri delu, športu, zabavi in rekreaciji. Pogonsko silo jim daje Tomosov stabilni motor, ki deluje tiho in brez vibracij. Ravnanje z agregatom Tomos Končar 600 je zelo preprosto, majhne razsežnosti in skromna teža pa omogočajo preprosto prenašanje in priključevanje.

Tehnični podatki:

Motor	TOMOS UMO-06 NL z regulatorjem	Rezervoar na agregatu	2 l
Delovna prostornina	59,6 ccm	Dodatni rezervoar	12 l
Število vrtljajev	3000 vrt/min	Generator	R. KONČAR SC-93
Hlajenje	zračno z ventilatorjem	Jačost	0,6 kW
Zaganjanje	ročno (Recoil starter)	Napetost	220 V
Gorivo	mešanica 25 : 1	Frekvenca	50 Hz
Poraba	0,8 l/h	Mere	450×330×335 mm
		Teža	28 kg

ISKRAFONI igrajo naprej!

ISKRAFON brez ojačevalnika
ISKRAFON s samostojnim
ojačevalnikom
ISKRAFON stereo

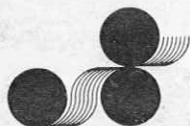
Že tretjič ponatisnjena bo v oktobru izšla
pri Mladinski knjigi Janka Mlakarja knjiga

IZ MOJEGA NAHRBTNIKA

Janko Mlakar je eden najpopularnejših slovenskih planincev, posebej pa znan kot planinski potopisec. Še tako dolgočasne podatke o planinah, ljudeh in običajih zna zabeliti z duhovito šalo, vse skupaj pa z dobrodušnim humorjem, ki je več kot pol stoletja osvajal njegove bralce in poslušalce. Knjiga bo vezana v platno in opremljena z bravnim ščitnim ovitkom. Ob 278 straneh besedila bo še veliko fotografij gora, ki jih je Mlakar tolikokrat obhodil in opisoval.

ZALOŽBA MLADINSKA KNJIGA

*Svojim kupcem,
poslovnim prijateljem in
delovnim ljudem
želi ob Dnevu republike
mного uspehov*

združeno podjetje

slovenske železarne

ljubljana

železarna jesenice

železarna ravne

železarna štore

